دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد
لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵیدا

کوردستان

ژمارە: ٤٤٢
یەکشەمە ١٥ی گەلاوێژی ١٣٨٥
٦ی ئووتی ٢٠٠٦
١٥٠ تمەن
www.kurdistanmedia.com

ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران

بەرەو شێست‌ویەکەمین ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزب

لە ٢٥ی گەلاوێژی ئەمساڵدا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێ دەنێتە شێست‌ویەکەمین ساڵڕۆژی دامەزرانیو، ساڵێکی نوێ لە خەبات‌و تێکۆشان لەپێناوی ئازادیی ئێران‌و مافە نەتەوایەتی‌یەکانی گەلی کورد لەو وڵاتەدا، دەست پێ‌دەکا. هەر لە ئێستاوە، بەم بۆنەیەوە پیرۆزبایی لە هەموو تێکۆشەران، ئەندامان‌و لایەنگران‌و ئۆگرانی حیزبی دێموکرات بەتایبەتی بنەماڵەی سەربەرزی شەهیدان دەکەین‌و سەرکەوتنی ئەوان لەهەرچی باشتر بەڕێوەبردنی ئەم یادەو چالاکی ڕێورسمەکانی تایبەت بەم بۆنەیەوە بەئاوات دەخوازین.

"کوردستان"

گیانی زیندانی‌یە سیاسی‌یەکانی ئێران لەگەڵ مەترسیی چارەنووسێکی وەک ئەکبەری محەممەدی بەرەوڕوویە!

کۆنفرانسی چاپەمەنیی سکرتێری گشتیی حیزب ٢
هەواڵەکانی کوردستان ٣
حەماسەی ٢٢ی پووشپەڕی ٨٥ ٤
٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤ دەسپێکی خەباتی مودێرن لە کوردستان ٥
ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران لە بەردەم دووڕێیانێکی دژواردا ٨
باسێك لەسەر چەمکی هاووڵاتیبوون ... ٩
پێویستیی پێکهاتنی کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ ١٠

هەیئەتێکی دەفتەری سیاسیی حیزب سەردانی مەکتەبی سیاسیی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستانی کرد

ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی ٨٥/٥/١١ی هەتاوی بەرانبەر بە ٢٠٠٦/٨/٢ی زایینی هەیئەتێکی پایەبەرزی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە سەرۆکایەتیی بەڕێز کاك مستەفا هیجری سکرتێری گشتیی حیزب، سەردانی مەکتەبی سیاسیی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستانیان کرد، کە لەلایەن بەڕێزان کاك کۆسرەت ڕەسووڵ عەلی بەرپرسی دەستەی کارگێڕی مەکتەبی سیاسی‌و هەڤاڵانی‌یەوە بە گەرمی پێشوازییان لێ کرا.

لەو دیدارە دۆستانەیەدا لەسەر مەسایلی پێوەندیدار بە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، قەیرانی شەڕی لوبنان‌و وەزعییەتی سیاسیی عێراق، ئێران‌و کوردستان بەگشتی باس‌و گۆڕینەوەی بیرورا کرا.

بەڕێز سکرتێری گشتیی حیزب لەو پێوەندییەدا دوای باس لەسەر وەزعییەتی گشتیی ئێران‌و قەیرانە ناوخۆیی‌و دەرەکی‌یەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئیشارەی بەوە کرد کە ڕێژیم هیچ ڕێگاچارەیەکی دێموکراتیکی بۆ ڕزگاربوون لەو قەیرانانە نیە. هەر لەو ڕاستایەدا باسی تێکۆشانە دیپلوماتی‌و تەشکیلاتی‌یەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان‌و بەتایبەت هەوڵدانی ئەوحیزبەی بۆ نزیك کردنەوەی ئۆپوزیسیۆنی ئێرانی کرد.

بەڕێز کاك کۆسرەت‌و باقی هاوڕێیانی یەکیەتیی نیشتمانی بۆچوونەکانی خۆیان سەبارەت بە پێشکەوتنەکانی پرۆسەی یەکگرتنەوەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بۆ هەیئەتی میوان باس کردو، داهاتووی کوردستانیان لە سایەی ئەو هەنگاوە مەزنەدا زۆر ڕوونترو گەشاوەتر پێش بینی کرد.

هەیئەتی میوان وێڕای پیرۆزبایی دووبارە بۆ یەکگرتنەوەی حکوومەت‌و ئەو سەرکەوتنانەی براکانیان، ئامادەیی حیزبی دێموکراتیان بۆ خزمەتی ئەو سەرکەوتنانە ڕاگەیاند.

بەشێکی دیکە لە باسەکانی ئەو دیدارە لەسەر پەرەپێدانی پێوەندی دۆستانەی نێوان یەکیەتیی نیشتمانی‌و حیزبی دێموکرات بوو کە هەردوولا تەئکیدیان لەسەر کردەوەو لەو باوەڕە دابوون کە لە هەلومەرجی ئێستادا کە چاوەڕوانی ئاڵوگۆڕی زۆر لە ناوچەدا دەکرێ هاوپشتی‌و هاریکاری هێزەکانی کوردی لە ناوچە بەگشتی‌و حیزبی دێموکرات‌و هێزە سەرەکی‌یەکانی کوردستانی ئێراق زیاتر لە ڕابردوو پێویستە.

کۆبوونەوەکە دوای نزیك بە ٣ سەعات وتووێژ لە فەزایەکی دۆستانەدا کۆتایی پێ‌هات‌و هەیئەتی حیزبی دێموکرات بەگەرمی‌یەوە لەلایەن هەیئەتی میواندار بەڕێ کران.

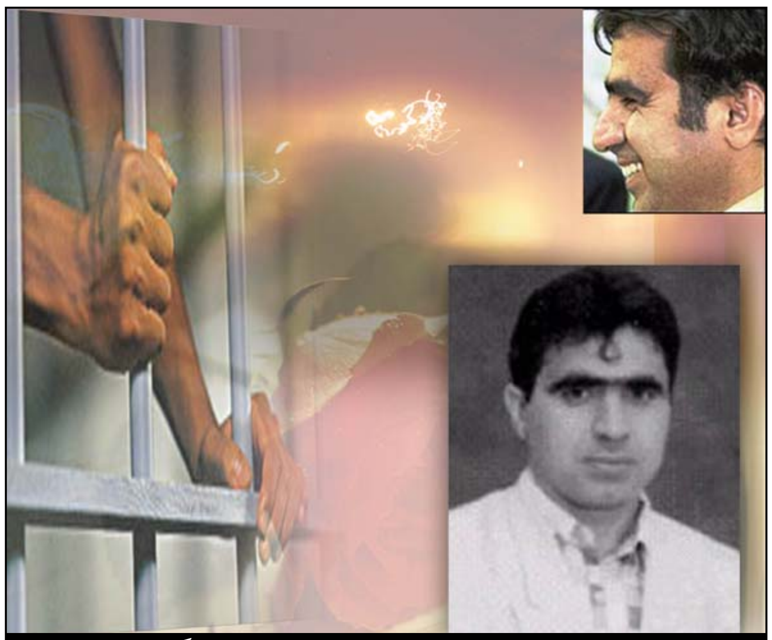

ئەکبەری موحەممەدی کە لەژێر شکەنجەی کۆماری ئیسلامی‌دا گیانی لەدەست دا

شووورای ئەمنییەت بڕیارنامەیەکی لە دژی ئێران دەرکرد

بەپێی هەواڵی ڕادیۆ فەردا ڕۆژی دووشەممە، شووورای ئەمنییەتی ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان بە ١٤ دەنگی ئەرێنی‌و ١ دەنگی نەرێنی بڕیارنامەیەکی پەسندکرد کە تیایدا چاوەڕوان کراوە کە مل نەدانی کۆماری ئیسلامی پێی تەحریمگەلێکی لەوانە قەدەغەکردنی هێنانە ناوەی کەرەسەو تێکنۆلۆژی پێویست بۆ چالاکییە ناوکییەکان‌و سنووردارکردنی سەفەری کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی لێ بکەوێتەوە. ئەم بڕیارنامەیە پاش وەڵام نەدانەوەی ئێران بە پێشنیارەکانی وڵاتانی ١+٥ دەرکرا.

وەزراەتی دەرەوەی ڕێژیم ڕایگەیاند دەرکردنی هەر جۆرە بڕیارنامەیەك لە دژی کۆماری ئیسلامی، تاوتوێکردنی بەستەی هاندەرە پێشنیارکراوەکانی وڵاتانی ١+٥ بۆ ڕاگرتنی پیتاندنی ئورانیۆم لە دەستووری کار دەباتە دەرەوە.

کوردستان میدیا

هەڕەشەی مانگرتنی ٣٥٠ مامۆستای کوردستانی

بەپێی ڕاپۆرتی هەواڵنێرانی ڕێکخراوی RMMK زیاتر لە ٣٥٠ مامۆستای قوتابخانەکانی شارەکانی مەریوان‌و بانە لە داخوازینامەی جیاوازدا داوای داواکارییە پشتگوێ خراوەکان‌و مافە لەبەرچاو نەگیراوەکانی چەندین ساڵەی خۆیان لە وەزارەتی ئامووزش‌و پەروەرش کرد.

نوێنەرانی مامۆستایانی مەریوان‌و بانە وێڕای چوون بۆ تاران‌و چاوپێکەوتن لەگەڵ جێگری وەزیردا، هەڕەشەی مامۆستایانی کوردستانیان بە مانگرتنی بەکۆمەڵ‌و بەرین لە ئەگەری جێبەجێ نەکردنی داخوازییەکانیان دا پێ‌ڕاگەیاند. دەوترێ ئەم مامۆستایانە زۆرتر لە دێهاتەکان دا کار دەکەن‌و لە ڕەچاونەکرانی پێشینەی کاری‌و دەستەبەر (تضمین) نەبوونی پیشەکەیان‌و لە خوارەوەبوونی داهات‌و... ناڕازین.

کوردستان میدیا

ئێران پشتیوانیی خۆی لە هێرشی تورکیە بۆ ناو خاکی کوردستان ڕاگەیاند

فیرووز دەوڵەت ئابادی، باڵوێزی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ئانکارا ڕایگەیاند: ئەوان پشتگیرییەکی تەواوی تورکیە دەکەن بۆ ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی سەربازیی بۆ نێو خاکی "باکووری عێراق" لە دژی PKK کە لە ڕۆژهەڵات‌و باشووری ڕۆژهەڵاتی تورکیە شەڕ لە دژی تورکیە دەکەن.

بەڵام ڕۆس وڵسن، باڵوێزی ئامریکا لە ئانکارا ڕایگەیاند: ئەو بە ئۆپەراسیۆنێکی وەها ڕازی نیەو وتی: "ئەوە هەنگاوێکی عاقڵانە نیە کە تورکیە یەکلایەنە هێرشێکی وابکات".

هەروەها بەپێی هێندێ لە هەواڵەکان سوپای تورکیە ١٢ کیلۆمیتر چۆتە نێو خاکی ئێران‌و لە ناوچەکانی خۆی‌و سەڵماس‌و مەرگەوەر، هێزەکانی تورکیە بە جلوبەرگی پاسدارانی ئێرانەوە دەچنە ناوچە سنوورییەکان.

pukmedia

بەشداریی سکرتێری‌گشتیی حیزب لە کۆنفرانسی چاپەمەنیی میدیاکانی حیزب دا

بەدوای گەڕانەوەی بەڕێز مستەفا هیجری، سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە سەفەری دەرەوەی وڵات، ڕۆژی پێنج شەممە، ٥ی گەلاوێژ میدیاکانی حیزب لە سکرتاریای حیزب دا کۆنفرانسێکی چاپەمەنییان بۆ پێك هێنا.

لەم کۆنفرانسەدا کە هەواڵنێرەکانی تیشك tv، کوردستان میدیا، ڕۆژنامەی کوردستان، ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران، ڕۆژنامەی ئاگری‌و گۆڤارەکانی لاوان‌و ژنان بەشدار بوون، سکرتێری گشتی حیسزب ئاکامەکانی سەردانەکەی بۆ دەرەوەی وڵات، چالاکییەکانی حیزب لە دەرەوەی وڵات، سیاسەتەکانی حیزب‌و بارودۆخی کوردستان‌و ناوچەی تاوتوێ کرد.

لە درێژەی ئەم کۆنفرانسەدا کە سەعات‌ونیوێکی خایاند بەڕێزهیجری وەڵامی پرسیاری هەواڵنێرانی ڕاگەیەنەکانی حیزبی دایەوە.

بەیاننامەی دەفتەری سیاسی

کوشتنی ئەکبەر محەممەدی مەحکوم دەکەین

هاونیشتمانانی بەڕێز!

ئازادیخوازانی ئێران!

ئەکبەری محەممەدی ئازادیخوازی ناسراوی ئێرانی‌و چالاکی بزووتنەوەی خویندکاری لە ئێران کە بەدوای حەرەکەتە ئێعترازی‌یەکەی ساڵی ١٣٧٨ی هەتاوی لە تاران دەستگیرو زیندانی کرا، پاش چەند ساڵ تەحەمولی ئەشکەنجە ساڵێك لەوەپێش بەهۆی خەراپیی باری تەندروستی‌و لەمەترسی‌دا بوونی سلامەتیی کە ئاکامی ئەشکەنجەو هەلومەرجی ناو زیندان بوو و پێویستیی بە موعالیجەو لەژێر چاوەدێریی پزیشکدا بوو، مورەخەسیی ئیستیعلاجیی پێ‌درا.

ناوبراو لە حالێکدا کە پێویستیی زیاتری بە درێژەی موعالیجە هەبوو لەم دوایانەدا سەرلەنوێ دەستگیرو ڕەوانەی زیندان کرایەوەو بۆ ئێعتیراز بەم دەستگیری‌و زیندانی‌کردنەوەیە بڕیاری مانگرتن‌و خۆبواردن لە خواردنی دا. بەداخەوە لە حەینی ئەم مانگرتنەدا بە گوێرەی هەواڵ لە حەمامی زیندانی ئەویندا دڵی لە لێدان کەوتوەو، بە شێوەیەکی گوماناوی گیانی لەدەست داوە.

ئەوە کە بەپێی ئەم دەنگۆیانە بڵاو بوونەوە کە ئەکبەری محەممەدی لە لایەن جەللادەکانی ڕێژیمەوە بە شێوەیەك گیانی لێ‌ئەستێندراوە، یان بەهۆی مانگرتنە ئێعتیرازی‌یەکەی‌و تەشەنەکردنی نەخۆشی‌یەکەی گیانی لەدەست دابێ هیچ لەو ڕاستی‌یە ناگۆڕێ کە بەرپرسایەتیی ئەو جینایەتە لە ئەستۆی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی‌و دەزگا ئیتلاعاتی‌و ئەشکەنجەگەرەکانیەتی. بەتایبەت کە ڕۆژێ پێش گیان لەدەستدانی‌و لەکاتی سەردانی هەیئەتی مەجلیس لە زیندان، دیتراوە کە ئەکبەری محەممەدی لە وەتاغێکدا بە دەستوپێ زەنجیرکراوی‌و دەمبەستراوی، بە تەختی زیندان بەستراوەتەوەو شوێنی شکەنجەو لێدان بە سەر لەشیەوە بیندراوە.

دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای مەحکووم کردنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە پێوەندی لەگەڵ خولقاندنی ئەم جینایەتەو ڕەفتاری دژی ئینسانی لەگەڵ زیندانییە سیاسی‌یەکان، پەژارەی خۆی بۆ لەدەستچوونی ئەکبەری محەممەدی ئازادیخوازو هەڵسووڕی بزووتنەوەی خوێندکاری دەردەبڕێ‌و سەرەخۆشی لە هەموو ئازادیخوازانی ئێرانی‌و خوێندکاران بەگشتی‌و لە بنەماڵە بەڕێزەکەی بەتایبەتی دەکاو هیوادارە خەباتی یەکگرتووانەو هاوبەشی گەلانی ئێران بە ڕووخاندنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی‌و دامەزراندنی حکوومەتێکی دێموکراتیك لە ئێرانێکی فیدراڵدا، ئاواتی ئەو شەهیدەو هەموو شەهیدانی ڕێگای ئازادی بێنێتەدی.

هەر لەو پێوەندی‌یەدا وێڕای دەربڕینی نیگەرانیی خۆمان لە چارەنووسی باقی زیندانی‌یە سیاسی‌یەکان، داوا لە کۆڕو کۆمەڵە بەشەردۆستەکان‌و لایەنگرانی مافی مرۆڤ دەکا کە بەبێ‌تەفاوەتی‌یەوە بە پەنا ئەو جینایەتخولقێنیانەی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا تێ‌نەپەڕن‌و لە بەرانبەریاندا بێدەنگ نەبن. بێدەنگی لە بەرانبەر ڕەفتاری دژی ئینسانیی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا ئەو ڕێژیمە لە درێژەدان بە جینایەتو بەربلاوتر کردنی پێشێل کردنی مافی مرۆڤ هارترو دەستئاواڵەتر دەکا.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

دەفتەری سیاسی

2006/8/1

١٣٨٥/٥/١٠

ڕێزدار هیجری:

ـ ئێمە وەك كۆنگرەی نەتەوەكانی ئێرانی فیدراڵ، پرۆژەو پێشنیارمان بۆ ئامریكاو ئورووپا هەبوو

ـ لە لایەن ئێمەوە هیچ كۆسپو ئاستەنگێك لە بەردەم پێكهاتنی بەرەی كوردستانیدا نیە

وتووێژی چاپەمەنیی هاوڕێی تێكۆشەر كاك مستەفا هیجری سكرتێری گشتیی حیزب، دوای گەڕانەوەیان لە ئورووپا

ئاماژە: بەڕێز کاك مستەفا هیجری، سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە نیوەی دووهەمی مانگی بانەمەڕدا، بە مەبەستی هێندێك چالاکیی دیپلۆماسیو تەشکیلاتی، سەفەری دەرەوەی وڵاتی کرد. لەم سەفەرەدا، بەڕێزیان لە ئامریکاو ئورووپا لەگەڵ لێپرسراوانی دەوڵەتیو نوێنەری حیزبە سیاسییەکانی وڵاتانی ئامریکا، فەرانسە، بریتانیا، ئاڵمانو ...و هەروەها نوێنەرانو لێپرسراوانی زۆر ڕێکخراوو دامەزراوە، دیدارو چاوپێکەوتنی بووە.

سکرتێری گشتیی حیزب هەر لەو سەفەرەدا سەردانی زۆربەی کومیتەکانی حیزبی لە ئورووپاو ئامریکای کردو کارو چالاکییەکانی کومیتەکانی حیزبی لە نزیکەوە هەڵسەنگاند.

تاوتوێکردنی وەزعییەتی ئێرانو کوردستان، پرسی پێشێلکاریی مافی مرۆڤ لە ئێران، سەرکوتی نەتەوە بندەستەکان، پێخۆستی ئازادییە سیاسیو مەدەنییەکان، تەوەرەی ئەم پرسو باسانە بوون کە سکرتێری گشتیی حیزب لە لێدوانو چاوپێکەوتنەکانیدا تیشکی دەخستە سەریانو لەمبارەوە هەڵوێستو بۆچوونەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی دەخستە ڕوو.

دوای گەڕانەوەی بەڕێزیان لە سەفەری دەرەوە، سکرتاریای حیزبی دێموکرات کۆنفرانسێکی ڕۆژنامەنووسیی بۆ بەڕێزیان لە سکرتاریای حیزب پێك هێنا. لەم کۆنفرانسە ڕۆژنامەڤانییەدا کە ڕۆژی ٥ شەممە ٨٥/٥/٥ی هەتاوی بەڕێوە چوو، هەواڵنێری ڕاگەیەنەکانی ڕۆژنامەی "کوردستان"، "ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێران"، "ئاگری"، "لاوان"، "ژنان"و "تیشك تی‌ڤی" بەشدارییان کردبوو. لێرەدا دەقی پرسیارەکانی عەلی بداغی، هەواڵنێری "کوردستان"و "کوردستان مێدیا"و وەڵامی بەڕێز کاك مستەفا هیجری بەو پرسیارانە دەخەینە بەرچاوی خوێنەرانی "کوردستان":

بەڕێز کاك مستەفا! بەڕێزتان وێڕای وەفدێکی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانو بە هاوڕێیەتیی چەند کەسایەتییەکی سیاسیو چالاك لە بواری مافی مرۆڤدا لە کۆبوونەوەیەکدا کە لە یەکێك لە ساڵۆنەکانی کۆنگرەی ئەمریکاو هەروەها سەنا بەشداریتان کردو گوتارتان پێشکەش کرد. فەرموون ئەو دیدارو بەشداربوونەتان لە سەر بانگهێشتنی چ کەسو لایەنێك بوو، بەڕێزتان وەك سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکرات بەشداریتان کردبووو یان وەك نوێنەری کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ؟ لە لێپرسراوانی ئەمریکایی چ کەسانێك بەشدار بوون لەم کۆبوونەوەو دیدارو چاوپێکەوتنانەدا؟

دەعوەتێك کە لە ئێمە کرابوو لە لایەن ڕێکخراوەکانی کوردیی ئەمریکاوە بوو، ئەوان تەرتیبی ئەو کۆبوونەوانەیان بە موافقەتی کۆنگرەو سەنا پێك هێنابوو، ئەمن وەکوو نوێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵدا، بەشدار بوومو وەك سوخەنگوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران نەزەراتو بۆچوونی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانم لەو کۆنفرانسەدا ڕاگەیاندووەو لە ڕاستیدا هەموومان وەکوو نوێنەرانی کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ، یەك پرۆژەو پێشنهادمان هەبووە، بۆ ڕاگەیاندراوە گشتییەکانی جیهانو لە ئەمریکاو ئورووپا، ئەویش ئەوە بوو، کە ئێمە پێشنەهادی ئاڵوگۆڕمان بۆ ئەو حکوومەتە کردوە. پێشنەهادمان کردوە کە کۆماری ئیسلامی بە حکوومەتێکی دێموکراتیکی فیدراڵیی بگۆڕدرێ. فیدرالیزمێك کە لەوێدا نەتەوەکانی بندەستی ئێرانی بتوانن حکوومەتی نێوخۆی خۆیان هەبێو لە بەڕێوەبەریی حکوومەتی گشتیی ئێراندا بە شێوەی یەکسان بەشداری بکەن. مەبەستی ئێمە وەکوو کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵو هەروەها وەکوو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ئەوە بوو کە هەموو نەتەوەکانی ئێران داوتەڵەبانەو بە مەیلی خۆیان لە ئێراندا بمێننەوەو بە شێوەی یەکسان بەشدار بن لە حکوومەتی ئێراندا. پێمان وایە کە ئەو شێوە حکوومەتە دەتوانێ یەکپارچەیی ئێران بپارێزێ بە پێچەوانەی ئەو پرۆپاگەندانەی کە زۆرجار نوێنەرانی کۆماری ئیسلامیی ئێران یا هێندێك لایەنی شوڤێنیست پێیان وایە کە مەسەلەی فیدراڵیو مافی نەتەوەکان دەبێتە هۆی لەتبوونی ئێران. ئێمە پێمان وایە کە درێژەی ستەمو نابەرابەریی لە ئێراندا دەبێتە هۆی جیابوونەوەو گەرایش بۆ جیاییو لەت لەت بوونی ئێران فەراهەم دەکا، بەڵام ئەگەر نەتەوەکانی ئێرانی بە شێوەیەکی یەکسان بەشداری بکەن لە بەڕێوەبردنی ئێراندا، ئەو گەرایشە زۆر زۆر زەعیف دەبێ.

بەڕێز کاك مستەفا، بەڕێزتان لە ئامریکا جگە لە بەشداریتان لە کۆبوونەوەی کۆنگرەو سەنای ئەمریکا دیدارو چاوپێکەوتنی دیکەتان لەگەڵ لێپسراوانی دەوڵەتی یا شەخسیەتەکان یان دامەزراوەکان بووە یان نەبووە؟ یان بە ڕوویەکی دیکەدا ئەم دیدارو چاوپێکەوتنانە لەگەڵ ئەم موئەسەساتو دامەزراوانە لەگەڵ ئەم بەرپرسە حیزبیانە، چەندە دەتوانێ لەسەر بڕیاری سیاسیی ئەم وڵاتانە چ لە ئەمریکاو چ لە ئورووپا کاریگەر بێ، لە هەڵوێستی ئەوان لە ڕوانکەی ئەوان بەنیسبەتی کێشەکان؟

زۆرتر ئێمە لە ئەمریکا لەگەڵ مەجموعەیەکی زۆر لە دامودەزگاکانی حکوومەتیو موئەسەساتی دێموکراتیك کە لە ئەمریکا دا زۆرن ـ ئەمریکا بە وڵاتی موئەسەساتی دێموکراتیك ناسراوە ـ لەگەڵ ئەوان چاو پێکەوتنمان بووە کە ئەوانە مەعمولەن، بێجگە لە ڕێکخراوە حکوومییەکان یا دامودەزگا حکووومییەکان تەئسیراتیان هەیە لە مەراکیزی بڕیاردا. ئێمە لەو شوێنانەدا ویستو داخوازەکانی گەلی کوردو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانمان لە رابیتە لەگەڵ مەسەلەی کورد، لەسەر جووڵانەوەی کوردو ئەو ستەمانەی لەسەریەتی هەروەها لەسەر داهاتووی ئێران بەو مەرکەزانە ڕاگەیاندوە. ئەوەی کە تەئسیراتی ئەو ڕاگەیاندراوانە تا چ ڕادەیەکە تەبیعییە ئەوە دەبێ چاوەڕوان بین، لە داهاتوودا ئەو تەئسیرانە ببینین. بەڵام بێگومان مەلاقاتی، سیاسییو تەوزیحو بەیانی مەتالیب بەشێوەیەکی موستەدەل کە بتوانێ تەرەف قانیع بکا بۆ خۆیشی دەتوانێ تەئسیراتێکی موفیدی هەبێ لە مەرکەزی بڕیاردا. ڕەنگە ئێمە هیچ کەسێکمان وەکو ئۆپوزیسیونی ئێرانی نەتوانین لە ماوەیەکی کورتدا، مەرکەزی بڕیار بێنینە سەر ئەو قەناعەتەی کە سیاسەتی خۆیان بە نیسبەتی وڵاتێك یا بە نیسبەتی پرۆژەیەك بگۆڕن، بەڵام بێگومان تەوزیحاتی زۆرتر و ئیستدلال کردن لە پێوەندی لەگەڵ مەسائیلێکدا کە بۆ ئێمە موهیمەو بۆ ئەوان دەتوانی ئیتلاعەتیکی تازەی تێدا هەبێ، ئەوە دەتوانێ لە داهاتوودا تەئسیردابنێ لەسەر مەراکزی بڕیاردا و ئوسوولەن وەزیفەی کاری دیپلوماسی ئەوەیە. ئەوە نەك هەر لە بینینی ئێمە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانو دامودەزگاکانی حکوومەتی لە ئورووپاو ئەمریکا بەڵکوو لە بینینی خودی دەوڵەتەکانیشدا وەختێك کە دیداری سیاسی پێك دێ بە مەعنای ئەوە نیە حەتمەن لەودیدارەدا لایەنێك نەزەری لایەنێکی دیکە قبوول دەکا، بەڵکوو مەسەلەکە بەحسو دیالۆگە بۆ دیتنەوەی ڕێگاحەلهایەکی کە بە قازانجو بەرژەوەندیی هەرو دوولادا دەشکێنەوە. ئێمە لەو پێوەندییەدا نەزەراتو بۆچوونەکانی خۆمان بەو مەراکزە ڕاگەیاندوەو ئیستدلالمان کردوە کە چۆن دەتوانرێ کۆماری ئیسلامیی ئێران ئاڵوگۆڕی بە سەردا بێ بۆ ئەوەی کە خەڵکی ئێران بتوانێ لەژێر ستەم ڕزگاری بێ. بۆ ئەوەی کە دنیا لە چنگی مەرکەزی ئاژاوە کە ئێستا ئێرانەو بەتایبەتی لە خاوەرمیانەدا، ڕزگاری بێ بۆ ئەوەی چۆن خاوەرمیانە بتوانێ لە پرۆسەی دێموکراسیدا بچێتە پێشی، چونکە کۆماری ئیسلامیی ئێران بە دەلایلێك کە ئیرائەمان داوەو خەڵکی دنیا زۆر لەسەری شارەزایە، مەرکەزی ئاژاوەو شەڕو کێشەیە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، پشتیوانی تیرۆریزمەو ئێمە دەبێ چ بکەین و چ ڕێگاهایێك بگرێنە پێش بۆ ئەوەی کە ئەو کۆسپە گەورەیە لەسەر ڕێگا لابەرین. بۆ ئەوەی کە هەموو لایەك بتوانن سوودی لێوەرگرن، لەو بارەوە دەتوانم ئەوە بڵێم کە بەحسەکانی ئێمەو ئەو ئیستدلالاتەی کە کردومانن زۆر بە دیققەت سەرنجیان دراوەتێو لە زۆربەی ئەوانەدا قەولێیان داوە کە ئەو بەحسانە لە مەرکزی قەرارو بڕیاردا بێننە گۆڕێ، موتالیعەیان بکەنو بەحسیان لەسەر بکەنو بۆ ئەوەی کە بتوانن بە نەتایجێك بگەن کە هیوادارم بە قازانجی هەموو لایەك تەواو بەبێ.

بەڕێز کاك مستەفا! بەڕێز کاك عەبدوڵڵا موهتەدی، سکرتێری کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران لە دیمانەیەك لەگەڵ حەوتوونامەی "ئاسۆ" چاپی سلێمانی، دەڵێ: حیزبی دێموکرات بووە هۆی ئەوەی ئێمە کەمترین دەسکەوتمان لە سەفەر بۆ دەرەوەی وڵاتو ئامریکا هەبێ، جیاوازیی بۆچوونی ئێوە لەگەل بەڕێزیان لەدەرەوە لەسەر چی بوو؟ هەر لەم پێوەندییەدا پێم خۆشە سەبارەت بە پرسێکی ڕۆژەفی کوردستان واتە بەرەی کوردستانی پرسیارێکتان لێ بکەم. هەر بەڕێزیان کاك عەبدوڵڵا لە وتووێژێکی تەلەویزیۆنی لەگەڵ rojhelat دا هەموو ئاستەنگو کۆسپەکانی بەردەم ڕێی بەرەی کوردستانی لەسەر کۆمەڵە دادەماڵێو بە ئەستۆی حیزبی دێموکراتی دادەبڕێ، دوایین بۆچوونی حیزب لەبارەی بەرەی کوردستانی چیە؟

لە پێوەندی لەگەڵ سەفەری ئامریکا، دیارە ئێمە هەموو ئەو چاوپێکەوتنانەی کە قەرار بوو پێکەوە لەگەڵ کۆمەڵەو باقیی ئەندامەکانی کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ بیکەین، کردوومانن. بێجگە لەوە کۆمەڵە بۆ خۆیو ئێمەش وەك حیزبی دێموکرات هێندێك چاوپێکەوتنی تایبەوتیمان هەبوون. لەگەڵ هێندێك دامودەزگاکانی حکومەتو شوێنی دیکە. من لەو باوەڕەدا نیمو نازانم دیدارە خسوسییەکانی کۆمەڵە لەگەڵ کوێو چ جێگایەك بوون، بەڵام لە پێوەندی لەگەڵ مەسەلەی چاوپێکەوتنەکانی خۆم، من لەو باوەڕەدا نیم کە کەمترین دەسکەوتمان بووە، پێم وابێ لەو سەفەرەو لەو چاوپێکەوتنانەدا دەسکەوتی باشمان هەبوو.

لە پێوەندی لەگەڵ بەرەی کوردستانیش دا، ئێمە لەمێژە گوتومانەو ئەوەش دووپات دەکەمەوە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە پێوەندی لەگەڵ بەرە یا پێکهێنانی ئێتیلافێك لەنێو ڕێکخراوەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی کە لەنێو گەلی کورددا ڕابردووی موباریزاتییان هەیەو ناسراون بۆ خەڵکی کورد لە کوردستانی ئێرانداو ئەحزابێکی سەربەخۆنو لەسەر پێی خۆیان ڕاوەستاون، ئێمە هیچ مانێعێکمان نیە بۆ دانیشتن لەگەل یەك یەکی ئەوان یا لە جەمعی ئەوان دا بۆ باسکردن لە بەرنامەیەك بۆ دانانی هەر جۆرە ئێتیلافێك پێکەوە، بۆیە لەو پێوەندییەدا هیچ کۆسپو ئاستەنگێك بە نیسبەتی ئێمەوە وەك حیزبی دێموکراتی کوردستان وجوودی نیەو، دوایین نەتیجەی دانیشتنو قسەی ئێمەش لە پاییزی ڕابردوودا بوو کە هەموو ئەو ڕێکخراوانە ڕێککەوتین بە کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانیشەوەو قەرارمان دا لە شوێنێك کۆببینەوەو بەڵام ئەوەی نەهاتە سەر قەرارو خۆیان لە دانیشتنەکە پاراست، نوێنەرانی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستان بوونو، تاکوو ئێستاش وەڵامی ئەوەیان نەداوەتەوە کە بۆچی بەشدار نەبوون لەو کۆبوونەوەیەدا کە بۆ ئەم مەبەستە پێك هاتبوو. بەڵام ئەوە شتێك نیە کە داخرابێ. ئێمە لەمبارەوە ئامادەین قسە بکەین، وتووێژ بکەینو لەم ڕێگەیە ئاستەنگێك لەلای ئێمەوە نیە.

کاك مستەفا، بەڕێزتان لەم سەفەرەی دووهەمجارتان بۆ دەرەوەی وڵات لەگەڵ نوێنەرانی ئەحزاب و ڕێکخراوە سەرانسەرییەکانی ئێرانیش بێگومان، دیدارو چاوپێکەوتنتان هەبوو، پێمان خۆش بوو بزانین ئایا پاش گۆڕانکارییەکانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ڕوانگە و بۆچوونی ئەو حیزب و ڕێکخراوە، سەرانسەرییانە بە نیسبەتی کورد و کێشەی کورد، بەتایبەت حیزبی دێموکرات گۆڕانی بە خۆیەوە بینیوە یا نە؟ لەم پێوەندییەدا پێم خۆشە ئەم پرسیارەم لە ژێر تیشکی ئەم بۆچوونەدا بکەم کە دەبینم پاش یەك ساڵ و نیو لە دامەزراندنی کونگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ، هیچکام لەو ئەحزاب و سازمانە سیاسییە سەرتاسەرییانە ئیعترافیان پێی نەکردوە و بە ڕەسمییان نەناسیوە، و لەگەڵ ئەو قەوارەیەی نەکەوتوونەتە وتووێژێکی ڕاستەوخۆ ئێوە تەقابول و بەرەوروو بوونەوەی ئەو دوو گوتارە، گوتاری نەتەوە بندەستەکان کە خوازیاری دابینکردنی مافی چارەی خۆ نووسین لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکدان لەگەڵ گوتاری ئەم هێزانە بە ناسیونالیستەکانەوە بە شوڤێنیستەکانەوە بە ئیسلامییەکانەوە بە چەپە توندرەوەکانەوە کە کاتێك باس لە نەتەوەکان دەکرێ دەکەونە یەك بەرەی هاوبەشەوە لە ژێر چەتری پاراستنی تەمامییەتی ئەرزیی ئێوە ئاکامی ئەو بەرەوروو بوونەوە چۆن دەبینن؟

هەموو ئەو ڕێکخراوانە ڕێك کەوتین بە کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانیشەوەو قەرارمان دا لە شوێنێك کۆببینەوە، بەڵام ئەوەی نەهاتە سەر قەرارو خۆیان لە دانیشتنەکە پاراست، کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستان بوون، تاکوو ئێستاش وەڵامی ئەوەیان نەداوەتەوە کە بۆچی بەشدار نەبوون

هەڤپەیڤین: عەلی بداغی

پرسیارێکی جوان بوو، بەتایبەتی لەو جیهەتەوە کە مەسەلەی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەکان، مەسەلەی فیدرالیزم، مەوزووعێکە کە بۆتە مەوزووعی ڕۆژو لە واقیعدا شتێك نیە کە هیچ لایەنێك بتوانێ خۆی لێ بپارێزێ. وەکوو پێشتر باسمان کرد کە مەسەلەی فیدرالیزم لەو شکڵەیدا کە مەترەح کراوە لەلایەن ئێمە و کونگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵەوە مەسەلەیەکە کە دەسەڵات دەدا بە نەتەوەکانی بندەست، بێگومان لە دەسەڵاتی مەرکەزییەت کەم دەکاتەوە. بۆ ئەو مەبەستە بەحس و دیالوگی هێناوەتە پێشێ. بە نەزەری من دوو بۆچوون لەو دیالوگەدا هاتۆتە ئاراوە، لایەنێك هەیە کە هەر وەك ڕابردوو بیردەکاتەوە، پێی وایە کە مەسەلەی ماف خوازی، دەتوانن وەکو، ڕابردوو بە سەرکوت و زەبروزەنگ و توندوتیژی و زیندان کردن و کوشتن و بڕین و ئیتهام لێدان لە پرۆسەی ئازادیخوازیی نەتەوەکانی ئێرانی هەر وەك ڕابردوو سەرکوت کەن و بە حکوومەتی زوڵموزۆر درێژە بدەن. ئەوە بیرێکی کۆن و فکرێکی لەکارکەوتوە کە بێجگە لە ڕێگا حەللەکانی ڕابردوو کە تاکوئێستا نەك هەر لە ئێران بەڵکو لە وڵاتانی دەوروبەر و لە سەرانسەری دنیادا بە شکست ڕووبەڕوو بووە، بێجگە لەوە فکرێکی دیکە، ڕێگا چارەیەکی دیکە بە نەزەریان ناگا. لە مەسەلەی دابەشبوونی ئێران تۆقیون بەڵام لەجیاتیی ئەوەی کە بیر لەوەی بکەنەوە چ کارێك بکەن، چ ڕێگاحەللێك پێشنەهاد بکەن بۆ ئەوەی کە ئێران تووشی دابەشبوون نەبێ ڕاست دەگەڕێنەوە سەر ڕابردوو، یەعنی بۆ سەردەمی ئێستا هیچ ڕێگا حەللێکیان نیە ئەو شێوە بیرکردنانەوە بێگومان هەم لە ئێراندا هەم لە هەموو جێگایەکی دیکەدا لەگەڵ شکست ڕووبەڕوو دەبێ، بە دەلیلی ئەوە لەگەڵ شکست ڕووبەڕوو دەبێ، چوونکە دنیا ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتوە ئەگەر لە ڕابردوودا خەڵك بەسەرکوتو زەبروزەنگ تەسلیم دەبوو، دەنگی لەبەرەوە نەدەهات بەشێك لە خەڵك وشیاریی نەتەوەییان لە ئاستێکی بەرزدا نەبوو و کۆماری ئیسلامیی ئێران و حکوومەتەکانی ڕابردوو دەیان توانی بەزۆر شیعارو بە قسە فریویان بدەن، ئێستا دەورانەکە گۆڕاوە دەورانی ئێرتباتاتی سەریعە هەموو ئاڵوگۆڕەکان خەڵکی دنیا لێیان ئاگادارن، کە خەڵکی ئێرانیش لەگەڵ ئەوانن بەتایبەتی گەلی

بۆ لاپەڕەی ٤

بڕووخێ ڕێژیمی کۆنەپەرستی کۆماری ئیسلامیی ئێران

هەواڵەکانی کوردستان

لە شارە کوردنشینەکانی خوراسان دا
ڕێز لە ١٧هەمین ساڵی تیرۆری دوکتور قاسملوو گیرا

ئەمساڵ بۆ یەکەمین جار لە ناوچە کوردنشینەکانی خوراسان دا بەبۆنەی ١٧هەمین ساڵیادی تیرۆری شەهید دوکتور قاسملووەوە، خەڵکی شاری شیروانو ناوچە کوردنشینەکانی تری خوراسان بەشێوەی جۆراوجۆر ڕێزیان لە یادو گەورەیی ئەو ڕێبەرە شەهیدە گرت. ئەمە لە کاتێك دا بوو کە ئەحمەدینژاد دەیویست لە ناوەڕاستی مانگی پووشپەڕدا سەردانی ئەو ناوچانە بکا، بەڵام بەهۆی ترسو دڵەراوکێی هێزە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم لە پێکهاتنی ئاڵۆزیو پشێوی لە ناوچە کوردنشینەکان بە تایبەت پاش گرتنی دوو کەس لە ڕۆژی ٢٣ی پووشپەڕ، بە تۆمەتی هاوکاری لەگەل حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ئەحمەدینژاد ناچار بوو سەفەرەکەی بۆ ماوەی دوو حەوتوو دوابخا.

پاش ئەم بارودۆخە ڕێژیم دەستی کردوە بە گرتنی تێکۆشەرانی کورد بە تۆمەتی هاوکاری لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران داو لە شاری "ئاشخانە" ٤٠ کەس گیراونو تا گەیشتنی ئەم هەواڵە هیچ ئاگادارییەك لە چارەنووسیان نیە.

کوشتنی دوو کەسو بریندارکردنی ٥ کەسی دیکە لەلایەن بەکرێگیراوێکی ڕێژیم لە دێگولان

ڕۆژی هەینی، ١٣٨٥/٤/٣٠، کەسێکی چەکدار بەناوی عەلی ئەکبەر عەباسی، ئەندامی سووپای پاسدارانو بەسیجی دێگولان، هێرشی کردە سەر بنەماڵەی موهەندیس ئەمیر زەندی، کوڕی حەبیبو چالاکی فەرهەنگیو مەدەنی لە شاری دێگولانو ناوبراوی لەگەڵ خوشکەزاکەی، سیروس زەندی بە گوللە کوشتو ٥ کەسی دیکەی بە ناوەکانی ئەمین، فەریبورزو شەهرام زەندی، ئەمیر کوڕی خالیدو کەسێکی دیکەی بە توندی بریندار کرد. بریندارکراوەکان بەڕێی نەخۆشخانەکانی سنەو تاران کراون. تا ئێستا هۆی ئەم کردەویە ڕوون نەبۆتەوە.

هەڕەشەی مانگرتنی ٣٥٠ مامۆستای کوردستانی

بەپێی ڕاپۆرتی هەواڵنێرانی ڕێکخراوی RMMK زیاتر لە ٣٥٠ مامۆستای قوتابخانەکانی شارەکانی مەریوانو بانە لە داخوازینامەگەلێکی جیاوازدا داوای داواکارییە پشت سەر خراوەکانو مافە لەبەرچاو نەگیراوەکانی چەندین ساڵەی خۆیان لە وەزارەتی ئامووزشو پەروەرش کرد.

نوێنەرانی مامۆستایانی مەریوانو بانە وێڕای چوون بۆ تارانو چاوپێکەوتن لەگەڵ جێگری وەزیردا، هەڕەشەی مامۆستایانی کوردستانیان بە مانگرتنی بەکۆمەڵو بەرین لە ئەگەری جێبەجێنەکردنی داخوازییەکانیان دا پێی ڕاگەیاند. دەوترێ ئەم مامۆستایانە زۆرتر لە دێهاتەکان دا کار دەکەنو لەبەرچاو نەگرتنی پێشینەی کاریو دەستەبەر (تضمین) نەبوونی پیشەکەیانو لە خوارەوەبوونی داهاتو... ناڕازین.

بەردبارانکردنی هێلیکۆپتەرێکی تورکیە لەلایەن منداڵانی شنۆوە

ڕۆژی دووشەممە، ١٣٨٥/٥/٩، هێلیکۆپتەرێکی تورکیە لە "ستادی پشتیوانیی جەنگ" هەڵکەوتوو لەنێوان شاکرئاواو میراوی شاری شنۆدا دەنیشێتەوە. بەڵام منداڵانی گەڕەکەکانی دەوروبەری ستاد بە بەرد هێرش دەکەنە سەر هێلیکۆپتەرەکەو ناچار بە هەڵفڕینی دەکەنەوە. لە ئاکامی ئەم کردەوەدا سەری گرووهبانێکی ئێرانی کە گوایە خەڵکی کرماشان بووە، شکاوە. بەڵام ناوبراو وێڕای شکانی سەری، خۆشحاڵیی خۆی لەم کردەوەیەی منداڵانی شنۆ دەربڕیوە.

کوژرانی دوو هاووڵاتیی لەلایەن هێزەکانی ڕێژیمەوە لە ناوچەی سەڵماس دا

ڕۆژی ١٣٨٥/٤/٢٦، لاوێکی تەمەن ٢٣ ساڵ بەناوی بەهمەن خالیدی، کوڕی ئیسماعیل، خەڵکی گوندی سیلوانا لە ناوچەی شپیرانی سەڵماس لە سنووری "خۆناوین"دا کەوتە بەر دەستڕێژی هێزە دژیگەلییەکانی ڕێژیمو گیانی لەدەست دا.

هەروەها چەند ڕۆژ لەمەوبەر هاووڵاتییەك بەناوی ئیسماعیل شوجاعی، کوڕی مەلا حەمید، خەڵکی گوندی قوتور لە کاتێك دا بۆ گوندەکەی خۆی دەگەڕایەوە لە نزیك گوندی دیوەلی کەوتە بەر دەستڕێژی هێزەکانی ڕێژیمو گیانی لەدەست دا. ناوبراو کەسایەتییەکی نیشتمانپەروەری ناوچەی باکووری کوردستانی ئێران بوو کە بەهۆی چالاکیی سیاسییەوە چەند ساڵ بەندکرابوو.

تێبینی:

ئەندامانو لایەنگرانی نهێنیی حیزب!

دۆستانو خوێنەرانی خۆشەویستی ڕۆژنامەی کوردستان!

بۆ خوێندنەوەی چالاکییە تەبلیغاتییەکان سەردانی ماڵپەڕی www.kurdistanmedia.com بکەن.

هەواڵنێرانی RMMK

بەندکردنی لاوێکی ١٧ ساڵەی سەقزی

لاوێکی ١٧ ساڵەی سەقزی بە ناوی "شاهۆ مەلەکی"، کوڕی وەستا محەممەدی نەققاشو لە دەستبەسەرکراوەکانی هاوینی ١٣٨٤ی سەقز کە پێشتر بە دانانی بارمتەی چوار میلیۆن تمەنی ئازاد کرابوو، ڕۆژی ٣١ی پووشپەڕ لە لقی یەکی دادگای شۆڕشی ئیسلامیدا بێ هەبوونی پارێزەر دادگایی کرا. پاشان دادگا ناوبراوی بەڕێی بەندیخانە کرد. دەوترێ شاهۆ لە بەندیخانەدا ئازارو ئەشکەنجە دراوەو ئەو کەسانەی کە مەلاقاتیان کردوە شوێنەواری ئەشکەنجەیان لەسەر دەمو چاوی دیوە.

حوکمی ٥ ساڵ زیندانو ٢ ساڵ دوورخستنەوە بۆ هاووڵاتییەکی بانەیی

لقی یەکی دادگای شۆڕشی ئیسلامیی سەقز، لاوێکی تەمەن ٢٥ ساڵی بانەیی بە ناوی خالید قاسمی بە ٥ ساڵ زیندانو ٢ ساڵ دوورخستنەوە بۆ شاری قوروە مەحکووم کرد. ناوبراو کە بە هەنگاونان لە دژی ئاسایشی نەتەوەیی لە ڕێگەی هاندانی خەڵك بۆ پێکهێنانی ئاڵۆزیو بەشداری لە جەژنی ڕاگەیاندنی فیدراڵی کوردستانی عێراق دا تۆمەتبار کرابوو، بێ هەبونی پارێزەر دادگایی کراوە. ناوبراو پێشتریش گیراوەو ماوەیەك دەستبەسەر کراوە.

یەکیەتیی دێموکراتیکی خوێندکارانی کورد لە بەیانییەیەك دا کوشتنی ئەکبەر محەممەدیی مەحکووم کرد

بەدوای مەرگی گوماناویی ئەکبەر محەممەدی لە چالاکانی خوێندکاری کە لە ڕاپەڕینی خوێندکاران لە ساڵی ١٣٧٨ گیراو خرایە بەندیخانە، یەکیەتیی دێموکراتیکی خوێندکارانی کورد لە بەیانییەیەك دا لە ڕۆژی ١٣٨٥/٥/٩ دەرکراوە وێڕای ئاماژەکردن بە دەوری خوێندکارو کەسایەتیی ئەکبەر محەممەدیو خەباتی لە دژی ڕێژیمو بێبەش بەندکراوە سیاسییەکان لە سەرەتاییترین مافەکانیانو ڕەخنەگرتن لە دەسەڵاتی دادوەری، مەرگی گومانناویی ناوبراوی مەحکووم کرد.

یەکیەتیی دێموکراتیکی خوێندکارانی کورد هەروەها وێڕای سەرەخۆشی بە بۆنەی ئەم کارەساتەوە لە خوێندکاران، ڕووناکبیران، چالاکانی مەدەنیو بنەماڵەی بەڕێزی ئەکبەر محەممەدی، خوازیاری وڵامدانەوەی خێراو ئاشکرای کاربەدەستانی پێوەندیدار لە ڕێڕەوی ڕوونکردنەوەی هۆی مەرگی ناوبراودا بوو.

سەرکۆماری ئامریکا داوای لە تورکیە کرد لە چالاکی لە دژی هێزەکانی PKK خۆی ببوێرێ

لە کاتێك دا تورکیە دەیان هەزار سەربازی بۆ نواندنی چالاکی لەنێو خاکی عێراق دا لە سنووری ئەو وڵاتە لە حاڵی ئامادەباش دا ڕاگرتووە، ناڕەزایەتیی ئامریکاو کاردانەوەی ئێعترازیی سەرکۆماری عێراق لە بەرامبەر ئەم هەنگاوەدا بەرپرسانی تورکیەی لە دەرکردنی فەرمانی هێرشی سووپا بۆ سەرکوتکردنی ڕێبەرانی حیزبی کرێکارانی کوردستان دوودڵ کردوە. بەپێی ڕاپۆرتی ڕاگەیەنەکانی تورکیە جۆرج بووش لە پێوەندییە تەلەفونییە پشت سەر یەکەکانی سێ ڕۆژی ڕابردووی خۆی لەگەڵ ڕەجەب تەیب ئەردۆغان دا داوای لێکردوە کە لە ناردنی هێز بۆ نێو خاکی عێراق خۆی بوێرێو ئەوەی بە هۆکاری تێکدانی سەقامگیریو تەناهی لە کوردستانی عێراق دا زانی. لە لایەکی دیکەوە بەڕێز جەلال تاڵەبانی، سەرکۆماری عێراق گوتی: مۆڵەتی بەڕێوەبردنی چالاکی لە خاکی عێراق دا بە تورکیە نادرێ. ناوبراو هەروەها حەسەن کازمی قومی، باڵوێزی کۆماری ئیسلامی لە بەغدادی بانگ کردو ناڕەزایەتیی خۆی لە بۆمبارانکردنی بەرزاییەکانی قەندیل لەلایەن هێزەکانی ئێرانەوە دەربڕی.

سەرچاوە: ڕادیۆ فەردا

بڵاوبوونەوەی ڕەشنووسی بڕیارنامەی نوێ لە دژی بەرنامەی ئەتۆمیی ئێران

پێنج ئەندامی هەمیشەیی شووڕای ئەمنییەت لەسەر ڕەشنووسی بڕیارنامەیەك ڕێککەوتن که مۆڵەت بە ئێران دەدا تا کۆتایی مانگی ئوت چالاکییەکانی پیتاندنی ئورانیۆم کۆتایی پێبێنێ.

دەقی بڕیارنامەکە لەنێوان ١٥ وڵاتی ئەندامی شووڕای ئەمنییەت دا بڵاوکراوەتەوە تا لە حەوتووی داهاتوودا لەسەری دەنگ بدرێ.

جان بۆلتەن، نوێنەری ئامریکا لە ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان دا گوتی ئەگەر دەوڵەتی ئێران داخوازیی ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان جێبەجێ نەکا، شووڕای ئەمنییەت لەسەر ڕێوشوێنەکانی سزادان وتووێژ دەکا. لە لایەکی ترەوە ویتالی چورکین، نوێنەری ڕووسیە لە ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان گوتی ڕەشنووسی بڕیارنامەکە هەڕەشەی سزادانی ئێران ناکا، بەڵکوو ئەم وڵاتە بۆ پێکهێنانی وتووێژ هان دەدا.

ڕەشنووسی بڕیارنامەکە بەپێی فەسڵی حەوتی مەنشووری ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان ئێران ناچار دەکا کە لە هەر چەشنە چالاکییەکی پیتاندنی ئورانیۆمو بەرهەمهێنانی پلۆتۆنیۆم تەنانەت لە ڕادەی توێژینەوەش دا تا کۆتایی مانگی ئوت واتە ٩ی گەلاوێژ ڕاگرێ.

ئەم بەڵگە هەروەها لە وڵاتانی دیکە داوا دەکا کە پێش لە بەڕێکردنی مەوادو شتومەكو ئەو تیکنۆلۆژییانەی کە دەتوانن ببنە هۆی بەرهەم هێنانی سووتەمەنیی ناوکی لە ئێران داو یارمەتی بە بەرنامەی مووشەکە بالستیکەکانی ئەم وڵاتە بدەن.

سەرچاوە: ماڵپەڕی bbcpersian.com

بەهۆی ڕووداوێکی دڵتەزێن پێشمەرگەیەکی حیزب گیانی لەدەست دا

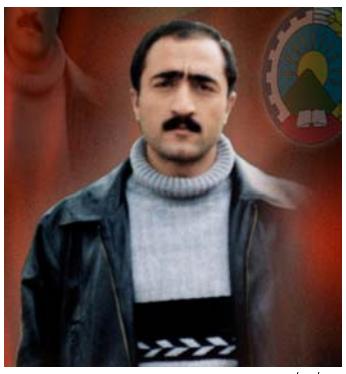

ئێوارەی ڕۆژی هەینی (١٣٨٥/٤/٣٠)، پێشمەرگەیەکی حیزب بەناوی ڕەحمەت سەیفی، کوڕی حەبیبوڵڵا، خەڵکی گوندی قاملو، سەر بە شارستانی قوروە لە کاتی مەلەکردن دا گیانی لەدەست داو چووە ڕیزی کاروانی شەهیدانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە.

کاك ڕەحمەت سەیفی لە ڕێکەوتی ١٣٨٣/١/٢٩دا، هاتە ڕیزی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانو پاش تەواوکردنی دەورەی سەرەتایی پێشمەرگە بە ڕیزەکانی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتەوە پێوەست بوو.

کاك ڕەحمەت پێشمەرگەیەکی بە نەزمو دیسیپلینو ژیرو وریا بوو وەك بۆ خۆی لە ژیاننامەکەیدا دەنووسێ "بەهۆی زەختو زۆرو ناعەداڵەتیی ڕێژیم بڕیارم دا بێمە ڕیزی پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات تا دژی چەوسانەوەو بێعەداڵەتی خەبات بکەم". شەهید ڕەحمەت دواتر وەك پێشمەرگەی پارێزەری نەخۆشخانە دیاری کراو بەهۆی باش بەڕێوەبردنی ئەرکی حیزبی بە جێگری پەلو پاشان بە فەرماندەی پەلی پێشمەرگەکانی پارێزەری نەخۆشخانەی ئازادیی دیاری کرا. ناوبراو بەهۆی هەرچی باشتر بەڕێوەبردنی ئەرکە حیزبییەکانی لەلایەن نەخۆشخانەوە تەشویق کراوە. کاك ڕەحمەت پێشمەرگەیەکی ڕووخۆشو لەسەرەخۆ بوو. جێگای خۆی لە نێو دڵی هاوڕێیانیدا کردبۆوە. بە شەهید بوونی کاك ڕەحمەت هاوڕێیانو دۆستانی خەمبارو حیزبی دێموکرات پێشمەرگەیەکی بەوەجی لەدەست دا.

کۆمیسیۆنی کۆمەڵایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای ناوەندی یەکی کوردستان، پرسەو سەرەخۆشی لە کەسو کارو بنەماڵەکەی دەکا.

شایانی باسە هەر بەو بۆنەوە لە یەکێك لە بنکەکانی دەفتەری سیاسی بە بەشداریی ئەندامانی دەفتەری سیاسیو ڕێبەریو کادرو پێشمەرگەو بنەماڵەکانیان ڕێوڕەسمی پرسەو سەرەخۆشی بەڕێوەچوو.

بۆ خوێندنەوەی ئەو هەواڵانەی خوارەوە چاو لە ماڵپەڕی www.kurdistanmedia.com بکەن

- کۆچی دوایی دایکێکی کوردپەروەر، دایکی شەهید ڕامین شەریفی لە شاری سەقز
- ڕوونکردنەوەیەك لەلایەن نوێنەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە بریتانیا
- کۆبوونەوەی ٥٠ کەس لە شۆفێرەکانی مەهاباد لە بەردەم فەرمانداریدا بەهۆی کەمیی بەنزینەوە
- بەڕێوەچوونی کۆبوونەوەی ئیعترازیی کوردەکانی ئامریکا
- بریندار بوونی دوو کاسبکار لە مەهاباد بەهۆی تەقەی هێزەکانی ڕێژیمەوە
- کوژرانو برینداربوونی دوو هاووڵاتی بەهۆی تەقینەوەی مین لە ناوچەی بانە
- کوژرانی هاووڵاتییەکی نەغەدەیی لە لایەن چەند کەسێکی نەناسراوەوە
- بەڕێوە چوونی ڕێوڕەسمی تایبەتی بە بۆنەی ساڵ ڕۆژی شەهید بوونی دوکتور قاسملوو لە بلژیك
- کۆکردنەوەی دەزگا ماهوارەییەکان لە ناوچەی سەلاس باوەجانی
- ڕێکخراوی پاراستنی مافی مرۆڤی کوردستان لە بەیانییەیەك دا خوازیاری ڕوون بوونەوەی هۆی مەرگی ئەکبەر محەممەدیی بوو
- گوشاری هێزەکانی ڕێژیم بۆ سەر کوردەکانی شاری دەماوەند
- بەیانیەی فیدراسیۆنی خوێندکارانی پارێزەری ئاشتیو مافەکانی مرۆڤ
- سەبارەت بە مەرگی گومانناویی ئەکبەر محەممەدی
- شووڕای ئەمنییەت بە ١٤ دەنگی ئەرێنی بڕیارنامەیەکی لە دژی ئێران دەرکرد
- ئێران بڕیارنامەی شووڕای ئەمنییەتی ڕەتکردەوە
- هاووڵاتییەك بەهۆی تەقینەوەی مینەوە پاش ساڵو نیوێك گیانی لەدەست دا
- گیان لەدەست دانی هاووڵاتییەك لە ناوچەی ورمێ بەهۆی پێکدادانی ماشینەوە
- ئەشکەنجەدانی دڕندانەی دوو بەندکراو لە بەندیخانەی مەریوان دا
- گرتنی دوو کەس لەلایەن هێزەکانی ڕێژیمەوە لە گوندی سەڵوات ئاوای سنە
- کۆکردنەوەی ئیمزا بۆ ڕزگارکردنی شەمامە (مەلەك) قوربانی
- کوشتنی ژنێك لە سەقز بەناوی گوڵاڵە
- چاوپێکەوتنی کومیتەی حیزب لەگەڵ ئەندامێکی پارلمانی کانادا
- بەشداریی سکرتێری گشتیی حیزب لە کۆنفرانسی چاپەمەنیی میدیاکانی حیزب دا
- خۆکوژیی کچێك لە ناوچەی مەهاباد
- کێشەی بێئاویو نەبوونی بەنزین لە شاری مەهاباد
- فریودانی لاوانو دەستدرێژیکردنەسەریان لەلایەن بەکرێگیراوانی ڕێژیمەوە لە مەهاباد
- کوشتنی هاووڵاتییەکی سەردەشتی بە شێوەیەکی دڕندانە
- پەیامی شووڕای کاتیی ئیدارەییەکەی شنۆی RMMK بە بۆنەی یەکەمین ساڵیادی ڕووداوە خوێناوییەکانی ئەو شارەوە
- نوێترین بارودۆخی چالاکانی خوێندکاری لە کوردستان دا لە وتووێژی خوسرەو کوردپوور لەگەڵ بەشی فارسیی دەنگی ئامریکادا
- سپاسو پێزانینی یەکیەتیی ژنان لە دەرەوەی وڵات لە بەشداربووانی خۆپیشاندانی ویەن
- بانگەواز بۆ خۆپیشاندان لە بەردەم باڵوێزخانەی عێراق لە شاری ستۆکهۆڵم ٨/٢١ ڕۆژی دادگایی سەدام لەسەر دۆزی ئەنفال
- کوژرانی هاووڵاتییەکی سەقزی لەلایەن هێزی ئینتیزامییەوە
- بارودۆخی نائاسایی سەقز بەبۆنەی ساڵڕۆژی خۆپیشاندانی جەماوەریی خەڵکەوە
- کۆکردنەوەی دەزگا ماهوارەیییەکان لە سنەدا
- بەڕێوەچوونی پیشانگای پیشەی دەستیو سەوغاتی ئوستانەکانی ئێران لە مەریوان
- ئامریکا دوو کۆمپانیای چەكو تەقەمەنیی دەوڵەتی ڕووسیەی تەحریم کرد
- بانگەوازو بانگهێشت، بۆ گشت پارتو ڕێکخراوو کۆمەڵو کەسایەتییە کودرستانییەکانی فینلاند
- یادێك لە قوربانییانی چەکی شیمیایی لە ئاوایی زەردە
- ئێران پشتیوانیی خۆی لە هێرشی تورکیە بۆ ناو خاکی کوردستان ڕاگەیاند
- جان بولتۆن: ئێران دەبێ لەنێوان هەڵپەساردنی پیتاندنی ئوانیۆمو تەحریم دا یەکێکیان هەڵبژێرێ
- وتەبێژی وەزارەتی دەرەوەی ئامریکا: مەرگی ئەکبەر محەممەدیی لە بەندیخانەدا بە نیشانەی هەڵسوکەوتی توندوتیژی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ دژبەرارنی خۆیدا زانی
- ڕێکخراوی لێبووردنی نێونەتەوەیی: مەرگی ئەکبەر محەممەدی لە بەندیخانەی کۆماری ئیسلامیدا دەرخەری پێویستیی ڕیفۆرمگەلی خێرا لە سیستمی دادوەریی کۆماری ئیسلامی دایە

٥ ساڵ زیندانی بۆ هاووڵاتییەك بەتۆمەتی هاوکاری لەگەڵ حیزب دا

ڕێکەوتی ١٣٨٥/٣/٢٠، لەلایەن هێزە ئیتلاعاتییەکانی ڕێژیمەوە لە شارستانی سنە هاووڵاتییەك بەناوی سۆران مێهرشاد لە گوندی شوێشەدا گیرا. ناوبراو پاش مانگێك ئازارو ئەشکەنجەکێشان بەتۆمەتی هاوکاری لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دا ٥ ساڵ زیندانی بەسەردا سەپاو ئێستا لە بەندیخانەی ناوەندیی سنەدایە.

کۆچی دوایی پێشمەرگەیەکی دێرینی حیزب لە ناوەندی ٣ی کوردستان

ڕۆژی سێشەممە، ١٣٨٥/٥/١٠، پێشمەرگەی دێرینو تێکۆشەری حیزب، مام ئیسماییل ئەحمەدی، خەڵکی گوندی قەرەگوڵی بۆکان کۆچی دوایی کرد.

مام ئیسماعیل لە ساڵی ١٣٢١ تا ١٣٢٤، ئەندامی کۆمەڵەی ژ ـ ك بووەو لە ساڵی ١٣٢٤ تا ڕووخانی کۆماری کوردستان پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بووە.

ناوبراو پاش شۆڕشی ١٣٥٧ دووبارە بۆتە پێشمەرگەو لە هێزی مەلائاوارەدا دەستی بە خەبات کردووەو تا ساڵی ١٣٧٧ لە هێزی مەلائاوارەو مەڵبەندی سپیسەنگ دا تێکۆشاوەو لەوە بەدواوە تا کاتی ماڵئاوایی لە ژیان لە ناوەندی ٣ی کوردستان دا پێشمەرگە بووە. مام ئیسماعیل لە ماوەی خزمەتی لە ڕیزەکانی حیزبی دێموکرات دا لە ڕادەکانی سەرپەلو جێگرپەلیش دا خزمەتی کردوە.

بەم بۆنەوە پرسەو سەرەخۆشیی خۆمان بە بنەماڵەو کەسو کاری مام ئیسماعیل ڕادەگەیەنینو ئاواتەخوازین ڕۆحی شادو ڕێگەی گەیشتن بە ئامانجەکانی پڕڕێبوار بێ.

حەماسەی ٢٢ی پووشپەڕی ٨٥

ڕەزا فەتحوڵڵانەژاد

٢٢ی پووشپەڕ، هەڤدەهەمین ساڵڕۆژی تیرۆری تێکۆشەری ڕێگای ئاشتی، دوکتۆر قاسملوو و هاوڕێیانی لە ڤییەنی ئۆتریش، بە دەستی دیپلۆمات تیرۆریستەکانی ڕێژیمی نگریسی کۆماری ئیسلامی، کوردستانی ئێران دەنگێکی بەرز دژ بە تیرۆریستان و یەکگرتوویەکی دوژمن بەزێن بۆ پەیمان نوێکردنەوە لەگەڵ ڕێبازی دوکتور قاسملوو بوو. کوردانی ئەمەگناس لە باکورەوە تا باشوری کوردستان لەو ڕۆژەدا، شانیان دایە ژێر خەمی نیشتمانو بکوژانی ئەهریمەن سیفەتیان بە ڕوناکی ڕێبازی هەرمانی مامۆستاو ڕێبەریان، دوکتور قاسملوو، ڕسوا کرد. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ڕاگەیاندراوی ڕۆژی ١٣٨٥/٤/٢٥ خۆیدا لە پێوەندی لەگەڵ ئەو حەرەکەتە ئیعترازییەدا نووسی: لە ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ، هەڤدەهەمین ساڵڕۆژی تیرۆری دوکتور قاسملووی نەمر، سکرتێری گشتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانو کەسایەتیی ناسراوو ناوبەدەرەوەی کورددا، ڕۆڵەکانی گەلی کورد لەسەرتاسەری کوردستان بۆ بەدەنگەوەهاتنی بانگەوازی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بە مەبەستی مەحکوومکردنەوەی کۆماری ئیسلامیی ئێرانو ڕێبەرانی ئەم ڕێژیمە وەك دەستووردەرو گەڵاڵەدارێژەری ئەم تیرۆرەو نەفرەتو بێزاری دەربڕین لە ڕێژیم، جارێکی دیکە پانۆرامایەکی دیکەیان لە هاتنە مەیدانو هەڵوێستگرتن هێنایە کایەوە.

لە ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ، خەڵکی کوردستان بە پێی بەرنامەیەکی لە پێشدا دارێژراو بە داخستنی دووکانو بازاڕەکانو دەست لە کار کێشانەوەو کوژانەوەی بەرقی ماڵەکانیان لە ماوەیەکی دیاریکراودا، حەرەکەتی ئیعترازیو شورشگێڕانەی خۆیان بە شێوەیەکی دیارو بەرچاو بەڕێوە برد. حەرەکەتی جەماوەری ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵی کوردستان، لە ڕەهەندگەلی جۆراوجۆرەوە شایانی تاوتوێ کردنو لێکۆڵینەوەیە کە ئەم وتارە تێدەکۆشێ ئەوەندەی لێرەدا، بگونجێ تیشك بخاتە سەر چەند ڕەهەندی حەرەکەتەکە.

ئامانجەکان:

"قاسملوو، قاسملوو، ڕێگات درێژەی هەیە"، مەشخەڵی ڕێبوارانی شێلگیرو ڕاوەستاوی دێموکراتەو دروشمی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لە ٢٢ی پەوشپەڕی ئەمساڵ بوو. ڕێبازی دوکتور قاسملوو، ڕێگای گەیشتن بە ئاواتی شەهیدانو ئازادیی نیشتمانەو ڕوخێنەری کۆشکی بێدادیو تیرۆریست پەروەری ئاخوندە تاریك پەرستەکانە. لە چەند ساڵی ڕابردوودا، خرۆشانو ڕاپەڕین لە کوردستانی ئێراندا نەبووە کە دروشمی "قاسملوو، قاسملوو، ڕێگات درێژەی هەیە"ی تێدا نەگوازرابێتەوە. یەکێك لەو خرۆشانەی جەماوەرییانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان کە دروشمی "قاسملوو، ڕێگات درێژەی هەیە" مەشخەڵی خەڵکی خرۆشاو بوو، خۆپیشاندانی هاوینی ٨٤ بوو. خرۆشانی هاوینی ٨٤ی خەڵکی کوردستان کە بە کوشتنی دڕندانەی شوانە سەیدقادر لە ١٨ی پووشپەڕو داخرانی دووکانو بازاڕەکان لە پێتەختی مێژوویی کۆماری کوردستان، مەهاباد، لە ٢٢ی پووشپەڕ واتە ١٦هەمین ساڵڕۆژی تیرۆری دوکتور قاسملوودا دەستی پێکردو چەندین شاری کوردستانی گرتەوە، دەنگی بەرزی ئەمەکناسانو ڕێبورانی ڕێگای دوکتور قاسملووو حیزبی دوکتور قاسملوو لێیدەبیسرا، بەڵام دوژمنانی نەتەوەی کوردهەوڵیان داوەو دەیدەن لە ڕێگای پڕوپاگەندەی ناڕاستو لە ژێر ناوی جۆراوجۆردا چەواشەی بکەن. کۆماری ئیسلامی لە خۆپیشاندانی هاوینی ٨٤دا بە بەرەو توندوتیژی بردنی حەرەکەتەکە، تێکۆشا لە ڕێگای تەمومژاویکردنی ئامانجو مەبەستەکانی خەڵك دەرەتان بۆ چەواشەکاری بڕەخسێنێ. ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ، دەرەتانی چەواشەکاری بە دوژمنانی نەتەوەی کورد نەداو لە ئاکامدا ڕوونبوونو حاشاهەڵنەگر بوونی ئامانجەکانی بووە، خاڵێکی سەرەکیو بە هێزی ئەو حەرەکەتە.

٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ، نیشانەی گەشەکردنی بڕوا بەخۆبوونو پێداگری لە سەر ویستو داخوازەکانو دەربڕینی ناڕەزایەتیی دژی کردەوە دڕندانەکانی ڕێژیم بوو کە خەڵك بە هاوهەڵوێستییەوە ئامانجە ڕوونەکانی خۆیان دەهێننە گۆڕێ. جیاوازی هەنگاوگەلی پێوەندیدار بە ٢٢ی پووشپەڕی ٨٥ لە باری پانتایی بەڕیوە چوونەوە لەگەڵ ساڵانی پێشوو، زۆربەرچاوو حاشاهەڵنەگرە. گەر لە باری پانتایییەوە حەرەکەتی٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ کە بە نوختە وەچەرخانێکی مەزنو شوێندارانە لەسەر خەباتی جەماوەری نەتەوەی کورد لەقەڵەم دەدرێ لەگەڵ حەرەکەتەکانی پێشووتر لەو پێوەندییەدا بەراورد بکەین مەزنی زیاتری حەرەکەتی ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵمان بۆ دەردەکەوێ.

ڕەهەندی تەبلیغاتی:

ڕەهەندی تەبلیغاتیی حەرەکەتی ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ، لە دوو لایەنی تەبلیغات بۆ کاری ڕێکخستنی حەرەکەتەکەو ڕادەی ڕاگوێزانەوەی ئەم هەواڵانە لە لایەن ڕاگەیەنە گشتییەکانەوە، تاوتوێ دەکرێ.

گومان لەوەدا نیە کە خەڵکی کوردستانی ئێران بە کردەوە سەلماندوویانە کە لایەنگرو خەمخۆری ح.د.ك.ئێرانن، بەڵام سەرەڕای ئەو ڕاستییەش، پێکهێنانی هاوئاهەنگی لە چەشنی هاوئاهەنگی ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ پێویستی بە تەبلیغاتی بەربڵاوو خاوەن بڕەو جێی متمانەی خەڵکە. جیاوازی باری تەبلیغاتی حەرەکەتی ئەمساڵ لەگەڵ حەرەکەتەکانی پێشووی خەڵکدا لەوەدا بوو کە ئەگەر تەبلیغات هەروەك ساڵانی پێشوو لە ڕێگاکانی پەیوەندییە نێوان تاکەکەسییەکان، بڵاوکردنەوەی تراکتو ڕاگەیەندراو لە نیو خەڵکداو هەروەها بە کەڵکوەرگرتن لە ڕاگەیەنە گشتییەکانی وەك چاپەمەنی، ڕادیۆو ئینترنێتەوە بەڕێوە برا، ڕێگای کەڵوەرگرتن لە تلوێزیونیشی پێ زیاد ببو. پسپۆڕانی بواری پێوەندییەکان بەو بەرەنجامە گەیشتوون کە: خەڵك دەتوانن لە نێوان ئەو وێنەی کە تەلویزیون لە جیهانی "ڕاستین" پێشکەشی دەکاو ئەوەی ئەوان بە ڕاستی جیهان لە قەڵەمی دەدەن جیاوازی دابنێن"١. ئەم ئارگۆمێنتە لەسەر ڕاگەیەنە گشتییەکانی دیکەش، چاپەمەنیو ڕادیۆ وەڕاست دەگەڕێ. بە دەربڕینێکی دیکە، ڕاگەیەنە گشتییەکان کاتێك برەویان دەبێ کە ئەو وێنەگەلەی وەکوو ڕاستی پیشانی دەدەن لەگەڵ وێنە زەینییەکانی خەڵکدا هاوتا بن.

کەوابوو، هەبوونی ڕاگەیەنی گشتی لە مەڕ ئاگادارکردنەوەو هۆشیارکردنەوەی خەڵك پێویستە، بەڵام حەرەکەتێك ڕوو نادا مەگەر لە ناخی کۆمەڵگاوە هەڵقوڵابێ. بە دەربڕینێکی دیکە، سەرکەوتنی حەرەکەتی ٢٢ی پووشپەڕ لە هەڵقوڵانی لە ناخی کۆمەڵگاوە. سەرچاوە دەگرێ.

لایەنێکی دیکەی باری تەبلیغاتی حەرەکەتی ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ، دەنگدانەوەو گواستنەوەی هەواڵگەلی ئەم حەرەکەتە لە لایەن ڕاگەیەنە گشتییەکانی کوردستانی، ئێرانیو جیهانییەوە بوو. هەرچەند چەندین کاناڵی ماهوارەیی، لەوانەش Voa و Tishk و چەندین ڕادیۆ، لەوانەش "ڕادیۆدەنگی کوردستانی ئێران" و "فردا" و هەروەها چەندین چاپەمەنی جیاواز، هەواڵی ئەم حەرەکەتەیان گواستەوە، بەڵام ڕەنگدانەوەو گواستنەوەی هەواڵی ئەم حەرەکەتە لە ئاستی پێویستو شایانی خۆیدا نەبوو. بێگومان هاوکاتبوونی ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ لەگەڵ ڕووداوگەلێکی گرینگی وەك شەڕی ئەم دواییانەی حیزبوڵڵای لوبنان - ئیسرائیلو کێشەی ناوکیی ئێرانو کۆبوونەوەی سەرانی G8 لە ڕووسیە ڕۆڵی سەرەکیی لە کاڵبوونی گوازرانەوەی هەواڵی حەرەکەتەکەدا گێڕا. ڕوونە کە حەرەکەتی بێوێنەی ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ، ڕووداوێکی ڕووت نەبوو کە باسکردنی بە ڕاپۆرتێکی هەواڵی لە گەرماوگەرمیدا کۆتایی پێ بێ، بەڵکوو چاوپۆشیکردن لێیو بازدان بەسەریدا لە داهاتوودا نەلواوە.

بەرەنجامەکان:

گرینگترین بەرەنجامی حەرەکەتی ئیعترازی ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ، سەلماندنو نیشاندانی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژی سوورتربوونو شێلگیرتربوونی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لەسەر درێژەپێدانی خەباتو تێکۆشان بە دژی کۆماری ئیسلامی لە ژێر تیشکی "قاسملوو، ڕێگەت درێژەی هەیە"یە.

خۆگونجاندن لەگەڵ سەردەم لە هەمو بوارەکانو یەك لەوانیش لە شێوازی خەباتدا بۆ بزووتنەوەکانو ڕێبەرایەتیی جوڵانەوەکان پێویستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە حەرەکەتی ٢٢ی پووشپەڕ، خۆگونجاندنی بزووتنەوەی میللی - دیموکراتیکی نەتەوەی کوردو ڕێبەرییەکەی لەگەڵ ڕاستییەکانی سەردەمدا سەلماند.

بەرئەنجامێکی دیکەی حەرەکەتەکە سەرنەکەوتنی سیاسەتی ناکۆکی خوڵقاندن لە نێو نەتەوەی کورد لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوەو نیشاندانی ناسیونالیزمی گەشەکردوە. ڕێژیی کۆماری ئیسلامی هەوڵی زۆری داوە لە نێو نەتەوەی کورددا ناکۆکی جۆراوجۆرو لەوانەش ناکۆکی ئیتنیکیو مەزهەبی ساز بکا کە حەرەکەتی ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵ پووچەڵکردنەوەی ئەو سیاسەتە چەوتانەی ڕێژیمی دەرخست.

یەکێکی دیکە لە بەرەنجامە پۆزەتیڤەکانی حەرەکەتی ٢٢ی پووشپەڕ، پووچەڵکردنەوەی سیاسەتی سەرکوتی توندوتیژانەی خەڵکە کە لە لایەن ڕێژیمەوە بەڕێوەچووە. سەرکوتی توندوتیژو خوێناویی خرۆشانی جەماوەری هاوینی ٨٤ لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە کە شەهیدکردنی دەیان کەسو بەندکردنی سەدان کەس لە تێکۆشەرانی گەلەکەمانی لێکەوتەوە، بێدەنگکردنو لەگەڕخستنی خەباتی نەتەوەی کوردی ئامانج بوو. خەڵکی کوردستان لە ٢٢ی پووشپەڕی ئەمساڵدا بەوپەڕی هێزەوە بە دوژمنانیان سەلماند کە چاونەترسانەترو بوێرانەتر لە جاران لە گۆڕەپانی خەبات بۆ وەدەستهێنانی مافە ڕەواکانی خۆیانو شێلگیرانە درێژەدەری ڕێگای شەهیدانن.

هەروەها جێگای ئاماژەیە کە حەرەکەتی جەماوەری خەڵك لە هەڤدەهەمین ساڵیادی شەهیدکردنی دوکتور قاسملووو هاوڕێیانیدا، کاریگەری ڕاستەوخۆ لەسەر خوێندنەوەی دروستی ڕووداوەکانی ڕابردوو و داهاتووی کوردستان دادەنێ کە ئەمەش پێویستی بە تاوتوێی تایبەتییە.

سەرچاوەکان:

١- سایمون بێرتۆن، ڕسانەها و نگرشهای گوناگون بە خشونت سیاسی در آفریقای جنوبی، دەیوید . ل. پالێتز، "ارتباطات سیاسی در عمل، ترجمە: مێهدی شەفەقی، چاپ اول، ١٣٨٠، انتشارات سروش، ل ٣١٥

دریژەی

وتووێژی چاپەمەنیی هاوڕێی تێکۆشەر کاك مستەفا هیجری

کورد کوردستانی ئێراندا. خەڵکی کورد دەزانن کە چ ستەمێکیان لێدەکرێ دەزانن دۆستانیان کێن دەزانن دۆژمنانیان کێن، بۆیە بە وەزعییەتی مەوجوود ڕازی نین و ئەوە قابیلی ئیدامەدان نیە. لە وەڵامی پرسیارەکانی پێشوودا، عەرزم کردن کە کوردی ئێران نیشیانیان داوە کە لە موقابیلی زەبروزەنگو ستەمدا بە چۆکدا نایەن بەڵکو موبارێزەی خۆیان درێژە دەدەن.

لە موقابیلی ئەو دەستەیەدا دەستەیەکی دیکەش هەن لە گەڵ ئەوەی کە بڵێین کە دەغدەغەی یەکپارچەیی ئێرانیان هەیە، نیگەرانن لەوەی کە ئێران دابەش بکرێ دەستێوەردانی خاریجیو زۆر مەسەلەی دیکە وەك وشیاریی نەتەوەییو بەگشتی دەزانن کە خەڵکەکە ئەو وەزعییەتە قبووڵ ناکا، لە فکری ئەوەدان کە ڕێگەحەللی دیکە ببیننەوە، ئەوانە لە نێو ڕێکخراوەکانی ئۆپۆزیسیۆنی، نەتەوەکانی ئێرانی، تەنانەت لە نێو خودی ئێران و لە بەشێك لە دامودەزگاکانی حکوومەتیشدا هەن، بەڵام واقیعییەتەکەی ئەوەیە، ئەوانە بەشێکیان تاکو ئێستا ناوێرن ئەو مەسەلانە مەترەح بکەن، لە ئێراندا ئەوەندەی کە من ئاگادارم لانیکەم دوو ساڵە مەسەلەی فیدرالیزم مەترەحە، دووساڵ لەوە پێش کە ئەگەر ئیشتیبا نەکەم لە دانیشگای زەنجان بوو بۆ ئەوەڵ جار نوێنەری نەتەوەکانی ئێران لە کوردەکان، ئازەرییەکان و هێندێك لە نەتەوەکانی دیکە لەوێدا کۆبوونەوەو لە میزیگردێکی ئاشکرایاندا، بەحسیان لە مەسەلەی فیدراڵیزم و مافی نەتەوەکان کرد. دوایی هێندێك لە ڕووناکبیرانی ئێران، ئێستا ئەو مەسەلەیە مەترەح دەکەن و وەکو ڕێگا حەللێك بۆ ئەوەی کە بتوانن ئێران بە شێوەیەکی یەکپارچە ڕابگرن و بتوانن ئێران لە ژێر ئەو وەزعییەتە کە تێیدایە، ڕزگار بکەن. لەو پێوەندییەدا ئەوەی کە ئیشارەتان پێکرد دروستە فکری نوێ و نوێخوازی، فکری سەردەم بۆ دیتنەوەی ڕێگا چارەی بوحران و قەیران کە کۆماری ئیسلامیی ئێران تێکەوتوە، بۆ ڕزگار بوون لەو وەزعییەتە فکری نوێ ڕێگا چارەی نوێی هەیە و ئەوەش قبووڵ کردنی مافی نەتەوەکانی ئێرانە لە سیستمێکی دێموکراتیك دا، بەڵام لایەنی کۆنەپەرست، فیکر لە شەڕو سەرکوتی زیاتر دەکاتەوە کە کۆماری ئیسلامیی ئێران چەپی ئیفراتی و ئیسلامی ئیفراتی لەو چوار چێوەیەدا قەرار دەگرن، من بەش بە حاڵی خۆم پێم وایە کە فکری کۆن مەحکوم بە فەنایە و لە بەین دەچێ و تەجروبەی وڵاتانی دەوروبەریش لانیکەم بە شێوەیەکی زۆر بە ئاشکرا ئەوەی بە ئێمە نیشان دەداو ئوسووڵەن کۆنەپەرستەکان لە ئێراندا دەبوایە لانیکەم لەو وەزعییەتە نەتیجەیەکیان وەر بگرتبا، زیندووترین نەتیجەکەی ئەو وەزعییەتەیە کە کوردی عێراق تێیدا بوون، هەموومان دەزانین ئەوانیش دەزانن کە لە ساڵانی ڕابردوودا چۆن دووچاری ئەنفال و ژینوساید و شیمیایی باران و ئەشکەنجە و کاولکردنی دێهات و شارەکانیان کرا و هەزاران نەفەر لە ئینسانە تێکۆشەرەکانیان لە زینداندا دارزان، کوژران و لە بەین چوون، بەڵام، نەتیجەکەی بوو بە لەبەینچوونی خۆیان، لە ئەفغانستاندا ئەوەی دەبینین و لە سەرانسەری مەنتەقەدا دەیبینن تەنانەت لە وڵاتانی مەنتەقەی خەلیجدا دەبینین کە چۆن فکری نوێ وردەوردە دێ جێگیر دەبێ لە وڵاتەکانی دیکەی مەنتەقەی خەلیجدا خەریکە کە ژنان مەسەلەن ئیجازەیان دەدرێ بێن، دەنگ بدەن، بەشدار بن لە ئینتخاباتدا، هێندێك مافیان پێ دەدرێ، ڕەنگە ئەو حەرەکەتە، حەرەکەتێکی لەسەرەخۆ بێ، بەڵام نیشان دەدا کە فیکری نوێ وەردە وەردە دێ و جێ بە فیکری کۆن لێژ دەکا، بەڵام بەداخەوە کۆنەپەرستەکانی ئێران بە هیچ جۆر ئامادە نین، ئەو واقیعییەتانە ببیسن و بۆیە من پێم وابێ ئەو پرۆسەیەی کە ئەوان پیشنەهادی دەکەن، ئەوە مەحکوم بە شکستە. خەڵکی ئێران سەرکەوتن بەدەست دێنێ، حکوومەتی داخوازی خۆی پێك دێنێ و حەتمەن کۆنەپرستی وەکوو حوکمی تاریخ مەحکوم بە فەنان، چوونکە سەردەمەکە گۆڕاوە، ئینسانەکان گۆڕاون، نیازەکان گۆڕاون، لە نەتیجەدا ڕێگاحەللەکانیش ئاڵوگۆڕیان بە سەردا هاتوە، ناکرێ بە فکرێکی کۆنی سەد ساڵ لەوە پێش، بێنی چارەسەری ویست و داخوازییە ئەو ڕۆییەکانی خەڵك بکەی، ئەگەر ئەو کارە بکەی نەتیجەکەی دەبێتە وەزعییەتێك کە لە کۆماری ئیسلامیی ئێران دا پێك هاتوە، لانیکەم کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ خۆی باش دەزانێ کە لەگەڵ ئەو قەیرانە ڕووبەڕوو بووە بۆیشی چارەسەر نابێ.

٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤

دەسپێکی خەباتی مودێرن لە کوردستان

جەمیل کولاهی

لە مێژووی هەر نەتەوەیەکدا رۆژانێك بەرچاو دەکەون کە لەو رۆژانەدا، رووداوگەلێك کە بوونەتە، هۆی پێکهاتنی گورانکاریگەلێکی قوولی، سیاسی، ئابووری، فەرهەنگیو کۆمەڵایەتی، لە نێو ئەو کۆمەڵگانەدا کە ئەو نەتەوەانەی تێدا دەژین، روویان داوە، ئەو رۆژانە بوونەتە نوختە گورانێك لە مێژووی ئەو نەتەوانەدا بە چەشنێك کە ئەو نەتەوانە وەرزێکی نوێیان لە ژیانو کارو تێکوشانی خۆیان دا دەست پێ‌کردوە. بۆیە رەنگە بەرهەمی ساڵەهای ساڵی خەباتو تێکوشانی ئەو نەتەوانە لەورۆژانەدا هاتبێتە بەر، یان رەنگە ئەو رۆژانە دەسپێکی رۆژانی سەختو دژواری خەبات بۆ دەستەبەرکردنی مافی ئەو نەتەوانە بووبێ، هەر لەبەر ئەمەیە کە ئەو رۆژانە لەنێو مێژووی ئەو نەتەوانەدا وەك رۆژانێکی گرینگ تۆمارکراونو بۆ هەتاهەتایە لەبیر ناکرێن. بۆ دەرکەوتنی گرینگی ٢٥ی گەلاوێژ، وەك رۆژێکی گرینگو مێژوویی لە خەباتی نەتەوایەتیی کورددا، پێویستە بە کورتی ئاماژە بە هەلومەرجی سیاسیی ئەوکاتی ئێران بکرێ.

پاش ئەوەی کە دیکتاتۆری رەزاشا، کە بۆ ماوەی بیست ساڵ بە توندترین شێوە ئازادیخوازانو نەتەوە بندەستەکانی ئێرانی سەرکوت کردبووو قوڵی بۆ تواندنەوەی زۆرەملێی نەتەوە بندەستەکانی ئێران لە نێو نەتەوەی دەسەڵاتدار دا هەڵمالیبوو، تێکچوو، تا رادەیەك کەشو هەوای سیاسیی ئێران کرایەوەو حیزبو رێکخراوە سیاسییەکان بووژانەوەو پەرەیان گرت. کوردستانیش وەك بەشەکانی دیکەی ئێران لەم هەلومەرجە کەڵکی وەرگرت. لەم هەلومەرجەدا بوو کە کۆمەڵەی ژ ـ ك لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢١ پێك هات، شەهید دوکتور قاسملوو لە ٤٠ ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادیدا دەڵێ: "کومەڵەی ژ ـ ك لە لایەکەوە رێکخراوێکی ناسیونالیستی رووت بوو لە لایەکی دیکەوە رێکخراوێکی داخراوو نهێنی بوو". بۆیە وەڵامدەری ئەو دۆخە نوێیەی کە لە کوردستاندا پێك هاتبوو نەبووو جووڵانەوەی کوردستان کە رۆژ لە دوای رۆژ پەرەی دەگرت پێویستی بە

> **دامەزرانی حیزبی دێموکرات بەو بەرنامە مودێرنەوە کە هەڵگری ویست و داخوازییەکانی کورد بوو، لە لایەکەوە پێویستییەکی مێژوویی بووو لە لایەکی دیکەوە پڕ کەرەوەی ئەو بۆشاییە سیاسییە بوو کە لە کوردستاندا پێك هاتبوو.**

رێکخراوێکی ئەوتۆ بوو کە بتوانێ کۆمەڵانی بەرینی خەڵك لە دەوری خۆی کۆبکاتەوە. هەر لەبەر ئەو خاڵانە بوو کە رێبەرانی کومەڵەی ژ ـ ك بەتایبەت پیشەوا قازی محەممەد بەو قەناعەتە گەیشتبوون کە ئیدی ئەو کومەڵەیە توانای رێبەری کردنی ئەو جووڵانەوەیەی نیە، بۆیە لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤دا دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر بناخەی تەشکیلاتی کومەڵەی ژ ـ ك راگەیەندراو کۆمەڵەی ژ ـ ك هەڵوەشێندرایەوە.

رۆژی ٢٥ی‌گەلاوێژی ١٣٢٤ لەو رۆژە مێژوویی‌یانەیە کە لە مێژووی نەتەوەی کورددا وەك ئەستێرەی پرشنگداری گەلاوێژ دەدرۆشێتەوە. گرنگیی ئەو رۆژە بە ئەندازەیەکە کە دەتوانین مێژووی هاوچەرخی کورد بە دوو بەش واتە، بەرلە ٢٥ی گەلاوێژو دوای ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤ دابەش بکەین. ئەو رۆژە مێژوویی‌یە کە رۆژی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە، نوختە گورانێکە لە مێژووی خەباتی نەتەوەیی کوردو سەرەتایەکە بۆ دامەزرانی حیزبو رێکخراو، بەشێوەی مودێرنو سەردەمییانە. چوونکە پێش لە حیزبی دێموکرات لە سەرجەم مێژووی خەباتی نەتەوەی کورد دا حیزبێك بە بەرنامەیەکی ئەوتۆ، کە وەڵامدەری پێویستییەکانی سەردەم بێو بەشێوەیەکی سەردەمیانەو پێشکەوتووانە داخوازییەکانی نەتەوەی کورد لە بەرنامەیکی رێكو پێکدا گەڵاڵە بکا بەدی ناکرێ. بۆیە دامەزرانی حیزبی دێموکرات بەو بەرنامە دێموکراتیكو سەردەمیانانەیەوە، لە خەباتی نەتەوەیی کورد وەرچەرخانێك بوو لە شێوازی سوننەتییەوە بەرەو مودێرنیزە بوون.

لە مێژووی نەتەوەی کورددا زۆر راپەڕینو سەرهەڵدان بەدی دەکرێن کە تا رادەیەکی زۆر بەرەو سەرکەوتن رویشتوون، بەڵام بەهۆی ئەوەوە کە ئەو راپەڕینو سەرهەڵدانانە بەستراوە بە تاکەکەس بوون، بە لە نێوچوونی ئەو تاکە کەسانە، راپەڕینو سەرهەڵدانەکانی کورد بە تەواوی، بێ‌ئاکام ماونەتەوە، بە واتایەکی دیکە بە ئاکام گەیشتنی شورشەکانی کورد لە گرەوی مانەوەی سەروکەکانی بووە.

بۆ وینە شورشی شێخ عوبیدوڵا نەهریو شێخ سەعید پیران کە بە لە نێو چوونی ئەو دوو رێبەرە شورشەکانیش دامرکاونەتەوە. بەڵام بە دامەزرانی حیزبی دێموکرات ئەو شێوە خەباتە گوڕا،بە چەشنێك تەنانەت ئەگەر سەرکردایەتی شورشەکە لە سێدارە بدرێ شورشەکە لە نێو ناچێ. ئەوە دەگەرێتەوە بۆ ئەو راستییە کە پێشتر کومەڵانی خەڵك لە دەوری تاکە کەسدا کۆ بوونەتەوە کە بە لە نێو چوونی ئەو تاکە کەسە ئەو کومەڵە خەڵکە لێك بڵاو بوونەتەوە. بەڵام لە قۆناخی نوێدا کە لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤وە دەستی پێ‌کردوە، خەڵك لە دەوری بەرنامەو ئەساسنامە کۆ دەبنەوە، بۆیە لەوە بەدوا رەنگە دوژمنان بتوانن سەرکردە لەبەین بەرن، بەڵام قەد ناتوانن بەرنامەیەك کە داخوازییەکانی کومەڵانی خەڵکی گەڵاڵە کردوە لەبەین بەرن. بە سەرنجدان بەو راستییەیە کە تا ئێستا چەندین جار ئەندامانی رێبەرایەتی حیزبی دێموکرات، لە بەرزترین ئاستدا، شەهید کراون، بەڵام ئەو حیزبە شێلگیرتر لە جاران درێژە بە خەباتی خۆی دەدا.

هەروەك ئاماژەی پێ‌کرا پێش لە ٢٥ی گەلاوێژ لە کوردستاندا زۆر شورشو سەرهەڵدان کرابوون کە لە لایەن داگیرکەرانی کوردستانەوە بە دڕندانەترین شێوە سەرکوت کرابوون، بۆیە دەریایەك لە ویستو داخوازیو ئارەزوو لە نێو دڵی کومەڵانی خەڵکدا کۆ ببووە کە پێویستی بە پێکهاتنی رێکخراوێك بوو تا لە رێگای ئەو رێکخراوەوە خەڵك رێك بخرێو ویستو داخوازییەکانیان لە قەوارەی بەرنامەیەکی مودێرندا بێننە ئاراوە، ئەمە ئەوە دەگەیەنی کە دامەزرانی حیزبی دێموکرات پێویستییەکی مێژووی بووە، جیا لەوە بە هۆی سەرکوتی جووڵانەوەکانی کوردو نەبوونی حیزب یان رێکخراوێك لە کوردستاندا بوشایی‌یەکی سیاسی پێك هاتبوو کە دەبوایا پڕ بکراباياوە. هەر بۆیە دامەزرانی حیزبی دێموکرات بەو بەرنامە مودێرنەوە کە هەڵگری ویستو داخوازییەکانی کورد بوو، لە لایەکەوە پێویستییەکی مێژوویی بووو لە لایەکی دیکەوە پڕ کەرەوەی ئەو بۆشاییە سیاسییە بوو کە لە کوردستاندا پێك هاتبوو.

هەرچەند بەرنامەی حیزبی دێموکرات، ئەوکات لە هەشت خاڵ کورت کراوەتەوە بەڵام دەتوانین بڵێین لەسەر سێ بنەمای سەرەکیو بە پێ پیوانەکانی سەردەم دامەزراوە، کە هەتا ئێستاش لە بەرنامەو ئەساسنامەی حیزبدا بەدی دەکرێن کە ئەو سێ خاڵە بریتین لە:

١ـ دێموکراسی

٢ـ ئۆتونومی

٣ـ ئینترناسیونالیزم

ئەو بەرنامە پێشکەوتنخوازانەیە کە بایەخەکانی مودێرنیتەو بایەخە مرۆڤانییەکان تێیدا رەنگیان دابووە هێڵی جیاکەرەوەی ئەو جووڵانەوە نوێیە لەگەڵ جووڵانەوەکانی پێش لەخۆیەتی، بۆیە توانی سەرنجی هەموو چینو توێژەکانی نێو کومەڵگای کوردەواری بۆ لای خوی رابکێشێ. بە پێ ئەو بەرنامەیە، جووڵانەوەی کورد جیا لە خەبات بۆ رزگاریی نەتەوەیی، لەوە بەدوا دوو سیاسەتی دروستی دیکەی گرتە پێش، یەکەم هەوڵدان بۆ دێموکراتیزەکردنی ئەو وڵاتانە کە کوردیان تێدا دەژی، دووهەم گرتنە پێشی رێگەی دۆستایەتیو هاوخەباتی لەگەڵ نەتەوەکانی دیکەی ناوچەکە، چوونکە رێبەرانی جووڵانەوەی نوێی کورد، بەو قەناعەتە گەیشتبوون کە دەستە بەربوونی مافی نەتەوەییو دێموکراتیز کردنی وڵات تەنیا بە کورد ناکرێ، بەڵکوو دەبێ هەموو نەتەوە بندەستەکان، خەباتێکی هاوبەش لەو پێناوەدا بەرێ بخەن.

لە سێبەری بەرنامەیەکی پێشکەوتنخوازانەی ئەوتۆدا بووە کە دوای چەند مانگ لە دامەزرانی حیزب، دەوڵەتێك هەر چەند تەمەن کورتیش بوو، بە پێی بنەماو بایەخەکانی سەردەمو لەسەر شێوازی کۆماری دێموکراتیك، لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوەو بە سەروکایەتیی دامەزرێنەری حیزب، پیشەوا قازی محەممەد پێك هاتوە، کە نە تەنیا لە مێژووی نەتەوەی کورددا بەڵکوو لە مێژووی نەتەوەکانی ناوچەکەدا هاوتای نەبووە، هەر لە بەر هەبوونی ئەم تایبەتمەندییە مودێرنو دێموکراتیکە بووە کە هەموو چینو توێژەکان وەك ژنان، لاوان، رەنجبەرانو ... خۆیان لە ریزەکانی ئەو حیزبەدا دییەوەو دەستان کرد بە کارو چالاکیی تایبەت بە خۆیان. جیا لەوانە کوردی پارچەکانی دیکەی کوردستانیش خۆیان لە دەوری ئەو بەرنامەیە دییەوە. بۆیە دەتوانین بڵێین کە دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە مێژووی بزووتنەوە رزگاریخوازانەی کورددا رونێسانسێك بوو.

ئێستا دوای تێ‌پەڕبوونی ٦١ سال لە تەمەنی ئەو حیزبە، رەنگە ئەو پرسیارە بێتەگۆڕێ کە ئاوەها حیزبێك کە هەر لە سەرەتاوە لەسەر بەرنامەیەکی پێشکەوتنخوازانە دامەزراوە، لە بەر چ هۆیەك بە ئاکام نەگەیشتوە؟

کوردستان وەك کومەڵگای ئامانجی حیزبی دێموکرات، لە ناوچەیەکی هەستیارو ئێستراتیژیكو دیکتاتۆر لێدراوی رۆژهەڵاتی ناڤین هەڵکەوتووە، کە لەوێدا هەر چەشنە دەنگی مافخوازییەك بە توندترین شێوە کپ دەکرێ. لە لایەکی دیکەوە رۆژهەڵات ناڤین لە سەردەمی شەری سارددا سەنگەری بەربەرەکانێ دوو جەمسەری سوسیالیستیو سەرمایەداری بووە کە ئەمیش بۆخۆی کاریگەرییەکی قووڵی‌لەسەر بزووتنەوە رزگاریخوازانەکانی ئەم ناوچەیە هەبووە. جیا لەوانە رۆژهەڵاتی ناڤین دابینکەری ٦٠٪ وزەی جیهانە، کە بەو بۆنەوە ولاتانی جیهان بەتایبەت وڵاتانی پێشکەوتووو سەنعەتیو زلهێزی جیهان لە سەرکوتی بزووتنەوە رزگاریخوازانەکانی ئەم ناوچەیە چاویان نووقاندوەو ئەو بزووتنەوانەیان فیدای ساتو سەودای ئابووری کردوە، ئەمانەو کومەڵێك هۆی نێوخۆیی بوونەتە هۆی ئەوە کە جووڵانەوەی کورد لە کوردستان بە رێبەراتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە ئاکام نەگا. بەڵام بەو حاڵەش ئەو حیزبە هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە تا ئێستا بێوچان لە پێناوی مافەکانی کورددا شێلگیرانە خەباتی کردوەو قۆناخگەلێکی جوراوجوری وەك دامەزراندنی کۆماری کوردستان، سەردەمی موسەددیق، خەباتی چەکدارانەی ٤٧ ـ ٤٦ و بە دەستەوەگرتنی زۆربەی هەرەزۆری خاکی کوردستان لە دوای شورشی ١٣٥٧و خەباتی چەکدارانە دژی رێژیمی خومەینی، تێ‌پەڕاندوە.

ئێستا لە کاتێکدا بەرەو جێژنی ٦١ ساڵەی دامەزرانی ئەو حیزبە دەڕوین کە بە تەواوی بارودۆخی جیهان بەگشتیو رۆژهەڵاتی ناڤین بەتایبەت گۆڕاوەو چاوەروانیش دەکرێ بەرەو ئاڵوگۆڕێکی قووڵتریش بروا. چوونکە شەرێکی قووڵ داوێنی ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوینی گرتۆتەوە، شەرێك کە لە نێوان بەرەی دژە تیرۆرو بەرەی تیرۆردایە. فەندەمینتالیزمی ئیسلامی بە هیچ شێوەیەك نایەوێ لەو ناوچەیە سیستمگەلی نوێی حکوومەتی بە پێ بایەخەکانی سەردەم دابمەزرێن. واتە ئەو شەرە شەرێکە لە نێوان مودێرنیتەو سوننەتدا، کە ئێستا لەو ناوچەیە گەیشتوتە بەرزترین ئاستی خۆی. رێژیمی فەندەمنتالیستی ئیسلامی ئێران کە کێشەی ئەتۆمییەکی بە بنبەست گەیشتوە بەردەوام بۆ بەلارێدا بردنی بیرورای گشتیی جیهان لەسەر ئەو کێشەیە، بە دوای ئاژاوە خولقێنییەوەیە.

شەڕی نێوان ئیسرائیل لەگەل حیزبوڵاو فەلەستین هەروەها شەرو ئاژاوەکانی عێراقو ئەفغانستان سەرچاوەیان دەگەرێتەوە بۆ ئێران هەر بۆ گەیشتن بەو مەبەستەیە، بۆیە بارودۆخەکە بەروو ئەوە دەروا کە ئێران توانایی دەرباز بوونی لەو گێژاوە نیەو لەوانەیە لە نێویدا نوقم بێ، بە لە بەرچاو گرتنی ئەم هەلومەرجە حیزبی دێموکرات دەبێ خۆی بۆ قوناخێکی دیکەی خەبات رێك بخاتو ئەو هەلومەرجە نوێیەی کە خەریکە دێتە ئاراوە، بە قازانجی بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی کورد بقۆزێتەوە، چوونکە بە دڵنیایی‌یەوە ئەوە ئاخێوی مودێرنیتەیە کە لە ئاکامدا بە سەر سوننەتدا زاڵ دەبێت. بە ئاوردانەوەیەك لە مێژوو دەردەکەوێ کە ئاخێوی سوننەتی بە ئاسانی جێگەی خۆی بە ئاخێوی نوێو مودێرن نەداوە. بۆیە ئەو شەرەش کە ئێستا لە رۆژهەڵاتی ناڤین دەکرێ دەبێ لەو سونگەیەوە سەیری بکرێو نابێ حیزب دێموکرات تووشی هەڵە بێ، چوونکە ئەو حیزبە لە سەرەتای دامەزرانییەوە لە بەرەی مودێرنخوازیدا بووە.

لە بەرەبەری جێژنی ٦١ ساڵەی حیزبدا، کۆماری ئیسلامی لەگەڵ قەیرانگەلی جوراوجوری سیاسی، ئابووری، فەرهەنگیو کومەڵایەتی بەرەو روویە، دەنگی مافخوازی نەتەوە بندەستەکانی ئێران رۆژ لە دوای رۆژ بەرزو بەرزتر دەبێتەوە. دەنگی مافخوازیی چینو توێژە جوراوجورەکان وەك ژنانو کرێکارانو ... بەشێوەیەکی بەرچاو خەریکە پەرەدەستێنێ. جیا لەوانە گوشاری نێونەتەوەی بۆ سەر رێژیم بەهۆی قەیرانی ناوکیی ئەو رێژیمە، پشتیوانی لە تیرۆریزمو پێشێلکردنی مافی مرۆڤ و ... رۆژ لە دوای رۆژ زیاتر دەبێ کوی ئەو رووداوانەی ناوچەو جیهانو قەیرانگەلی نێوخۆ، رێژیم بەرەو ئاسویەکی ناروون دەبەن. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەبی لەو هەلومەرجە ناسكو هەستیارەدا بە تێبینیو بەرنامەی تایبەتەوە هەنگاو هەڵێنێتەوەو وەك حیزبی پێشرەوی خەباتی نەتەوەیی کورد لە کوردستانی ئێران دەبێ ئەو روداوانە بەجیددی بخاتە بەرباسو لێکوڵینەوەو خوێندنەوەیەکی زانستییانەی بۆ ئەو رووداوانە هەبێو بیانخاتە خزمەت جووڵانەوەی کوردەوە، تاکوو ئەو ئامانجانەی کە لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤وە بۆیان تێ‌دەکۆشێ دەستەبەر بن.

> **ئەو بەرنامە پێشکەوتنخوازانەیە کە بایەخەکانی مودێرنیتەو بایەخە مرۆڤانییەکان تێیدا رەنگیان دابووە هێڵی جیاکەرەوەی ئەو جووڵانەوە نوێیە لەگەڵ جووڵانەوەکانی پێش لەخۆیەتی، بۆیە توانی سەرنجی هەموو چینو توێژەکانی نێو کومەڵگای کوردەواری بۆ لای خوی رابکێشێ.**

ئەدەب و هونەر

کوردستان

ژمارە:٤٤٢(١٥ی گەلاوێژی ١٣٨٥)

سەرنج

وردە سەرنج

مەسعوود بابایی

سەرەنجی پانزدەهەم:

ـ عەقلّیەت ـ پێش بوار ـ هارمۆنیی دەنگو وێنە

لە سەرنجەکانی پێشوودا باسمان لەوە کردوە کە عەقلّو زمان پێکەوە گرێدراونو زمان لە ئاوەزدا گەشە دەکاو لەبەر ئەوەی کە مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەلاّیەتییەو خاوەنی سیستمی کولتوری ـ سیاسییە، بۆ دروستکردنی پەیوەندی ناچارە "دەنگ" بەکار بێنیو وێنەی سروشتی لە وێنەی زەینیدا تێهەلّکێش بکاو بگاتە ئاستی دەنگی زمان کە هەمان دەربڕینە(Diction).

هەموو کەرەستەیەکی زمانی خاوەنی پێش بوارە. پێش بوار ئاخێزگەی وشەیەو پشتی بە دیاردەی دەرەکیو کارلێکی عەقلّی بەستوە. هەندێ جار هارمۆنیی نێوان دیاردەی دەرەکیو کارلێکی عەقلّی هارمۆنیی دەنگو وێنە دروست دەکا. پێش بوار هەموو ئەو راڤە عەقلّیانەی مرۆڤ لە دنیای زەینی خۆیدا سەرقالّیان دەبێ، سەرچاوەی بیری فەلسەفیو قۆناغی یەکەمی دۆزینەوەی داهێنان، لێرەوە سەرچاوە دەگرێ. دەنگی زمانی (Phoneme) لە دەنگە سروشتییەکانەوە هاتوە. واتە مرۆڤ لە رێگەی لاسایی کردنەوە توانیویەتی دەنگە سروشتییەکان کە پێیان دەوترێ دەنگی فیزیکی (Phone) لە دەنگە ژێکانی خۆیدا تاقی بکەنەوەو لە سەرەتادا لاسایی ئەو دەنگانە بکاتەوە کە لە سروشتدا هەن. هەندێ جار مرۆڤ بە یارمەتی لاسایی کردنەوەو جوولّەی دەستو ئەندامانی لەش (پانتۆمیم) مەبەستەکانی خۆی دەربڕیوە. بەلاّم بە ئالّۆزبوونی پەیوەندییە کۆمەلاّیەتیەکان پێویست بوو قۆناغێکی دیکە ببڕینو ئیدی لەوە بەدواوە مرۆڤ ئەلفو بێی وێنەیی داهێنا کە راستەوخۆ چاو بۆ تێگەیشتن لە وێنەکان بوو بە زمانی بێ دەنگ. واتە زمانێك تەنیا لە رێگەی وێنەو راڤەی عەقلّیەوە، دروستبوو.

پێ بە پێی گەشەکردنو پەرەگرتنی کۆمەلاّیەتیو ئالّۆزبوونی پێوەندیگەلی رامیاریو ئابووریو بەریەك کەوتنی هزرەکانو دیالۆگو دواجار سەرهەلّدانی یەکێك لە بەرهەمە گەورەکانی مێژووی هزری مرۆڤ واتە دیالکتیك ئیدی زمان گەیشتە ترۆپکی پێگەیشتنو تۆکمەبوونی خۆی. لەم قۆناغەدا زمان لە هەناوی خۆیدا هارمۆنیەکی لە نێوان دەنگو وێنە دروستکرد.

لە سیمانتیك (واتاناسی) بابەتێك بە ناوی "کەرەستە"ی تاریكو کەرەستەی رون" هەیە. ئەم بابەتە یەکێك لەسەرنجراکێشترین بابەتەکانە. بەڕای من ئەم بابەتە دەتوانێ وامان لێبکات تیۆریی ئەفلاتونی لەمەڕ زمان بەئاسانی پەسەند نەکەین: ئەفلاتون لەو باوەڕەدایە ناو/ ناولێنراو / دەنگو وشە هیچ پەیوەندیەکیان بەیەکەوە نیە. بەلاّم لە بابەتی "کەرەستەی تاریكو کەرەستەی رون"دا هارمۆنیی نێوان دەنگو وشەو وێنە لانیکەم لە وێنەو دەنگ دا دەبینرێ:

کەرەستەی تاریك: بریتییە لەو کەرەستە زمانییەی کە وێنەیەك بەو چەشنەی کە هەیە ناگوازێتەوەو ئێمە لە روی وێنەی زمانییەوە ناتوانین لە رێگەی وشەکەوە دیاردەکە بێنینە بەرچاومان واتە (تداعی) شتێك ناکات. زۆربەی کەرەستەکانی زمان تاریکن. زاراوەو وشە فەلسەفیەکانو زۆربەی دیاردە سروشتییەکان بەم چەشنەن.

کەرەستەی روون: بریتییە لەو کەرەستە زمانیانەی کە راستەوخۆ وێنەیەك لە زەیندا دروست دەکەنو دەبنە هۆی دروستبوونی (تداعی). بۆ نموونە: گولّو گەنم دوو وشەن کە ئێمە وێنەی جۆراوجۆرمان لێیان هەیە، واتە هەموو جۆرەکانی گولّو گەنم بە ناوهێنانیان دێتەوە بیرمانو بەلاّم بەڕاستی تەنیا واتای گولّ لە دۆخی گشتیو هەمەکی دێتەوە یادمان نەك جۆرێکی تایبەتی، ئەمانە کەرەستەی تاریکن.

بەلاّم کاتێك کە دەلّێین گولّەگەنم: گولّ + ئامرازی لێکدەری ە + گەنم

دنیای زەینی ئێمە لە کەرەستە زمانیەکانی دیکە دادەبڕێو وێنەیەکی روون لەو وشەیە پێکدێت کە تەنیا یەك جۆر وێنەیە واتە وێنەیەکی رووتو تاقانەیە، نەك وێنەیەکی ئاوێتە، بەمە دەوترێ کەرەستەی روون.

هارمۆنیەکی دەنگو وێنەش هەر بە پشت بەستن بە کەرەستەی روون لە زمانی کوردیدا بەدی دەکرێ، هەلّبەت ئەمەیان بە هۆی گۆڕانی فۆنۆلۆژیك تەمو مژی تێدایە. بەلاّم بە ئاگادار بوون لەم تەمو مژەو رەواندنەوەی، هارمۆنیی دەنگیو وێنەییو واتاییەکەش دەردەکەوێ. ئەم تەمومژە، تەمو مژێکە بە هۆی گۆڕانی فۆنۆلۆژیك دروستبووە.

نموونە:

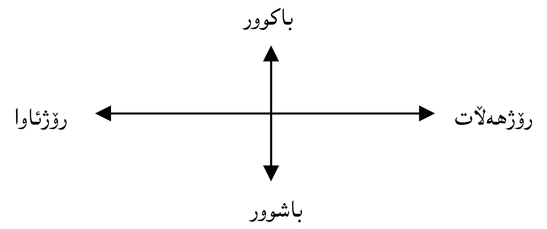

کورد لە رێگەی (خۆر) هەلاّتنو (خۆر) ئاوابوون، ئاراستەی ئاسۆیی جوگرافیایی دەوروبەری خۆی ناسیوە: خۆرهەلاّتنو خۆرئاوابوون بە مانای دروست بوونی : رۆژو شەوە. لێرە لە رێگەی (بینین)ەوە وێنەی دو دیاردەی سروشتی راڤەی دەکرێو ناسینێکی عەقلاّنی دروستبووەو لە خەزێنەی کولتووریدا بنەجێ بووە.

باکورـ باشوور: تەمو مژی فۆنۆلۆژیك لێرەدا وای کردوە کە ئێمە بەراستی واتای ئەم دوو وشەیە نەناسین، نەك نەزانین. ئێمە واتای ئەم دوو وشەیە دەزانین. واتە ئەم دوو وشەیە هاو واتای (شمالو جنوب)ی عەرەبیو فارسین. بەلاّم واتاکەی ناناسین، زانینو ناسین دو بابەتی جیاوازن. با بزانین باکوورو باشوور لە چیەوە هاتونو تەمو مژی فۆنۆلۆژیك برەوێنینەوە:

با + کوورِ = (با) بە شێوەیەکی چەماوە کە ئاراستەکەی بۆ خوارەوەیە. باکوور هەمان باکوورِە.

رِـــ بۆتە ← ر

با + ژوور = (با) بە شێوەیەکی بەرەوژوور، کە ئاراستەی بۆ سەروەیە. باشوور هەمان باژوورە.

ژ ـ بۆتە ش

واتە کورد لە رێگەی ئاراستەی (با)وە توانیویەتی (شمال و جنوب) کە ئاراستەیەکی جوگرافیایین بناسێت. ئایا دەتوانین بلّێین کورد زانیویەتی زەوی خڕە؟! من پێم وایە زانیویەتیو ئەمەش لە رێگەی زمانەوانیو ئەو بابەتەی کە باسم کرد، دەسەلمێنرێ:

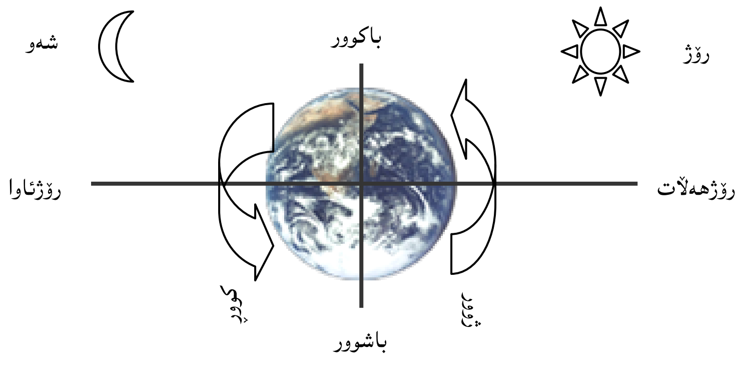

دنیایەك شێتی !!!

ئەفراسیاب گرامی

خۆت کردۆتە قوربانی چی؟ ئێمە هەموو قوربانییەکانی تر بووین کە بۆ رۆژانێك، دەست لە ئەژنۆ، خەممان لەباوەش بوو. تۆ چی؟ تۆ کە بۆ یەکجاریش، خۆت نەکردە ساحێبی ئەو بازەڕاوو گورگە ڕاوە. ئێرەت کردۆتە جێگاو مەنزلّگای ئێوارانو لە ئێوارانیش بۆ ساتێك تێنەگەیشتی شەو بە چێ دەلّێن؟ ئێرەت کردۆتە ئەو شوێنەی کە هەلاجەکان هەموو جلە کۆنەکانی مێژووی ئەم ناوچەیان کرد بەسەرین. تا تۆ لەسەری بخەویتو بە ئارەزوو ... خەو ببینی. بە تەمای چیت؟ چایەکەی جاران، یان ...؟ چایت بۆ تێکەم، هەلّدەساو دەچووە بەر سەماوەرەکەو چاییەکەی لە سەرسینیەکی باریکی درێژ دادەناو لەدوورەوەبە قاچ رای دەکێشا بۆ لاتو شەکرەکەشی دوان دوان، بۆتی فڕە دەدا. ماوەیەك لە بوومەلێلّی لای پەنجەرەکە ورد دەبۆوە. دیسان دەستی پێدەکردەوە. دەی! باسی شێتیت بۆ بکەم. کوڕم لەم دنیایە شێتی وامان دەست ناکەوێ. زۆر بوون خۆیان بە شێت زانیوە. بەلاّم قەد تێنەگەیشتن کە چین؟ ئەمە باسێکە کە لە مێژە خۆمم پێوە سەرقالّ کردوە. یەکەم جار هاتم وەك پرۆژەیەك لە سەر باری دەروونی شێت لێکۆلّینەوە بکەمو بیناسم. کورد واتەنی ئەوەندە دۆزە دۆزەم کرد هەتا رۆژێك کە بیرم لەخۆم کردەوە تەواوی شێتخانەکان گەڕابووم. دنیایەکی سەیریان بوو. ئەوەندە لە گەلّ راستییەکان دەدوان، لەملاو لا باسم لە باسەکانی شێتو کۆبوونەوە لەسەر شێتخانەکان بوو. تەنانەت هەر شارێك چەندین شێتخانەم لێ کردەوە.

خۆی تێك نەدەدا. چاوی بەرز ڕاگرتبوو. جارجارێك تەزبێحەکەی بەتوندی هەلّدەسوڕان. بیرەکانی قولّتر دەکردو کەمێك راوەستا. لەسەرخۆ قسەکانی باس دەکردو خۆشی پێداگری دەکرد. دەهاتەوە سەرباسەکەی. شێتی؟ لادێیەکان؟ ئەوانە شێتێکی سەیرن. بەڕاستی لە شێتی تێگەیشتبون. بروانە شێتەکەی ئاوایی ... بۆیەکجاریش جنێوێك نەهاتە دەمیاو بەلاّم شێتی ئاوایی ... تەنیا بە جنێوە گرتوویەتی. لێی گەڕێ! ! بائەوەندە باسی نەکەین! ئێوارەیە، چاییەکی دیکەت بۆ تێکەم؟ قورشکەکەم لەسەر سینیەکە دادەناو دیسان بە قاچی سینیەکەی دەگەڕاندەوە. ئەمجارە چایەکەی رەش تێدەکرد و دەیگوت: ئەم چاییەش وەك تەزبێحەکەمان وایە، هەرچەند هەلّی دەسوڕێنین، ئێستاش نازانین چەند دەنکە. چاییەکەش وایە.

ئەمە هەموو ئەو قسانە بوو کە لە سەرەمەرگیشدا دەیکردو دلّی خۆیشی لێی هالّ دەبۆوە، شەوان کاتێك خۆی لە بن باخەلّی سەرینەکان دەکرد، خۆی لە خۆیدا، دنیادیدەیەکی شێت، شێتی بە شێت بوون دەکرد، هەمیشە شێتبوونو فەلسەفەی بۆ شەوو بۆ دارەکانی سەرمیچەکە باس دەکردو لێی دەکۆلّیەوە. چرا فانۆسێکی تۆزگرتووی، لەتاقەکە دانابوو، لە شوقەکەیشی بێزاربوو، بەلاّم خۆی لە برقو لە رۆشنایی دەشاردەوە. دەیگوت چیت دەست دەکەوێ؟ چییە؟ ئەمە هەموو دەبێ دەرسی شێتی بخوێنن، ئەگینا ناتوانن لە حیکمەتی ئەم چرایە تێبگەن؟! چیە بۆ وا سەیرم دەکەیت! شێتێکی تەواوم؟ ئەوەندەش کە لەم تاریکیە دانشتووم سەیری شێتەکان دەکەمو لێیان تێدەگەم. بریا ئەوەندەی شێتەکان دلّم راست بوایەو هەموو نهێنیەکانم لەم تەزبێحە مورو خڕانە کۆکردبایەو بەسوڕێك ئەوانە کە خۆیان دەیانتوانی خۆیان بگرتایەو ئەوانەش کە نەیانتوانایە بکەوتنایە خوارەوە. ئەوانەش کە خۆیان نەگرتایە با بکەوتاینو فڕیان بەسەر راسەوە نەدەما. هەلّسە دەی! هەلّسە! موشکیلەی من ئەوەیە کە راستیەکان هەموویان کەوتنە خوارەوەو ناوێرن سواری ئەم هەلّسورِ هەلّسوورِە بن. خۆت چاك دەزانی من ئێستەش نەمزانی چەند دەنکە ئەم تەزبێحە؟ نە نامەوێت بزانم. ئەوەندەم بەسەکە راستیەك سوارکەمو بتوانێ خۆی بگرێتەوە. نا ! ! ! ناتوانن خۆیان بگرن....نا،

ئەمەی گوتو خۆی کردە نێو پێخەفەکەیو سەری نایەوە. بەلاّم ئێستاش نەمانزانی کە ...؟

چاوەڕوان

هەرمان

پەنام بردە بەر شێعر
بۆ گەیشتن بە تۆ، هەتوان!
بارِانی، چۆم خنکانی
هانام بردە پردەباز
منی مەلە نەزان
پردەبازی لەرزۆکی رێبوار نەدیوا؟
هەژا، لەرزا
هەرِەشە ... لەترساو
وەرینی چەمکی وتەی
لە شەقامی نەزۆر چۆلّی بەناو ژوان
ئەمنی لەرزان
ئەو لە چاوم پردەباز و ...
من لە چاوی ... دلّدارێکی ... رِێگرێك ...!؟
هەنووکەیش
تۆ لەوبەرو
لەمبەر منی لە چیبکەمدارِۆ چوو
هۆ بەهار، بەهاری ژیان
دەترسم لە بیستنی خشپەخشپی گەلاّ رِەنگینەکان و
وەرینی گولّی فەرشە رِێ
بۆ نەخوازراو ژوانی پرِ دەردوژان
لە گەرِانەوەی کیژە بالّغبووی وەرزی لەدایك بوون و
نرانەوە لە بێشکە خەزان
سەرگەردانی گێرخواردووی تراویلکە و گومان
پێت سەیر نەبێ
سێبەری گەلاّمێو کەوتوەتە سەر شێعرەکانم
رِستەکان لەتر لێدەدەن
ئەگرین، پێدەکەنن، جارجاریش وتەی تالّ و ...؟!
تۆ پێم بلّێ
گۆرانیت لە کوێ بۆ بخوێنم لە کام ژوان!؟
لە شایی ...
پەنجەت، پەنج قارِە بوون بۆ یەکێ دی!!
لە حەماموٚك نازەنین ...
کە تەنیا خوا گیان نەتی دی...!!
بۆ نالّێی کاممان ببین بە چاوەرِوان!؟
قەت غرووری شاخێکم نەشکان
رِوونی فرمێسکم نەدا بەنێو چاوی بارانا
کەچی ئەو شنەی خۆشی ویستم
قەت یاوی ئەوینمی بە ساردی جۆبار نەشکان،
نەشکان!

بێ دوان

ئەدەبیات و دەستێوەردانە ئیدئۆلۆژیکەکان

ن: عەلیشاد لوربەچە

و: شەریف فەلاح (هێژا)

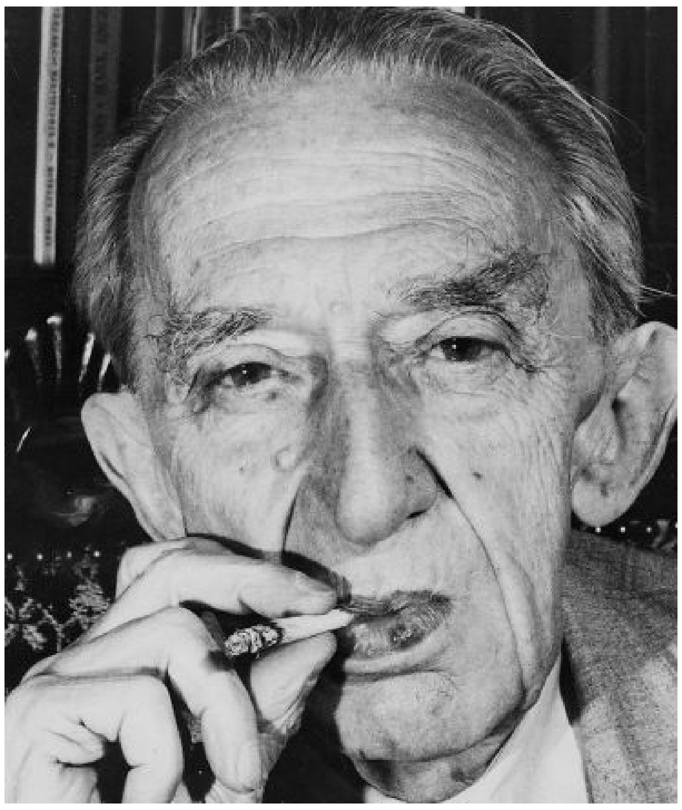

به ژماردنێکی لاوەکی و سەرقامکیانە نازانستی، بەڵام لێکۆڵینەوەیی دەکرێ مەزندەی بکەین کە "گیئۆرگ لۆکاچ" (lokacs,1885-1971Georg) مێژوونووسی مارکسیستی ئەدەبیات، لە دایك بووی مەجارستان، دەشێ نزیك بە یەك میلیۆن لاپەڕە بابەتی ئەدەبی، فەلسەفی، مێژووی و سیاسی لە ماوەی تەمەنی خۆیدا خوێندبێتەوە، چونکە لەمەڕ بەرهەمی زۆربەی نووسەران، فەیلەسووفان و خەباتکارانی کۆمەڵایەتی سێ سەدەی دوایی ڕۆژئاوا بیروڕا دەردەبڕێ. لۆکاچ نەتەنیا ڕۆمانە گەورەکانی بالزاك، داستایۆفسکی، تۆلستۆی، تۆماس مان، زۆلا، گوتە و کەسانی دیکەی خستە بەر ڕەخنە، بەڵکوو لە بەرهەمەکانی، مارکس، ئێنگلس، هێگڵ و لێنین و ماکس وێبر وەك سەرچاوە کەڵکی وەرگرت و بەڵگەی دەهێناوە. لە بواری ئێستاتیکا و زانستی جوانیناسی دا دەکرێ لۆکاچ وەکوو مارکس لە قەڵەم بدەین. بە پشت بەستن بە بەرهەمەکانی لۆکاچ دەکرێ بە مۆرالیستی دابنێین هەروەك بە پێی ئیعترافەکانی، بوون بە ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستیش هەڵوێست و بڕیارێکی ئەخلاقی بوو. پەندێکی پێشینیان دەڵێت: مرۆڤی شارەزا و لێوەشاوە هەموو کات لە ڕێگای ڕاست لا دەدات، لۆکاچ نووسی کە هیچ ئیدئۆلۆژییەك بێ هەڵە و کەموکوڕی نییە و ڕاگەیەنی بێ لایەن لە جیهانی ئیدئۆلۆژیدا ئیمکانی نییە، نەتەنیا ئیمکانی هەڵوێستێك بۆ مرۆڤێکی بە ویژدان هەیە، ئەویش هاودەنگ یان دژایەتییە لەگەڵ ئەو ئیدئۆلۆژییەدا. کۆمەڵێك دژایەتی و خەباتی لۆکاچ لەگەڵ بیرمەندانی تردا بە پاکانە کردنی خۆی لەگەڵ خۆیدا دادەنێن، چونکە لۆکاچ پێشتر ماوەیەك قوتابی هەرکام لەوان بووە.

هەروەك "جوله دفریت" دەنووسێت، لە نموونە تراژیدییەکانی دوگماتیك ئەمەیە کە باشترین تێئۆریسینیەکانیان ڕۆژێك دەبنە ڕەخنە گرانی ئاشتی هەڵنەگر. و ئەم ریسایە ڕەنگە لەمەڕ لۆکاچ وەڕاست بگەڕێ.

لۆکاچ لە ماوەی تەمەنی خەباتی خۆیدا، چەندین جار کەوتە زیندانی چەند وڵاتی جۆراوجۆر.

ڕەنگە ئەمڕۆ بە نەختێ درەنگی و دوو دڵییەوە بکرێ ئەو بە مارکسیستێکی ئازادیخواز دابنێین. ئەو دوای بە دەسەڵات گەیشتنی نازییەکان لە بەشێك لە ئورووپا، پەنای بردە بەر یەکیەتی سۆڤیەت و لەوێ بوو بە سەرنووسەری گۆڤاری ئەدەبیاتی نیونەتەوە.

بەم پێیە حەسانەوە و پەناگرتن لە باوەشی شۆرەویدا، لە ماوەی ساڵەکانی نێوان دو شەڕی جیهانی دا ناوی لۆکاچ لە وڵاتەکانی بلۆوکی ڕۆژهەڵاتی پێشوو، بیرهێنەرەوە و زیندووکەرەوەی ئیتیهام و تاوانی "رویز یۆنیستی" بوون بوو.

بەدناوی ئەو لە کاتی مەرگ، لە وڵاتانی ئاماژە پێکراودا لە ئاستێك دا بوو کە ڕۆژنامەی "پراودا" لە ساڵی ١٩٧١ تەنیا لە هەواڵێکی ٤ دێڕیدا مەرگی ئەوی ڕاگەیاند، لە حاڵێکدا ڕۆژنامەی "لۆمۆند" لە فەرانسە زیاتر لە یەك لاپەڕە لە لاپەڕەکانی خۆی بۆ ئەو تەرخان کرد.

لۆکاچ کولتووری لەمێژینە و کۆن بە سێ قۆناغی: حەماسی، تراژیدی و فەلسەفی دابەش دەکا و دەڵێ: کە لە سەدەی ئێستادا حماسە سەرایی دوور لە ئیمکانە و لە جێی ئەو، ژانری ڕۆمان هاتە ڕیزی ئەدەبیاتەوە. فۆرمی ڕۆمان دەربڕی جورێك لەسەر لێشواوی و بێ نیشتمانی و هەستیاری و هزری مرۆڤی مۆدێرنە، ژانری ڕۆمان ئەمڕۆ قارەمان و پاڵەوانی تایبەت بە خۆی هەیە، واتە کەسێك کە هەمووکات و بەردەوام لە حاڵی گەڕان بە دوای ڕێگا و ئامانج دایە. پاڵەوانی حەماسەش خوازیار و گەڕیدەی ڕێگا و ئامانج بوو. بەڵام ئەو بۆی ببووە باوەڕکە بە مەبەستی دەگات و یا لە ڕێگای ئامانجی دیاریکراوی خۆیدا شکست دەخوات و لەبەین دەچێ و وەکوو پاڵەوانێك لە ئوستوورەکاندا درێژە بە ژیانی کولتووری دەدا. بەڵام لە ژانری ڕۆمانی ئێستادا، نە ڕێگاو نە ئامانجی پاڵەوان و مرۆڤ بە شێوەی ڕاستەوخۆ دیار و روون نییە. هۆگریی لۆکاچ بە مەسەلە کۆمەڵایەتی و مێژوویییەکانی مرۆڤی زەحمەتکێشەوە بوە هۆی ئەوەی کە بایەخ و گرینگییەکی تایبەت بدا بە ڕۆمانی مێژوویی. ئەو دەڵێ: کە تەنیا ڕۆمانی مێژوویییە کە دەتوانێت تۆتالیتر بوونی مێژوو نیشان بدات. بە پشت بەستن بە لە دایك بوون و سەرهەڵدانی ڕۆمانی مێژوویی لە سەرەتای سەدەی ١٩ لە لایەن والتێر ئێسکاتی ئینگلیزییەوە، لۆکاچ نووسی: کە لە سەردەمی شۆڕشی فەرانسە بەدواوە بۆ یەکەم جار مرۆڤ بینەری نمایشی بزووتنەوەی خەڵکی بوو لە ئەدەبیاتدا بەڕای لۆکاچ بە بەرهەمەکانی، بالزاك و تۆلستۆی، ڕۆمانی مێژووی گەیشت بە قۆناغی ڕۆمانی ڕیالیزمی کۆمەڵایەتی، و دوای ئەوانە دەکرێ مرقدۆستی و ئینسانگەرایی ئازادیخوازانەی ئەدەبی لە ڕۆمانەکانی، ڕۆمن ڕۆلان، ئاناتۆل فرانس، ئیستێفان ستوایك و هاینرش مان دا ببینین. دژایەتی لۆکاچ لەگەڵ "زۆلا" بە هۆی دڵ ڕەنجاندنییەوەیە لە ناتۆرالیزم و ڕەخنەی ئەو لە ناتۆرالیزم و فۆتوریزم لە ڕەخنە و دژایەتییەکانی مامۆستاکەی واتە: هێگل لە سیمبۆلیزم و ڕۆمانتیکەوە سەرچاوە دەگرێ.

ئەو بە پەیڕەوی کردن لە لێنین بە نووسەرانی چەپی دەگوت وهانیانی دەدا کە لە بەرهەمگەلی پڕبایەخی کلاسیکی فەرهەنگی پێشووی بورژوازیی کەڵك وەرگرن و بیانخەنە خزمەتی خۆیانەوە، نووسەرانی کلاسیکی ڕیالیستی وەکوو: شێکسپێر، سێروانتس، گوتە و بالزاك کە دەتوانن مامۆستایەکی لێهاتوو بن بۆ نووسەرانی نوێخواز.

ئێنگلس لە تاریف و پێداهەڵگوتنی ڕیالیزم دا گوتبووی کە توانایی بالزاك لە ڕاڤەکردنی کۆمەڵگای فەرانسە و مێژووی لە میناکە دەستکەوتەکانی ئەو قۆتابخانە و ڕێبازەیە و لۆکاچ بە پشت بەستن بەم ڕایەی ئێنگلس، پێچەوانەی بیروڕای دەسەڵاتی ئەو کاتی حیزبی کۆمۆنیست، پشتگیری لە نووسەرانێك وەکوو: پووشکین، گووگوول، داستایۆفسکی، ئێستاندال و فلوبێر کرد کە داوای ئەستاندنەوەی حەسییەت و شەڕەفی لێیان کرد. لۆکاچ دەیگوت قووڵایی مانا و مافی بەرینی ڕیالیزمی ڕاستەقینە ئەوەندە بەربڵاوە کە بەرهەمەکانی، شێکسپیر، گوتە، بالزاك، ئێستاندال، دیکێنز و تۆلستۆی دەکرێ بخرێنە ئەو خانەیەوە. ئەو درێژە دەدات کە ئێمە ئەدەبیاتی باش یان خراپمان هەیە، ناکرێ بە بیانووی سوسیالیست نەبوون شێکسپێر و گوتە، بسرێینەوە، جیاوازی بنەڕەتی لە نێوان ئەدەبیاتی باش و پۆزەتیڤی سۆسیالیستیو یان بورژوازی دا نییە.

تێئۆرییەکانی لۆکاچ گەیشتنە ئەو ئاستەی کە لە ساڵی ١٩٥٦دا داوای ئازادیی ڕەها وبێ ئەملا و ئەولای بۆ ئەدەبیات کرد. ئەو بە وتەی "گوتە" بوو بە ڕاگەیەنەر و وتەبێژی ئەدەبیاتی جیهانی، تەنانەت کاتێکیش کە لەسەر، والتێر ئێسکات، ئۆلستۆی و بالزاك بیروڕای دەردەبڕی.

لۆکاچی مۆرالێست دەستی دایە ڕەخنەگرتن لە ئێستاتیکا لە هونەردا.

وتی کە پڕوپاگەندەی ئێستکاتیکای ڕەها دەبێتە هۆی ئەوەی کە سنوور و ئاستی ناسینی باش و خراپ خەوش دار بکرێ. بەڕای ئەو بنەما و ئەساسی ئەدەبیاتی ڕاستەقینە دەبێ ڕیالیزم بێت. هونەری ڕاستەقینە بۆ لۆکاچ هەمووکات نارەزایەتی بە بێ دادی و بوون لە مەیدان لەم جیهانەدا بوو نەك گرینگی دان و خەریك بوون بە مەسەلەگەلی جیهانی بێ سەروبەرە. ئەو دەیگووت: سەرەکی ترین ئەرکی ڕیالیزمی سۆسیالیستی ڕەخنە گرتنە لە سەردەمی ترسناکی ئێستالین، قوناغێك کە بەڕای ئەو ناتوڕالیزمێکی دەوڵەتی، ڕیالیزمی ڕاستەقینەی وەلانابوو و خستبوویە پەراوێزەوە. ئەو بە ڕەخنە گرتن لە ئەدەبی کرێکاری بزووتنەوەی کۆمۆنیستی دەنووسێت: ئەوانە زۆرکات بایەخی ئیستاتیك و هونەری پێویستیان نییە و ئیدئۆلۆژی مارکسیزم هیچ گەرەنتییەکی بۆ ئەدەبیات و فەرهەنگی مۆدێرن نییە. هەرچەند کە مارکسیزم، لێنینیزم هیمالیای جیهانی بینی یەکانە، بەڵام ئەگەر کەروێشکێکی لەرزۆکی کەڵەزات لەسەر لووتکەیەك هەڵبەزدابەز بکات، هیچ کات گەورەتر لە فیلێك نیە کە لە دەشتگەلی ویشك و قاقری داوێنی کێو دابێت. بەڕای ئەو زۆربەی قەڵەم بە دەستانی سەردەمی ئێستالین، بەڵگەهێنەر و ئاماژە پێکەرانی بێ سوودو کەڵك بوون، چۆنکە بۆ خەریك بوون بە هەر بابەتێك، تەنیا بەس بوو کە نووسەر دەست بداتە کو کردنەوەی وتەکانی ئێستالین و بە شێوەیەکی هونەرمەندانە پێکەوەیان بلکێنێ. بە ڕای ئەو دوای شۆڕشی ئۆکتۆبری شۆرەوی، ئەدەبیاتێکی شۆڕشی ـ ڕۆمانتیك و ئەدەبیاتێکی ئاوانگارد بە سەرپەرەستی و ڕێبەری مایاکۆفسکی هاتە ئاراوە. بەڵام ڕاگەیاندنی ڕیالیزمی سۆسیالیستی مەیدانی دا بە کەسایەتی پەرستی ئێستالینیستی. ڕیالیزمی سۆسیالیستی سەردەمی ئێستالین وەکوو ساڵەکانی حکوومەتی هەر دیکتاتۆرێکی تر، دژی هونەر و ئەدەب بوو. لۆکاچ دژی تاریفی هونەر بە واتای ڕاگەیەن و پڕوپاگەندەی ڕاستەخۆ بوو. ئەو دەڵێت: هەموو بەرهەمەکانی نەمری ئەدەبیات نیشان دەدەن کە مێژوو و ئێستاتیکا لە پێوەندییەکی چڕوپڕدان. هەروەك لە وتارەکانی دا، ئەم دوو تەوەرە پێکەوە یەك دەگرن و لە پێوەندی لەگەڵ زانست و ڕاستی و واقیعیەتەکانی کۆمەڵایەتی دا یەکدەگرن. بەم پێیە لۆکاچ یەکجار نوێخواز بووە، چونکە بە پێی بەڵگە و وتەی خاوەن تێئۆرییەکان وەکوو: مارکس و ئێنگلس، زانستی ئێستاتیکی سیستمی یان لەخۆ بە جێ نەهێشت. وتە و قسەکانی مارکس لەمەڕ هەنەر و فەرهەنگی یۆنانی کۆن و کارو سەرگەرمی یە ئەدەبیەکانی ئێنگلس لەمەڕ بالزاك و ڕیالیزم لە ڕۆماندا ڕەنگە بکرێ بە سەرەتایەك بۆ باس لەسەر ئێستاتیك و لە جوانیناسی لە مارکسیزمدا لە قەڵەمی بدەین.

ئەوەی کە لەمەڕ ژیاننامەی لۆکاچ بە شێوەی کورت دەکرێ بڵێین، ئەمەیە کە ئەو لە نێوان ساڵەکانی ١٨٨٥ـ١٩٧١ لە مەجارستاندا بە شێوەیەکی دابڕ، دابڕ ژیا. باوکی سەرۆکی بانك و دایکی لە ئەشراف ونەجیب زادەکان بوو. باوك و دایکی هەردووکیان ڕیشە و ڕەچەڵەکی یەهوودی ـ ئالمانیان هەبوو.

بە وتەی خۆی کۆمەڵناسیی ئەدەبی ئەو بێجگە لە مارکس، لە ژێر کاریگەریی دوو کتێبی ((فەلسەفەی پارە)) لە نووسینی "زمیل" و یاداشتەکانی پرۆێستانی ماکس وێبردا بوو. ئەو "هاینە"ی بە یەکەم شاعێر و بیرمەندی شۆڕشگێڕی ئوروپا و "تۆماس مان"ی بە ئاخرین نوێنەری ڕۆمانی ڕیالیستی ڕەخنەیی دادەنا، و لە ڕوانگەی ئەوەوە "والتێر ئێسکات" بناغەدانەری ڕۆمانی مێژوویی و گەورەترین نووسەری مێژوو بوو و تەنانەت "پورشکین"، "گووگوول" و "ئێستاندال" ی بە درێژە دەری ڕێگای "والتێر ئێسکات" دەزانی.

لۆکاچ "بێرتۆلت بێرشتی" بە گەورەترین شانۆنامەنووسی سەدەی رابردوو دادەناو هەروەها "نیچەی" بە دانەر و بنیاتنەری ڕەت کەرەوەی عەقڵانیەت و ئاوەزی سەدەی ئەمپریالیزم دەزانی. چونکە بەڕای ئەو نیچە لە سەرەتاوە دژی دێمۆکراسی، سۆسیالیزم و مافی ژنان بوو. ئەو هەروەها دژی نووسەرانی ئاوانگارد وەکوو: دووبلین، جویس و دۆس و پاسوس بوو. بەرهەمەکانی لۆکاچ بریتین لە ((تێئۆری ڕۆمان، مێژوو و زانیاری چینایەتی، ڕیالیزمی رووس لە ئەدەبیاتی جیهانی دا، سەردەمی گوتە، و وتارگەلێك لەمەڕ ڕیالیزم، بالزاك و ڕیالیزمی فەرانسەیی، هێگلی لاو، جۆری تایبەتی جوانیناسی، بەرهەمی هونەری و ئاکاری جوانیناسانە، هونەر وەك دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی مێژوویی، و نیچە پێشگام و پێشەنگی ئێستاتیکی فاشیزم)). وەك دەبینرێ بەرهەمەکانی زیاتر لەسەر ئەدەبیاتی سەدەی ١٩ و ٢٠ و مێژووی ڕەوتی ئەندیشەن لە ئاڵماندا.

دوو کتێبی ئەو "مێژوو و زانیاری چینایەتی و تێئۆری ڕۆمان" لە گرینگترین بەرهەمەکانی سەدەی بیستەم بوون. کتێبی "تێئۆری ڕۆمان" ی لۆکاچ نووسەرانی وەك: تۆماس مان، ئێرنێست بلوخ، والتێر بینیامین، لووسین گلیدمەن و ئادورنۆ،ی لە بواری ئەدەبی و کۆمەڵناسیی ئەدەبییەوە خستە ژێر کاریگەریی خۆی. لە ماوەی ژیانی دا ناوو ناتۆرە و ئیتیهامی زۆریان بۆ لۆکاچ هەڵبەست: ڕۆشنبیری مۆراڵیست، مارکسیستی زانستگایی، ڕۆیزیۆنست، بلشویك، جوانیناس، مامۆستای ئێستالینیست، ڕیالیستی سوسیالیست، و... لە هێندێ لە وڵاتانی پێشووی بلووکی ڕۆژهەڵات دا ڕەخنەیان لە لۆکاچ دەگرت کە ئەو شێوەی نوێی ڕەت کردنەوە ئاوەزتارێنی، واتە مەزهەب پشت گوێ دەخا و تەنیا گرینگی بە خەبات دژی عەقڵ تارێنی واتە دژەخوایی دەدات.

سەرچاوە: ئینتێرنت

Emil:heja_sh2004@yahoo.com

زمان، وەرگێڕان و پێوەندیی کولتوورەکان

ن:حسین یەعقووبی

و: سمایل زارعی

بەشی چوارەم

وەرگێڕان و پێوەندی

هەوڵدان بۆ وەدەستهێنانی زمانێکی هاوبەشی جیهانی ڕێگاچارەیەکی کۆنی دیکەیە کە بۆ چارەسەرکردنی لەمپەری زمانی پێشنیار کراوە.

بلیمەتەکان و زانایان هەمیشە ئاواتی ئەوەیان هەبووە کە هەموو خەڵکی جیهان بە یەك زمانی تاك بدوێن چونکە پێیان وابوو کە زۆربەی شەڕەکان لە نێوان کۆمەڵگاکانی مرۆڤایەتیدا بەرهەمی خراپ لێك تێگەیشتن و بە واتایەکی دیکە بەرهەمی جیاوازییەکانی زمانی بووە و ئەگەر هەموو خەڵکی جیهان بە یەك زمان بدوێن دەکرێ پێشگری لە زۆرێك لەم شەڕانە بگیردرێ. ئەم بیرو باوەڕە بووە هۆی ئەنگێزەیەکی باش بۆ ئەوەی ژمارەیەك لە هەوڵی دۆزینەوەی زمانێکی جیهانیدا بن. ئەوان پێیان وابوو ئەگەر مرۆڤەکان زمانێکی تاك و یەکەیان هەبووایە یا لانیکەم هەمووان وەك دووهەمین زمان فێری زمان ببوونایە گۆڕانکارییەکی بەرچاو لە ناو پێوەندی مرۆڤەکاندا پێك دەهات. چونکە هەر کام لە کۆمەڵگاکانی زمانی وابەستەبوونێکی توونديان بە زمانی خۆیەوە نیشان دەدا و لە لایەکی دیکەوە بە پێی هۆکارگەلێکی سیاسی و نەتەوەیی هیچکامیان ئامادە نەبوون زمانی نەتەوەیەکی دیکە بە سەرووتر و بەرزتر بزانن و وەك زمانێکی نێونەتەوەیی کەڵکی لێ وەرگرن، لەم ڕووەوە هێندێك کەس بیریان لەوە کردەوە کە دەبێ بۆ ئەم مەبەستە زمانێك پێك بێ بۆ ئەوەی لە لایەکەوە بە کەڵك وەرگرتن

لە ڕێساگەلی ساکار و ڕێك و پێك لە دروستکردنی ئەو زمانە، ڕاهێنان و فێرکردنی هاسان و سانا بێ و لە لایەکی دیکەوە چونکە زمانی نەتەوە یا کۆمەڵگایەکی تایبەتی نیە، کارلێکی پێچەوانە پێك نەهێنێ و زۆر زووتر قەبووڵ بکرێ. لە سەدەی حەڤدەهەم بەملاوە هەوڵێکی زۆر بۆ ئەفراندنی زمانە دەستکردە جیهانییەکان شێوەی گرت بەڵام تا نێوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەم ئەم زمانانە بە سەرنجدان بە ستراکتۆری تیۆری و سەربەخۆبوونی زاتی و دەروونییانەوە پێشوازییەکی ئەوتۆ لە زمانە سرووشتییەکان نەکرا. لە نیوەی دووهەمی سەدەی نۆزدەدا زانایان بە سەرنجدان بە ناکارابوونی زمانگەلێکی ئەوتۆ ڕوویان لە پێکهێنانی گەلێك زمان لە سەر بنەمای زمانە سرووشتییە کلاسیکی و مۆدێرنەکان کرد بەڵام لە نێو سەدان پرۆژەدا تەنیا چەند پرۆژەی کەم و دەگمەنی وەك ڤێلاپووك، سپرانتۆ و ئادیدۆ هێندێك سەرکەوتنی ڕێژەییان وەدەست هێنا. گەلێك زمانی دەستکردی دروستکراو وەك زمانێك کارایی کردەیی و پراکتیکییان نەبوو و کەسانێك کە کارگێڕی پێکهێنەری ئەوان بوون نەیاندەزانی ئامانجوازی فانتازیاییان خراپترین لەمپەری سەرکەوتنیان بوو و وەك دەڵێن، خراپترین دوژمنی باشە، لە هەمان باشترە. بۆ وێنە خوڵقێنەری زمانە تیۆرییەکان هەوڵی ئەوەیان دەدا سەمبوول نوێنی بۆ دەربڕینی بیرۆکەی مرۆڤ بکەن. بۆ وێنە پێکهێنەرانی زمانی لۆگلێن هەوڵی ئەوەیان دەدا تەواوی ناڕوونییەکان لە زمانی مرۆڤدا لە نێو ببەن، دەتگوت نەیاندەزانی مرۆڤ هەر لە بنەڕەتدا لە دەربڕینەکانی خۆیدا حەزی لە ناڕوونییە (میتافۆر و پەندی پێشینیان بەڵگەن بۆ ئەو قسەیە). سپرانتۆ، وەك سەرکەوتووترین زمانی دەستکرد دوو جیاوازیی بەرچاوی هەبوو. لە لایەکەوە هاسانی و ڕەوانی کارایی و ستراکتۆری دەروونی زمان، و لە لایەکی دیکەوە خاوەنی هەلومەرج و دۆخێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی لەبار، وەك هۆکاری دەرەکی سەرکەوتنی زمان بوو.

—ئەنگیزەی داهێنەرانی زمانە دەستکردەکانیش جیاواز و جۆراوجۆر بوو بەڵام لە نێوانیاندا دەکرێ ئاماژە بە دوو ئەنگیزەی سەرەکی و گرینگ بکرێ:

—ئەنگیزەی مرۆڤانی، ئاشتیخوازانە و حەزکردن لە پێوەندی نێونەتەوەیی. داهێنەرانی ئەم جۆرە زمانانە باوەڕیان بەوە بوو کە دەکرێ بە هۆی زمانی جیهانی یا نێونەتەوەییەوە گەلێك کێشە و گرفتی نێونەتەوەیی و ڕەگەزەکان کەم بکرێتەوە یا نەمێنێ.

ئەنگیزەگەلی فەلسەفی و عیرفانی کە بە تایبەتی ڕۆڵێکی سەرەکیان لە ئەنگیزەی پێکهێنەرانی زمانە ئیستقراییەکاندا هەبوو. فەیلەسووفەکانی سەدەی حەڤدەهەم وەك دێکارت و لایبنیتس گەلێك ئایدیای جۆراوجۆریان لەمەڕ زمانە ئاڕمانجەکان هەبوو کە بە شێوەیەکی لۆژیکی دروستکرابێ.

ئالبێرت لیپتای (١٨٩٢) لە کتێبەکەی خۆیدا بە ناوی ***زمانی کاتۆلیك*** ڕەوتی کاملبوون کە لەودا زمانە ئەورووپاییەکان مەیلیان لە پەرگرتن و بەرین بوونەوە هەیە، نیشان دەدا. تیۆرییەکانی ئەو لە گەڵ بیرو ڕاکانی ئۆتۆیسپێرس (١٨٩٤) لەمەڕ پێشکەوتنی کاملبوونی زمانی و تیۆری نیکۆلای مار لە سەر دەرەتانی ئەفراندنی زمانێکی یەکەی مرۆڤایەتی لە ئاکامی تێکەڵبوونی زمانەکانی هەنووکەیی دەگونجێ. هەڵبەت تەواوی ئەم تیۆرییانە قەرزاباری تیۆری پلووچە لە یەکەمین بەرگی ***ئینسکلۆپیدیا*** گەورەی دیدرۆ بوون کە لەوێدا بانگەشەی ئەوە کرابوو کە یەکەمین دابەش بوون و بەرینبوونی زمان لە سەردەمی تۆفانی نووح دا ڕوویداوە. پلووچە گوتی پرسی بەربڵاوبوونی (یان بە دەربڕینێکی ڕوونتر ئاڵۆزی زمانی) ڕاستییەکی سرووشتی تەواو زیاترە و لە ڕاستیدا بوارێکی کۆمەڵایەتی هەیە. (ئاکۆ، ١٩٩٧: ١٨٦ – ١٨٦).

یەکەمین سەرنجی جیدی زانایانی زمانناسی لە پرسی زمانە دەستکردەکان پێوەندی بە نێوانی نیوەی یەکەمین سەدەی بیستەمەوە هەیە. لە ساڵی ١٩٢٤دا ئەنجوومەنی نێونەتەوەیی زمان بۆ یارمەتیدان بە هەوڵی زمانناسی مەزن، ئۆتۆیسپێرسۆن بۆ لێکۆڵینەوە و تاو و توێ کردن لە بیاڤی زمانە دەستکردەکاندا پێکهات، ئەو کومیتەیە لە ژێر ڕێنوێنی و ڕاوێژە ڕاستەوخۆکانی یسپێرسۆن دەستی بە کار کرد. دوای بەڕێوەچوونی یەکەمین کۆنگرەی ئەم ئەنجوومەنە لە ساڵی ١٩٢٥دا، یسپێرسۆن بڕیاری دا شێوە و فۆرمێکی دیاریکراو بە ئایدیاکانی لە بواری ڕەهەندە تایبەتییەکانی لەمپەری زمانیدا بدا. بە پشتیوانی پرۆفیسۆر کالێنسۆن (ئەندامی بزاڤی سپرانتۆ) و دوکتۆر ئامەن. ئابراچ (ئەندامی بزاڤی ئادیۆ) ئەو توانی کتێبەکەی خۆی لەمەڕ ستراکتۆری زمانە دەستکردەکان بە ناوی ***زمانێکی نێونەتەوەیی*** لە ساڵی ١٩٢٨دا بڵاوبکاتەوە. ئەو لەم کتێبەدا، باسی لە سەر بنچینە و ڕێساگەلی پێویست بۆ دروستکردنی زمانێکی دەستکرد کردووە.

لە دەیەی پەنجا بەملاوە زمانناسان بە بینینی سەرنەکەوتنی پراکتیکی ئەم جۆرە زمانانە لە ئاستی نێونەتەوەییدا، لێیان دڵسارد بوونەوە و ئەوانیان بە شێوەگەلێکی ناکارامە لە چارسەرکردنی پرسی لاوازبوونی پێوەندی هەڵسەنگاند. هێندێك کەس بۆ پاساودانی شکستی زمانە دەستکردەکان باسی گەلێك هۆکاریان کردووە کە کاریگەرییەکی زۆریان لە سەر ئەم پرسە داناوە. بۆ وێنە ئەوە کە پەرەگرتن و فێربوونی هەر زمانێك، ئەنگیزە یا پێویستی و پێداویستییەکی بەدوادا دێ کە لە فێربوونی زمانی دەستکردی ئەنگیزەیەکی ئەوتۆدا نیە" ئەورووپای بنەڕەتی، دژایەتی هێندێك دەوڵەت و کەمتەرخەمی زۆربەی دەوڵەتەکانی جیهان بۆ پێکهێنانی هاسانکاری و هاندانی فێربوونی ئەم چەشنە زمانانە لە لایەن خەڵکی وڵاتەکانیانەوە لەو هۆکارو باندۆدرانەن لە سەرنەکەوتنی زمانە دەستکردەکاندا.

ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران له‌ به‌رده‌م دووڕییانێکی دژواردا

عەولا بەهرامی

سەرەنجام لە گەرمەی ئەو قەیرانە گەورەیەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی گرتۆتەوەو لە کاتێکدا کە خاوەنڕایانو ـ بە تایبەت کاربەدەستانی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێرانیش ـ پێیان وابوو جارێ بیروڕای گشتیو ئەنجومەنی هێمنایەتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ناپەرژێنە سەر کێشەی ناوکیی ئێران، شورای هێمنایەتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بڕیارنامەیەکی سەبارەت بە چالاکییە ناوکییەکانی ئێران دەکرد. لەو گەڵاڵەیە (١٦٩٦)دا کە ١٤ ئەندام لە ١٥ ئەندامەکەی ئەم خولەی ئەنجومەنی هێمنایەتی دەنگی ئەرێیان پێداوە، داوا لە کاربەدەستانی ڕێژیمی ئیسلامی کراوە تا کۆتایی مانگی ئووت هەموو ئەو چالاکییانەی پێوەندییان بە بەرهەمهێنانی چەکی کوشتاری بە کۆمەڵەوە هەیە ڕاگرێ، ئەگینا لەگەڵ سزای ئابووریو سیاسی بەرەوروو دەبێ. هەروەها لەم بڕیارنامەیەدا داوا لەو هەموو وڵاتان کراوە بەر بە گوازرانەوەی ئەو کاڵاو تێکنۆلۆژییانە بگرن کە لە پرۆگرامە ناوکیو مووشەکییەکانی ئێراندا شیاوی کەڵک لێوەرگرتنن.

پەسندکرانی ئەم بڕیارنامەیە ئەویش ڕاست لەو کاتەدا کە دەسەڵاتدارانی ئێران بە هەڵگیرساندنو خۆش کردنی ئاگری شەڕێکی ماڵوێرانکەر لە نێوان توندڕەوە بونیادگەراکانی فەلەستینو لوبنان (حەماسو حیزبوڵڵا)و ئیسرائیل، پێیان وابوو، سەرنجی بیروڕای گشتیو ئەنجومەنی هێمنایەتی لە کێشەی ناوکیی ئێران دوور دەخەنەوە، لە لایەك بە سەرکەوتنێك بۆ سیاسەتی دەرەکیو دیپلۆماسیی ئەمریکاو هاوپەیمانانیو لە لایەکی دیکەوە بە شکستێك بۆ سیاسەتی لارێکەرانەو فریوکارانەی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران دەژمێردرێ. چونکە کاربەدەستانی ڕێژیم پێیان وابوو دەکرێ بە کەڵك وەرگرتن لەو ناکۆکییانەی لە نێوان پێنج ئەندامە هەمیشەییەکەی ئەنجومەنی ئاسایشدا لە گۆڕێ دایە ئەگەر نەشتوانن خۆیان لە دژکردەوەیەکی نێونەتەوەیی بپارێزن لانیکەم توانیویانە کاتێکی زیاتر بۆ درێژەپێدانی چالاکییە ناوکییەکانی خۆیان بکڕن.

ئەوە کە سەرەنجام چینو ڕووسیەش دوای چەند حەوتوو وتووێژ لەگەڵ سێ ئەندامە هەمیشەییەکەی دیکەی ئەنجومەنی هێمنایەتیو ئەڵمان دەنگی ئەرێیان دا بەو بڕیارنامەیە کە لە لایەن وڵاتانی ئاڵمانو فەڕانسەو بریتانیاوە دارێژرا بوو، دەتوانێ تا ڕادەیەك ئەو دڵنیاییە پێك بێنێ کە ئەم وڵاتانە (چینو ڕوسیە) بە بیانووی پاراستنی ئەو بەرژەوەندییە ئابوورییانەی لە ئێران هەیانە، چی دیکە یارمەتی بە زێدەخوازییەکانی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران نەکەنو سەرەنجام ڕێگا بۆ شکڵ گرتنی ئیرادەیەکی یەکگرتووی نێونەتەوەیی لە بەرامبەر سەرەڕۆییەکانی کاربەدەستانی ڕێژیمدا خۆش بێ.

بە دەرچوونی ئەم بڕیارنامەیەی ئەنجومەنی هێمنایەتی تۆپەکە کەوتۆتە گۆڕەپانی ئێرانو ئەوە کاربەدەستانی ڕێژیمی ئیسلامین کە ئەمجارەیان ناچارن لەم دوو ڕێگایە کە خراوەتە بەردەمیان یەکیان هەڵبژێرن.

کاربەدەستانی ڕێژیم بەر لە دەرچوونی بڕیارنامەکە هەڕەشەیان کردبوو ئەگەر بڕیارنامەیەکی ئەوتۆ لە دژی ڕێژیمەکەیان دەربچێ بەستەی پێشنیارەکانی وڵاتانی ئورووپایی وەلادەنێنو لەوانەیە لە پەیمانی قەدەغەکردنی پەرەپێدانی چەکی ناوکی بێنەدەرەوە. لە یەکەم کاردانەوەشدا نوێنەری ئێران لە نەتەوە یەکگرتووەکان ئەم بڕیارنامەیەی ڕەت کردەوەو سەرکۆماری ڕێژیمیش ڕۆژی چوار شەممە (٢ی ئووت) وێڕای پێداگرتن لەسەر مافی ئێران بۆ پیتاندنی ئۆرانیۆم ئەم بڕیارنامەیەی بە سیاسی لە قەڵەم داو لە دژی ڕاوەستا.

ئێستا نزیکەی مانگێك کات لەبەر دەست کاربەدەستانی ڕێژیم دایە تاکوو یەکێك لەو دوو ڕێگایەی لە بەردەمیان دایە هەڵبژێرن. بەڵام هەم بە پێی کاردانەوەکانی تا ئێستای ڕێبەرانی ڕێژیمو هەمیش بەم پێیە کە ڕێبەرانی ڕێژیمی ئیسلامی دەسڕاگەیشتنو تەیار بوون بە چەکی ناوکی بە کارتی مانەوەی ڕێژیمەکەیان دەزاننو سەرەڕای ئیددیعاکانیان لە مەڕ ئاشتیانەبوونی پرۆگرامە ناوکییەکانی ئێران بە هەموو توانایانەوە بە شوێن ئەم ئامانجەوەن، بە دوور دەزانرێ ڕێگای هاوکاری لەگەڵ کۆمەڵی نێودەوڵەتی هەڵبژێرن.

ماستەرنامەی "د.قاسملوو، ژیانو ڕۆڵی سیاسیی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی کورددا"

ئا: عەلی بداغی

بەیانیی ڕۆژی شەممە، ١٤ی گەلاوێژی ١٣٨٥ی هەتاوی، کۆڕێك بۆ وتوێژ لە سەر ماستەرنامەی هۆشمەند عەلی مەحموود، لە هۆڵی کۆلیژی ئەندازیاریی زانکۆی کۆیە، گیرا کە تێیدا بەڕێز هۆشمەند عەلی* لە بەرانبەر لێژنەی دیالۆگ لە سەر ماستەرنامەکەیدا بەرگری لە تێزەکەی بە ناونیشانی "عەبدوڕەحمان قاسملوو ـ ژیانو ڕۆڵی سیاسی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازایی کورد دا" کرد.

کۆڕەکە بە ناساندنی خوێندکار هۆشمەند عەلی مەحموودو باسکردن لە کورتەیەك لە ژیان وی لە لایەن پرۆفسۆری یاریدەر دوکتۆر محەمەد عەلی دەستی پێکرد. پاشان نیوکاتژمێر کات بە هۆشمەند عەلی درا تا پوختەیەك لە تێزەکەی پێشکەشی ئەندامانی لێژنەی دیالۆگو ئامادەبووان بکا.

دواتر پرۆفسۆر دلێر ئەحمەد محەمەد، ئەندامی لێژنەی گفتۆگۆ لە سەر ماستەرنامەی هۆشمەند عەلی، هاتە سەر هەڵسەنگاندنی زانستیی ماستەرنامەکەو سەبارەت بە کەسایەتیی قاسملوو گوتی:" د.قاسملوو ئەو سەرکردە گەورەیەی کورد بوو کە لە هەمان کاتدا کە هەموو ڕێگەیەکی بۆ چارەسەری کێشەی نەتەوەکەی لەبەردەم خۆیدا بە ئاوەڵا دەدی، بەڵام لە هەمان کاتیشدا ئەوەندە ئاشتیخواز بوو کە ئامادە بوو تەنانەت گیانیشی بەختی ئەم پێناوە بکا کە هەر کردیشی".

پرۆفسۆر دلێر لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا بە ئاماژە بە ماستەرنامەکەی هۆشمەند عەلی گوتی:"حەز دەکەم ئەو ماستەر نامەیە سەرەتایەك بێ بۆ وردبوونەوەیو خوێندنەوەی زانستیی ژیانو ڕۆڵی سیاسی قاسملوو، چونکە دوکتور قاسملوو مرۆڤێك بوو خەباتگێڕو پێشڕەوی نەتەوەکەی کە لانیکەم ٢٠ ساڵ پێش لەگەلەکەی بیری دەکردەوەو هەنگاوی دەنا. قاسملوو بە هێنانە گۆڕیی سۆسیال دێمۆکراسی گەورەترین دەسکەوتو شانازی بە ناوی خۆیو بۆ نەتەوەکەی تۆمار کرد".

لەبەشێکی دیکەی ئەم کۆڕەدا پرۆفسۆر ئیسماعیل شوکور ڕەسووڵ، یەکێکی دیکە لە ئەندامانی لێژنەی گفتوگۆ بە ئاماژە بەوەی چونکە کە هۆشمەند عەلی یەکەم کەسو تا ئێستا تاکەکەسە کە توانیویەتی ماستەرنامەکەی لەسەر کەسایەتیی د.قاسملوو وەرگری. دەتوانێ خۆی بە میراتگری قاسملوو بزانێو لە داهاتووش دا دوکتوڕا نامەکەشی هەر لەو پێوەندییەدا وەرگرێ. لێژنەی دیالۆگ لە سەر ماستەرنامەی "د.قاسملوو، ژیانو ڕۆڵی سیاسی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورددا" پاش ٣ کاتژمێر باسو لێدوان پلەی "زۆرباش"ی بە ماستەرنامەکەی هۆشمەند عەلی بەخشی. ئەم کۆڕە لەسەر داوای ئەندامانی لێژنەی زانکۆی کۆیە بە قسەکانی مامۆستا عەبدوڵا حەسەنزادە، یارو هاوڕێی دێرینی د.قاسملوو کۆتایی پێهات.

مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە لە بەشێك لە قسەکانیدا گوتی: کەسایەتیی ئاکادیمیی د.قاسملوو ئەوە دەهێنێ کە لانیکەم زانکۆیەك یا کۆلێژێك لە کوردستانی ئازاددا بە ناوی ئەو کرابا.

هۆشمەند عەلی لە پێوەندی لەگەڵ ئەنگیزەی هەڵبژاردنی د.قاسملوو بۆ ماستەرنامەکەی بە هەواڵنێری " کوردستان" ئۆرگان کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی ڕاگەیاند:" کەسایەتییەکی وەك دوکتور قاسملوو دەهێنێ نەك ماستەرنامە، بەڵکوو دەیان تێزی دوکتوراو کتێبێ مێژوویو زانستی لەسەر بنووسرێو ئەوەی کە تا ئێستا هیچ کام لە زانکۆکانی کوردستانو تەنانەت ئورووپاش توێژینەوەیەکی زانستی یان لەسەر د.قاسملوو نەبووە، ئەوە هاندەری سەرەکیی من بوو. پاشان ئێمە دەبێو ئەوە ئەرکمانە کە لەسەر کەسایەتیی د. قاسملووو دەرخستنی پێگەی ئەو لە سیاسەتو دێپلۆماسی کوردی لە قۆناغە جیاجیاکانی بزووتنەوەی نەتەوەکەماندا زۆر شت ڕوون بکەینەوەو خەڵەو خەرمانێکی زانستیی لێ دروست بکەین تا نەوەی دواڕۆژی کورد، لە مێژووی خەباتی نەتەوەکەیان باشتر تێبگەنو سوودی لێوەربگرن".

یەکێك لەو خاڵە بەهێزانەی تێکڕای ئەندامانی لێژنەی گفتوگۆ بۆ ئازایەتی و بوێریی هۆشمەند عەلی یان گەڕاندەوە، نەبوونی سەرچاوەو ئارگۆمێنتی پێویست بۆ ئەم توێژینەوەیە بووە، بەڵام هۆشمەند عەلی بە ماندوو بوونێکی زۆرو لە ماوەی دووساڵدا توانیویەتی پتر لە ٢٦٠سەرچاوە بۆ توێژینەوەکەی وەدەست بێنێ. هۆشمەند عەلی سەبارەت بە گیرو گرفتەکانی بەردەم توێژینەوەکەی ئاوا دەڵێ: هەموو هەوڵم ئەوە بوو زۆرترین سەرچاوە بۆ ئەم نووسینەم بەکار بێنم هەر بۆیەش بە چوار زمانی کوردی، عەرەبی، ئینگلیسیو فارسی چیم دەسکەوتبێ، کەڵکم لێ وەرگرتووە. لەو نێوەدا ڕۆژنامەی "کوردستان" ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندی حدکا بۆ من سەرچاوەیەکی زۆر باش بوو. بیرەوەریی ڕێبەرانی حدکاو ئەم چەند کتێبەی کە ئەندامانی حدکا لەو چەند ساڵەدا بەچاپیان گەیاندوون ـ دیارە ئەوانە زۆربەیان نوسینەکانی خودی د.قاسملوون کە کۆکراونەتەوە و لە بۆنەو یادەکان لەسەر نەمر قاسملوو نووسراون. ئەوانە بۆ من بەکەڵك بوونو زیاتر لەهەموو ئەوانە ڕێنوێنیو ئەم کۆمەڵە سەرچاوەیەی مامۆستا عەبدوڵاحەسەنزادە لەبەردەستی دانامو بۆخۆشی بۆ من سەرچاوەیەکی زۆر گرینگ بوو".

هۆشمەند عەلی سەبارەت بە توێژینەوەکەیو پۆلین بەندییەکی سەر پێی ماستەرنامەکەی دەڵێ:"ماستەرنامەکەی من لە ٥ بەش داخۆی دەبینێتەوە لەگەڵ پێشەکیو پاشکۆو سەرچاوەکان. هەر بەشێکی ئەو ٥ بەشەش خۆی دابەش دەبێ بە چەند تەوەرێکدا بۆ وێنە بەشی یەکەم خۆی ٣بەشە، بەشی دووهەم ٣تەوەرەو بەشی سێهەم بە هەمان شێوە، بەڵام بەگشتی بەشی یەکەم تەرخانکراوە بە ژیانی دوکتور قاسملوو، بنەماڵەکەیو خوێندنو ...

بەشی دووهەم تایبەت کراوە بە ڕۆڵی سیاسیی قاسملوو لە سەردەمی پاشایەتی لە ساڵی ١٩٤٥ بۆ ١٩٧٨ کە ئەویش خۆی دابەش بە چەند قۆناغێك کراوە. لە بەشی سێهەمدا ڕۆلی سیاسی د.قاسملوو لە ساڵی ١٩٧٩ تا ١٩٨٩ توێژینەوەی لەسەر کراوە. بە شێکی دیکەی توێژینەوەکەم، تایبەتە بە هەوڵە دێپلۆماسییەکانی د.قاسملوو لەگەڵ حیزبە سیاسییەکانی چوارپارچەی کوردستانو دواین بەشی توێژینەوەکەشم تەرخان کراوە بە هەوڵە دێپلۆماسییەکانی د.قاسملوو لە دەرەوەی کوردستان، وەك پێوەندیی لەگەڵ حیزبو ڕێکخراوە سیاسییەکانی ئێرانو وڵاتانی عەرەبیو ڕۆژئاوا. لەو بەشەدا تیشك خراوەتە سەر کێشەی کورد لە لایەن د.قاسملووو ئەو هەوڵە نێونەتەوەیی‌یانەی د.قاسملوو لەم پێناوەدا داویەتی.

** هۆشمەند عەلی مەحمود ساڵی ١٩٨٠ لە شاری هەولێر لە باشووری کوردستان لە دایك بووە. قۆناغی سەرەتایی لە هەولێر تەواو کردوە. قۆناغی ئامادەیی لە قەڵادزێ بەسەرکەوتوویی بڕیوە. ساڵی ٢٠٠٣ بکالریۆسی مێژووی لە زانکۆی زانستە مرۆڤایەتیەکانی سلێمانی وەرگرتوە. ساڵی ٢٠٠٦ ماستەری مێژووی لە زانکۆی کۆیە تەواو کردوەو ماستەرنامەکەی بە پلەی باش وەرگیراوە.*

باسێك لەسەر چەمكی هاووڵاتیبوون

وتووێژ لەگەڵ رامین جەهانبەگلوودا

(بەشی یەکەم)

وەرگێڕان: حامید ئەردەلان

رامین جەهانبەگلوو لە ناو کۆڕو کۆمەڵە رووناکبیرییەکانی ئێرانیو رۆژئاواییەکاندا ناوێکی ناسراوە. جەهانبەگلوو بە روونکردنەوەی رێکوپێكو سادەی چەمکە ئاڵۆزەکان، بەناوبانگە. دەیانو بگرە سەدان وتووێژی وی لەگەڵ گەورە بیرمەندانو فیلسووفانی ناسراوی جیهانی بە زمانەکانی فەرانسەویو فارسی بڵاو بوونەتەوە. ئەم وتووێژەی لەبەر دەستتان دایە، لەمەڕ چەمکی هاووڵاتیبوون لەگەڵ جەهانبەگلوو کراوە کە بە شێوەی نامیلکەیەکی چکۆڵە، (وێڕای هێندێك نامیلکەی‌تر کە باسی جۆراوجۆری پێوەندیدار بە چەمکە سیاسیو کۆمەڵایەتییەکانیان لە خۆ گرتووەو لە بنەڕەتدا بە نیازی فێرکاریی رێك خراون) لە لایەن دەزگای بڵاوکردنەوەی "اگر"ەوە چاپو بڵاو بۆتەوە.

◆ کاتێك باسی چەمکی هاووڵاتیبوون دەکرێ، ئەم پرسیارە دێتە گۆڕێ کە ئایا کەسێکی خەڵکی گوندیش دەتوانێ خاوەنی مافی هاووڵاتی بێ؟

➢بەڵێ گوندییش دەتوانێ هاووڵاتی بێ، بەو مەرجەی بە شێوەیەکی راستەوخۆو هەڵسووڕاو، بەشداریی لە چالاکییە سیاسیو کۆمەڵایەتییەکانی ئەو شوێنەی ژیانی لێ‌دەباتە سەر، بکا.

◆کەواتە هاووڵاتی بە مانای دانیشتووی شار نیە. ئەم زاراوەیە چۆنو لە کەیەوە سەری هەڵداوە؟

➢بۆ یەکەم جار لە مێژوودا یۆنانییەکان کەڵکیان لە وشەی هاووڵاتی وەرگرتوە. بەر لە هەموان ئەرەستوو لە کتێبی "سیاسەت"دا باسی هاووڵاتی دەکا.

◆ لەو سەردەمەدا شارۆمەندیی مانایەکی هەبوو؟

➢هاووڵاتی بە کەسانێك دەگوترا کە لە کاروباری سیاسیو کۆمەڵایەتیی "دەوڵەت ـ شار"دا بەشداریی راستەوخۆیان بوو.

◆ مانای "دەوڵەت ـ شار" چیە؟

➢"دەوڵەت ـ شار" بریتی بوو لە کەشوهەوایەکی تاکی سیاسیو کۆمەڵایەتی کە خەڵکی ئاتێن لە چاخی کەونارادا بۆخۆیان ساز کردبوو. دەوڵەت ـ شار، شارێك بوو کە لەباری سیاسیو کۆمەڵایەتییەوە سەربەخۆ بوو.

◆ ئایا هەر بە تەنیا شاری ئاتێن "دەوڵەت ـ شار" بوو؟

➢نا، سپارتیش دەوڵەت ـ شار بوو. کاتێك ئێمە باسی یۆنانی کۆن دەکەین، مەبەستمان کۆمەڵێك لەو دەوڵەت ـ شارانەیە کە بە گوتەی هێندێك لە فیلسووفان ژمارەیان لە پێنج هەتا پەنجا هەزار مەزندە کراوە. خراپ نیە بزانین یۆنانییەکان لەوە کە ئێرانی کەونارا قەڵستان یان ئیمپراتۆریی هەبوو، (واتە وڵاتێکی هەراوو بەربڵاو بوو کە تاقە دەوڵەتێکی هەبوو) ئێگجار سەرسووڕماو بوون.

◆ مەبەستت ئەوەیە لەوێ هەر شارە دەوڵەتێکی سەربەخۆی هەبوو؟

➢دەوڵەت بە مانا مۆدێڕنو ئەمڕۆییەکەی نا، بەڵام چەشنێك دەوڵەتی سەربەخۆیان هەبووو خاڵی سەرنجڕاکێش ئەوەیە کە لە ئاتێنی سەدەی پێنجی بەر لە زاییندا، حاکمییەتی دەوڵەت ـ شار دێموکراتیك بوو. ئەمڕۆ بەو شێوە دێموکراسییە دەڵێن دێموکراسیی ئاتێنی.

◆ باسی ئەوەتان نەکرد هاووڵاتیبوون لە کەیەوە پێك هات.

➢هاووڵاتیبوون بۆ یەکەمجار لە دێموکراسیی ئاتێندا بێچمی گرت. لە روانگەی ئاتێنیەکانەوە هاووڵاتی کەسێك بوو کە گرینگی بە کاروباری سیاسیی دەوڵەت ـ شاری خۆی بداو خۆی لە بەرانبەریدا بە بەرپرس بزانێ. هەڵبەت بە بۆچوونی ئاتێنیەکان هەر بە تەنیا پیاوانی باڵغی سەرووی ١٨ ساڵ بە هاووڵاتی حیساب دەکران. ژنان، کۆیلەکان، بیانییەکانو ئەو کەسانەی تەمەنیان لە ژێر ١٨ ساڵ بوو، هاووڵاتی نەبوون.

◆ کەواتە هاووڵاتی کەسێك بوو کە دەیتوانی لە کاروباری سیاسیی دەوڵەت ـ شاردا بەشداریی هەبێ؟

➢بەڵێ رێك وایە. بەڵام کەسێك کە سەرەڕۆ بوایە بۆی نەبوو هاووڵاتی بێ. چونکە هاووڵاتی لە روانگەی ئەوانەوە کەسێك بوو کە بۆ بەختەوەریی مەدەنیی کۆمەڵگا تێ‌دەکۆشا، نە بۆ لەناوبردنی. سەرەڕۆیی، بە بۆچوونی ئەوان بەختەوەریی مەدەنیی دەبردە ژێر پرسیار. هەربۆیە کابرای سەرەڕۆ ملهۆڕ بۆی نەبوو ببێ بە هاووڵاتی.

◆ هاووڵاتییانی ئاتێنی بە چ شێوەیەك لە کاروباری دەوڵەت ـ شاردا بەشدارییان دەکرد؟

➢ئەوان بە یەکەوە کۆدەبوونەوەو بڕیاریان لەسەر بابەتی وەك شەڕ، ئاشتی، چالاکیی رۆژانەو... دەدا. ئەو دێموکراسییە کە لە ئاتێندا رەمێنی هەبوو، بە دێموکراسیی بێ نێونج یان دێموکراسیی راستەوخۆ بەناوبانگە. چونکە ئەوان لە شوێنێکدا کۆدەبوونەوەو پاشان دەنگیان وەردەگرتو بڕیاریان دەدا. تەنانەت وا هەبووە لەبەر ئەوەی رێبەرەکەیان هەڵەی کردوە، بۆ دەورەیەکی شەش مانگە لایان بردووەو دەسەڵاتیان لێ‌ستاندۆتەوەو سەرلەنوێ هەڵیان بژاردۆتەوە. لەوێ دوو بابەت ئێجگار گرینگ بوون. یەکیان "پاریزیا" بوو. واتە تۆ بتوانی بە بێ هیچ ترسو دڵەڕاوکەیەك، راستەوخۆ قسەی خۆت بکەی. بابەتی‌تر "ئیزۆنۆمیا" بوو. واتە هەموو پێکەوە بەرابەرن. بەرابەریو ئازادیی رادەربڕین. گرینگترین تایبەتمەندییەکانی هاووڵاتیبوون بوون.

◆ یانی لە ناوچەکانی‌تری جیهاندا هاووڵاتیبوون مانایەکی نەبوو؟

➢نا تەنانەت "ماکس ڤێبەر" کۆمەڵناسی ئەڵمانی، پێی وابوو کە لە جیهانی ئیسلام، چینو هیندا شتێکمان بەناوی هاووڵاتیبوون نەبووە.

◆ ئەی لە جیاتی "هاووڵاتی" چیمان هەبووە؟

➢رەعیەتمان هەبوو. رەعیەتەکان کەسانی گوێڕایەڵی حکوومەت بوون. وا نەبوو حکوومەتەکان گوێڕایەڵیی ئەوان بن. دوای یۆنانی کەونارا ئێمە لە قەڵستانی رووما هاووڵاتیمان هەیە. کەسانێك کە شارەکان دروست دەکەن. کەسانێك کە بە یەکەوە بەرابەرن. دەورەی ئیمپراتۆریی رۆم، دەورەیەکی دێموکراتیك نیە. بەڵام هاووڵاتییانی رۆمی ئیزنی هەندێك کاریان پێ دەدرا کە کەسانی ناهاووڵاتی بۆیان نەبوو بیکەن.

هاووڵاتیبوون بۆ یەکەمجار لە دێموکراسیی ئاتێندا بێچمی گرت. لە روانگەی ئاتێنیەکانەوە هاووڵاتی کەسێك بوو کە گرینگی بە کاروباری سیاسیی دەوڵەت ـ شاری خۆی بداو خۆی لە بەرانبەریدا بە بەرپرس بزانێ. هەڵبەت بە بۆچوونی ئاتێنیەکان هەر بە تەنیا پیاوانی باڵغی سەرووی ١٨ ساڵ بە هاووڵاتی حیساب دەکران. ژنان، کۆیلەکان، بیانییەکانو ئەو کەسانەی تەمەنیان لە ژێر ١٨ ساڵ بوو، هاووڵاتی نەبوون.

◆ کەواتە مانای هاووڵاتیبوون لە یۆنانەوە هەتا رووم گۆڕانکاریی بەسەردا هاتوە؟

➢بەڵێ لە یۆنانەوە هەتا رووم چەمکی هاووڵاتیبوون گۆڕانکاریی بەسەردا هات. لەبەر ئەوەی لە رووم نیزام دێموکراتیك نیە. ئەوەی لە رووم لە چاو یۆنان گرینگایەتیی پێ درا، یاسادانان بوو. روومییەکان زۆر زیاتر لە یۆنانییەکان لەبارەی هاووڵاتیبووندا یاسایان دادەنا.

◆ لەوانەیە یۆنانییەکان لەبەر ئەوەی خاوەنی دێموکراسییەکی راستەوخۆ بوون، بۆ چارەسەرکردنی هەر گرفتێك لە دەوری یەك کۆ دەبوونەوەو بڕیاریان دەداو پێویستیان بە یاسا نەبووبێ؟

➢هۆیەکی هەرئەمە بوو. هۆیەکی‌تری ئەوە بوو کە رووم، دەوڵەت ـ شاری نەبوو، بەڵکوو قەڵستان بووو هاووڵاتییانی روومی کەسانێك بوون کە لەم قەڵستانەدا دەژیانو حکوومەت بۆ زاڵبوونی بەسەر ئیمپراتۆریدا پێویستییەکی زیاتری بە یاسا هەبوو.

◆ واتە هەموو ئەو کەسانەی لەو ئیمپراتۆرییەدا دەژیان، بۆیان هەبوو هاووڵاتیی روومی بن؟

➢جگە لە کۆیلەکان ئەواتر بۆیان هەبوو هاووڵاتی بن.

◆ بەم پێیە ئایا ژنانیش بە هاووڵاتی دادەنران؟

➢بەڵێ ژنانیش بە هاووڵاتی حیساب دەکران. بەڵام بۆیان نەبوو چالاکیی سیاسییان هەبێ. بۆ نموونە ژنان بۆیان نەبوو ببن بە ئەندامی سێنای رووم‌و سیاسەت هێشتا هەر لە پاوانی پیاواندا بوو.

◆ باشە خۆ لە رووما دێموکراسیو هەڵبژاردن نەبووو خەڵکی بەکردەوە مافی دیاریکردنی چارەنووسیان نەبوو. ئەی چۆن دەتوانین ناوی هاووڵاتی لەسەر ئەو خەڵکە دابنێین؟

➢لە رووما "بۆچوونی خەڵك" گرینگ بووەو مەجلیسی سێنا لە نوێنەرانی خەڵك پێك دەهات. راستە ئەو خەڵکە نەیاندەزانی دەورێکی دێموکراتیك ببینن، بەڵام دەیانتوانی دەوری هاووڵاتیی خۆیان ببینن. ئەوان پێوەندی بازرگانییان بە یەکەوە هەبوو. بێگومان ئێوە ئەو دروشمە بەناوبانگەی قەڵستانی روومتان بیستوە کە دەڵێن: "نانو سیرك بۆ گشت خەڵکی".

◆ کەواتە ئەو مافانەی هاووڵاتییانی رووم بوویانن لە دوو بواری ئابووریو خۆش رابواردندا بوون؟

➢نا، زیاتر لەمە بووە. ئەگەرچی حکوومەتی رووم دواجار حکوومەتێکی نادێموکراتیك بووە، بەڵام کاتێك کەسێك دەبوو بە هاووڵاتیی روومی، هێندێك مافی دەدرا کە جگە لەم حاڵەتە پێی نەدەدرا. یەکێك لەم مافانە ئەوە بوو کە دەیتوانی لەگەڵ روومییەکانی دیکە بازرگانی بکا. یەکێکی‌تر ئەوە بوو کە دەیتوانی لەگەڵ روومییەکانی‌تر زەماوەند بکا. بەڵام کەسێکی بیانی کە لە شوێنێکی‌ترەوە دەهات، ئەم مافانەی نەبوو.

◆ دوای دەورانی ئیمپراتۆریی رووم، لە دەورانی سەدەکانی ناوەڕاستدا هاووڵاتیبوون چە تایبەتمەندیگەلێکی هەبوون؟

➢لە سەدەکانی ناوەڕاستدا لەبەر ئەوەی کلێسە زاڵە، ئەم جیهانە گرینگییەکی ئەوتۆی پێ نادرێو جیهان پاش مردن بە گرینگ دەزانرێ. هەر بۆیەش هاووڵاتیی ئەم جیهانە بوون، گرینگایەتیی پێ نادرێ. فیلسووفانی ئەو دەورانە شاری مرۆڤیان لە شاری یەزدانی بە جیا دەزانی. لەڕاستی‌دا ژیان سەر لەبەری بۆ ئەوەیە کە مرۆڤ خۆی بۆ چوون بۆ شاری یەزدانی ئامادە بکاو ببێ بە هاووڵاتیی ئەوێ. لەم دەورانەدا کلێسە مرۆڤی بە گوناحبار دەزانیو گشت مرۆڤەکان دەبوایە هەوڵیان دابایەو چالاکیی ئەوتۆیان نواندبا، هەتا عافوو بکرێن. هەموو دەبوایە بۆ خزمەتکردن بە کلێسەو مەسیحییەت هەڵسووڕابان.

◆ مەبەستت ئەوەیە مافێك بۆ مرۆڤ لەبەرچاو نەدەگیراو مرۆڤ هەر بە تەنێ ئەرکو راسپێردراویی لەسەرشان بوو؟

➢بەڵێ، لەڕاستی‌دا مرۆڤ کە هەتا ئەو کاتە بە گوێرەی سروشتی خۆی بە بوونەوەرێکی سیاسیو کۆمەڵایەتی دەناسرا، لە سەدەکانی ناوەڕاستدا بە بوونەوەرێکی گوناحبار دەزانرا کە چاوەڕوانی لێبووردنەو چاوەڕێی رۆژی پەسڵانەو چ مافێکی کۆمەڵایەتیو سیاسی‌تری نیە.

◆ کەی سەرلەنوێ چەمکی هاووڵاتیبوون دێتەوە گۆڕێ؟

➢چەمکی هاووڵاتیبوون لە دەورانی نوێدا بۆ یەکەمجار بە رەخنەگرتن لە هاووڵاتی سەدەکانی ناوەڕاستو بە گەڕانەوە بۆ ئەزموونی روومو یۆنان لە دەورانی رێنسانسدا دەست پێ دەکا. رێنسانس دەورانێکی ئێگجار گرینگەو لەم دەورانەدا، یەکەم کۆمارەکانی ئورووپا واتە رۆم، ڤێنیزو فلۆرانس پێك دێن.

◆ کۆمار بە چ مانایەك؟

➢بەم مانایە کە لەم ناوچانەدا حکوومەتی پاشایەتی کە وەچە بەوەچە رادەگوێزرا، کۆتایی پێ دێ. لەم شارانەدا بازرگانی بە شێوەی نوێ بەڕێوە دەچێ. دەکرێ بڵێین ئەخلاقی روومی بەرەبەر جێگای ئەخلاقی سەدەکانی ناوەڕاست دەگرێتەوە. لەم دەورانەدا سەرمەشقێکی نوێ لە چەمکی هاووڵاتیبوون جێگای بە سەرمەشقی سەدەکانی ناوەڕاست لێژ کرد. سەرمەشقێکی مۆدێڕن کە لەسەر بنەمای ئەو، "گرێبەستی کۆمەڵایەتی"و "سەربەخۆیی سیاسەت" دێتە گۆڕێو سیاسەت سەربەخۆیی خۆی لە کلێسە مسۆگەر دەکا.سگ

◆ گرێبەستی کۆمەڵایەتی یانی چی؟

➢لە دەورانی کەونارادا کاتێك قسە لە حاکمییەتو حکوومەت دەکرا، بە بابەتێکی سروشتی دادەنراو بڕوای زاڵ ئەمە بوو کە مرۆڤ بەهۆی سروشتییەوە سیاسی‌یە. لە دەورانی نوێدا بەو ئەنجامە گەیشتن کە دەوڵەتو حاکمییەت سروشتی نینو ئەوانە دەبێ دروست بکرێنو دروست کردنیان بەهۆی گرێبەستە کۆمەڵایەتییەکانەوە بەڕێوە دەچێ. لەڕاستی‌دا گرێبەستە کۆمەڵایەتییەکان بۆ تێپەڕین لە دۆخی سروشتییەوە بۆ دۆخی مەدەنین.

◆ ئەم رەوتە هەڵگری چ مانایەکەو ئەم رووداوە چۆن دەقەومێ؟

➢بڕوانن، لە دەورانی نوێدا ئێوە تا ئەو کاتەی لە دۆخی سروشتی دان، هاووڵاتی نین. ئێوە بۆ ئەوەی ببن بە هاووڵاتی دەبێ دۆخی مەدەنی پێك بێنن. دۆخی مەدەنی پێویستیی بە پەیمان یان گرێبەست هەیە کە لەگەڵ حکوومەت یان لە نێوان گشت شارۆمەندانو ئەندامانی کۆمەڵگا دەبەسترێ.

◆ مەبەستت ئەوەیە یاسا پێك دێ؟

➢یاسا لە دەورانی کەوناراشدا هەبووە.

◆ یاسا لە شێوەی مۆدێڕنەکەی‌دا؟

➢بەڵێ، یاسا لە شێوە مۆدێڕنەکەی‌دا پێك دێ. بۆ نموونە لەم دەورانەدا پەیمانێکمان هەیە بەناوی "ماناکارتا". ئەم پەیمانە زۆر چاك دۆخی ئەم دەورانەمان پیشان دەدا. ئەو پەیمانە لە سەدەی سێزدەهەمی زاییندا لە نێوان پادشایەكو تاقمێك لە فێئۆداڵەکان دەبەسترێ، هەتا پادشا لێی نادا.

◆ واتە لەڕاستی‌دا دەسەڵاتی پادشاکان بەرتەسك دەبێتەوە؟

➢بەڵێ، دەوڵەتی مۆدێڕن دەوڵەتێکە کە چاوەدێریی بەسەردا دەکرێو دەسەڵاتێکی سنووردارە. هاووڵاتی کەسێکە بۆ تێپەڕین لە دۆخی سروشتی بۆ دۆخی مەدەنی دەبێ لەگەڵ حاکمییەتدا گرێبەستی کۆمەڵایەتی ببەستێو حاکمییەت قبووڵ بکا.

دواتر هێندێك باسی‌تریش دەورووژێن لە پێوەندی لەگەڵ دەوڵەتی مۆدێڕن دا باسی پێوەندییە نێونەتەوەییەکانیش دەکرێو چەمکی "بەشەرییەت" گرینگی پێ‌دەدرێ. لەم دەورانەدا کە لە ئورووپا بە دەورانی رۆشنگەری ناسراوە، ئیتر ئێوە هەر بە تەنیا هاووڵاتیی وڵاتێکی تایبەت نین، بەڵکوو هاوکات هاووڵاتیی جیهانیشن.

بەڵێ، دەوڵەتی مۆدێڕن دەوڵەتێکە کە چاوەدێریی بەسەردا دەکرێو دەسەڵاتێکی سنووردارە. هاووڵاتی کەسێکە بۆ تێپەڕین لە دۆخی سروشتی بۆ دۆخی مەدەنی دەبێ لەگەڵ حاکمییەتدا گرێبەستی کۆمەڵایەتی ببەستێو حاکمییەت قبووڵ بکا.

◆ لە کەیەوە باسی "شارۆمەندیی جیهانی" دێتە گۆڕێ؟

➢بۆ یەکەمجار لە شۆڕشی فەرانسە لە ساڵی ١٧٨٩دا داخۆیانییەك نووسرا کە خۆیان ناوی "داخۆیانیی مافی جیهانیی مرۆڤو هاووڵاتی"یان لەسەر دانا.

◆ هاووڵاتیی جیهانی چ جیاوازییەکی لەگەڵ هاووڵاتیی میللی هەیە؟

➢شۆڕشگێڕەکانی فەرانسە، واتە کەسانێکی وەك "رۆبسپیەر" مافی جیهانیی مرۆڤیان هێنایە ئاراوە هەتا بڵێن شۆڕشی فەرانسە، شۆڕشێکی جیهانییەو هەڵگری هەندێك دەسکەوتی جیهانییە. دەسکەوتی وەك مافی مرۆڤ کە هەر بە تەنیا بۆ فەرانسەوییەکان نیە، بەڵکوو بۆ ئاڵمانییەکانو ئامریکاییەکانو ئینگلیزییەکانو خەڵکی وڵاتانی‌تریشە. ئەم مافانە جیهانین. هەر بۆیە هەندێك لە بیرمەندانی کۆنەپارێزی ئینگلیزی دژایەتییان لەگەڵ شۆڕشی فەرانسەدا دەکرد. چونکە لە روانگەی ئەونەوە مافی ئینگلیزیی لەو مافە مرۆڤەی ئەوان باسیان لێوە دەکرد، گرینگتر بوو. لە روانگەی ئەوانەوە چەمکی هاووڵاتیبوون، ناتوانێ جیهانی بێ. هاووڵاتیبوون هەر بە تەنیا دەتوانێ لەسەر بنەمای یاسا نەتەوەییەکان بێ. بەگشتی ئەوان سوننەتە ئینگلیزییەکان زەق دەکەنەوە.

◆ ئایا ئەو باسو خواسانە هەر بە تەنیا لە ئینگلیزدا دێنە گۆڕێ؟

➢نا، ئەم باسە لە ئەمریکاشدا دێتە گۆڕێو هێندێك کەس باسی چەمکی هاووڵاتیبوون لە شۆڕشی ئامریکا دا دادەبەزێنن و مشتو مڕەکە لە سەر ئەوەیە کە شارۆمەندێکی مودێرن کە شۆڕشی ئامریکا دەیخاتە روو، چۆناوچۆنە؟ باسی تریش دەورووژێ. باسی وەك "ئاشتی بەردەوام" و پێك هێنانی"کۆمەڵگای نەتەوەکان". دوای شۆڕشی فەڕانسە ڕوانگەو باسی گرینگ دێنە ئاراوە. یەکێك لەم باسانە پێوەندیی بە جیاوازیی نێوان هاووڵاتییانی جیهانی کۆنو جێهانی نوێوە هەیە. هەندێك لە بیرمەندان لەسەر ئەو بڕوایە بوون کە هاووڵاتییانی مودێڕن واتە هاووڵاتییانی دوای شۆڕشی فەڕانسە، بۆیان هەڵ ناسوورێ وەکوو هاووڵاتییانی ئاتێنی هەموو رۆژێ بێنو لە پانتاییە گشتییەکاندا بەشداری بکەنو دەنگ بدەن. ئەوان دەیان گوت ئێمە لە دەورانی مودێڕن دا هەر بۆمان هەیە دێموکراسی بە نێونجمان هەبێ.لە روانگەی ئەم بیرمەندانەدا ئەگەر ئێمە دێموکراسی بە نێونج یان حکوومەتی بە نێونجمان هەبێ. هاووڵاتییان چاك تر دەتوانن بە پانتاییە تایبەتەکانی خۆیان رابگەن. ئەم بیرمەندانە دەڵێن لە جیهانێکی کۆنی وەك ئاتێن پانتاییە گشتییەکان زۆرترو زۆر گرینگ تر لە پانتاییە تایبەتییەکان بوون. بەڵام مرۆڤی جیهانی ئەمڕۆ گرینگییەکی زیاتر بە پانتایی تایبەتی دەداو ناتوانێ هەرچی رۆژە بێو لە رێفراندۆم یان دەنگداندا بەشداری بکا.

لە راستییداجیاوازیی نێوان چەمکی کۆنی هاووڵاتیبوون لەگەڵ چەمکە نوێیەکەی‌دا، لەوەدایە کە پانتایی تایبەتی بۆ هاووڵاتییانی دەورانی نوێ گرینگییەکی زۆری هەیەو کاروباری ئەم پانتاییە نابێ دەنگی لەسەر وەربگیرێ.

ئەوە رێك ئەو شتەیە کە دواتر لە سەدەی بیستەم دا هەندێك لە بیرمەندان سەرنجی پێدەدەنو بەبڕوای ئەوان هاووڵاتیانی جیهانی نوێ گرینگییەکی زۆرتر بە کاروباری سیاسیی پانتایی تایبەتی دەدەن. یانی لە پانتایی گشتیدا واتە لە هەڵبژاردندا بەشداری دەکەن هەتا بتوانن سەربەخۆیی پانتایی تایبەتییان بێ؟

لەوایە ئیتر بەشدارییش نەکەن. وەکوو دەورانی ئاخرو ئۆخری سەدەی بیستەم یان ئێستا لە سەدەی بیستو یەکەمدا کە ئامادە بوونی هاووڵاتییان لە پانتاییە گشتییەکاندا هەر دێو کاڵ تر دەبێتەوە.

پێویستیی پێکهاتنی کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ

قسەکانی د. میرۆ عەلیار لە ژووری "ئێران، ئەهواز گوتاری مەدەنی"

(بەشی سێهەم و کۆتایی)

و:لوقمان عەبدوڵڵازادە

بەکارهێنانی وشەگەلی کەمینەی قەومی یان قەومەکان لە جێگەی نەتەوە:

بەکارهێنانی وشەی کەمینە قەومی، یان قەومەکان لە جێگەی نەتەوەکانی نیشتەجێی لە ئێران لە بنەڕەتدا نادرووستە. چونکە یەکەم: نە فارس و هیچکام لە نەتەوەکانی دیکەی ئێران لە بواری حەشیمەتەوە لە زۆرینە (سەروی ٥٠٪ەوە)دا نین. هەر بۆیە زمانی زۆرینەمان نیە، هەر بۆیە بە شێوەی مەنتقی دەکرێ بڵێین کەمینەشمان نیە!؟

دووهەم: هەر کام لە نەتەوە ژێردەستەکان خاوەن فاکتەرو مەرجگەلی پێکهاتنی نەتەوەبوونیان تێدایە. بە بێ ئەوەیکە دەوڵەتیان هەبێ، ئەمە هیچ لەو ڕاستییە ناگۆڕێ.

زیادە لەوەش، ئەو نەتەوانە تەنیا لە ئێران دا ناژین و بەڵکوو بەشێك لەوانە لە وڵاتانی دیکەدا، نەك تەنیا هەن، بەڵکوو خاوەنی دەوڵەتی نەتەوەیی خۆشیانن.

بۆ نموونە: لەسەر بناخەی چ پێوانەیەك ٨/٥ میلیۆن ئازەری لە کۆماری ئازەربایجاندا وەك نەتەوە ناسراوە بەڵام ئەو مافە لە نزیك ٢٠ میلیۆن ئازەری لە ئێران دا زەوت کراوە؟ یان عەرەبەکانی وڵاتانی عەرەبی وەك نەتەوە سەیر بکەین، بەڵام عەرەبەکانی دانیشتووی ئێران بە قەوم ناوبەرین. ئەو نموونانە نەتەوەکانی دیکەش دەگرێتەوە.

تەنیا مەنتقی شۆڤینیستی ئیزن دەدا نەتەوەیەکی یەکپارچەو دوو پەیمانەی جیاواز بەکاربێنێ. دیارە زۆر شتێکی سەیرو سەمەرە نیە کەناسیۆناڵیستەکانی نەتەوەی باڵادەست کە لە خۆ بەزلزانیدا نقوومبون چاوی دیتنی ڕاستییەکانیان نیەو وڵاتانی عەرەبی و کۆماری ئازەربایجانیش لە بەرانبەر خۆیان دا وەك قەوم و تایفە چاویان لێبکەن؟!

نموونەیەکی زۆر جیددی وەبەرچاو لە ئورووپادا، کە زۆربەی زۆرتان بیستووتانە، ڕۆژی ٣ی ژووئەنی ٢٠٠٦ "مۆنتێنێگرۆ" لە یەکیەتیی سێربێستان هاتە دەرو سەربەخۆیی ڕاگەیاند. ئایا دەکرێ بڵێین خەڵکی مۆنتێنێگرۆ ڕۆژی ٣ی ژووئەن و یەك ڕۆژە بوونەتە نەتەوەو پێشتر هیچ مێژوویەکیان نەبووە؟!

ئەگەر لە هەموو ئەوانە گەڕێین، هۆکارێکی زۆر گرینگ و چارەنووس سازو بۆ سەلماندنی نەتەوە هەیە کە، ناسونالیستەکانی نەتەوەی دەسەڵاتدار چاوی دیتن و قبووڵکردنیان نیە! ئەویش ئیرادەو باوەڕی قووڵی نەتەوە ژێردەستەکانە کە نەتەوەبوونی خۆیان دەسەلمێنن و بۆ سەلماندنیش پێویستیان بە تەئییدو ئیجازەی کەس نیە.

کەواتە کەڵك وەرگرتن لە وشەگەلی کەمینەی قەومی یان قەومەکان بۆنەتەوە غەیرە فارسەکان لە لایەن گرووپ و حیزبە بەناو سەرانسەرییەکانەوە، کارێکی ئەنقەستە. یەکەم: دەیانەوێ بەم جۆرە بیروڕای گشتی چەواشە بکەن. کە بەڵێ: تەنیا نەتەوەی فارس لە ئێراندا شیاوی دەوڵەت و دەسەڵاتە.

دووهەم: دەیانەوێ نەتەوەکانی دیکە لە پەراوێزدا بمێننەوەو، هەمیشە بکەونە لای خوارەوەی هاونیشتمانە فارسەکانیان!!

نەتەوەخوازی کوێرو دواکەوتوانە

هەروەك هەموومان ئاگادارین، نەتەوەکانی ئێران بەتاوانی داواکردنی مافە ڕەواو پێشێلکراوەکانیان هەمیشە بەنەتەوەخوازی کوێرو دواکەوتوانەو بە ئاژاوەچی و شەڕهەڵایسێنی نێوان نەتەوەکان، بە هاندانی بێگانە تاوانبار کراون.

نموونەی خوارەوە نیشاندەری ئەو ڕاستییەیە کە بەداخەوە هێندێك تەنانەت وشەکانیش لە بەکارهێنانیدا هەڵیانداوێرن: ئەگەر هاووڵاتییەکی فارس خەونی ئێرانێکی گەورە بە یەکەوەلکانی دووبارەی ئەفغانستان و تاجیکستان و بەشێك لە باکوورو باشووری ڕۆژئاوای کوردستان و کۆماری ئازەربایجان و... هتدی بە مێشکدا بێ، نەتەوەکەی وەك ناوەندی قورسایی دنیا ناوی بەرێ و، کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بە قەرزداری شارستانییەت و فەرهەنگی خۆی بزانێ و، مەوجوودییەتی مافی دەیان میلیون مرۆڤی غەیرە فارس لە ئێراندا ڕەت کاتەوە، بەئیدیعایەکی سروشتی و ڕەواو پێشکەوتوانە لە قەڵەم دەدرێ و، خودای نەخواستە هیچ پێوەندییەکی بە ناو ناسیونالیستی کوێرانەو دواکەوتوانەو، هزرێکی نەخۆشەوە نیە؟!

بەڵام نەتەوەگەلی ژێر دەستە کە خوازیاری ئازادی، مافی نەتەوەیی و ئینسانیی خۆیانن، ئەویش لە چوارچێوەی ئێرانداو، داوای مافی وەك یەك دەکەن لە هەمبەر برا فارسەکانیاندا، بەنەتەوەخواز، دواکەوتوو جوداییخواز، دژە فارس، خائین و پیاوی بێگانە لە قەڵەم دەدرێن و خوێنیان حەڵاڵەو بۆ لە ناوبردنیان پێویستە پاڵ وە ڕێژیمێکی کۆنەپەرەستی کۆماری ئیسلامی بدرێ.

دژایەتیکردنی فیدراڵیزم بۆ...

ئەو پاساوەی بۆ ڕەتکردنەوەی فیدراڵیزم دەیهێنkەوە کە، گوایە وڵاتانی فیدراڵ لەبەیەکەوەلکانی دەوڵەتگەل، یان ناوچەگەلی سەربەخۆو نیوە سەربەخۆ پێك هاتوون و، یەکپارچە بوونەتەوە. ئێستا کە ئێران یەکپارچەیەو، بۆ پیادەکردنی فیدراڵیزمیش دەبێ سەرەتا وڵات دابەش بکرێ و پاشان یەکبگرنەوە!؟ یان بە وتەی هێندیکیان سەرەتا دەبێ پچڕ پچڕ بکرێ و پاشان لێکی بدروێنەوە.

بە چاوپۆشین لەوەیکە لایەنگرانی ئەو تیۆرییە لە ڕووی چەمك و بنەمای زانستی و کۆمەڵناسانەوە ناڕوانن فیدراڵیزم بەڵکوو تەنیا بە ئامانجی چەواشەکردنی مافی نەتەوە غەیرەفارسەکان ئەو قسانە دەکەن. بەڵگەی سەرەوە لە بنەڕەتدا دروست نیە. ئەگەر لە ڕووی بێئاگاییەوە نەبێ، هۆی بەلاڕێدا بردنی بیروڕای گشتییە. ئەویش لانی کەم بە دوو هۆ:

ئەلف: ژمارەیەکی زۆر لە وڵاتانی فیدڕاتیڤ هەن کە، لە ناوچەگەلی جیاواز پێك هاتوون، بەپێچەوانە بۆ ئەوەی پێش بە جودایی و پارچە بوونی هەرێمەکانیان بگرن لەسیستمی فیدڕالی کەڵکیان وەرگرتووە. وەك بێلژیك، هێندوستان، پاکستان و...هتد. هیچ وڵاتێك لە سونگەی دێموکراتیزە بوون و فیدراتیزە بووندا لەیەك هەڵنەوەشاوە. تا ئێران دووهەمیان بی.

ب: ئەگەر تئۆری و بیروڕای سەرەوەش وەك بناخەی سەقامگیر بوونی سیستمی فیدڕاڵ سەیر بکەن، بە بڕوای من هەرچی زووتر دەبێ ئێران بە شێوەی وڵاتێکی فیدراتیڤ بەڕێوە بچێ.

ـ لانیکەم وەرن لەگەڵ خۆتاندا ڕاست بن و، دان بەوەدا بنێن کە، لە ڕاستیدا ئێران تەنیا لە سەر "نەخشە" و لە ڕوانگەی حقوقییەوە یەکپارچەیەو بەس! بۆ چی؟

سەرکوتە سیستماتیکە خوێناوییەکان، زوڵم و زۆری نەتەوەیی و زمانی، ناشیاوترین بوختانەکان و لەژێر پێنانی لەڕادەبەدەرو، سەرئەنجام هەڵاواردن و بێعەداڵەتیگەلێك کە لە ماوەی یەك سەدەی ڕابردوودا، لە لایەن دەوڵەتە دیکتاتۆرەکانی ناوەندەوە، هەروەها ئەو ڕەوتە شۆڤێنیستییەی کە دژی نەتەوە غەیرە فارسەکان کەوتۆتە گەڕ، لە هەر لایەکەوە کە سەیری ئێران بکەی (سیاسی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی، ئابووری) بە کردەوە لەت بووە.

ـ لە هەموو ئەوانە مەترسیداتر، سیاسەتی شۆڤێنیستی لەو ماوەدا بۆتە هۆی ئەوەکە، ئێران لە مێشکی نەتەوەکان و کەمینەکاندا لەت بێ. کێ هەیە کە نەزانێ جوداییی لە مێشك پەروەردە کردن، ڕێگە خۆشکەرە بۆ جودایی لە کردەوەدا. ئەو سیاسەتە دیوارێکی بێمتمانەیی قووڵی لە نێوان نەتەوەی دەسەڵاتداری فارس لە لایەك و، نەتەوە ژێردەستەکان لە لایەکی دیکەوە، دروست کردوە. ئەمڕۆکە درێژەی زوڵم و سەرکوتی دڕندانەی ڕێژیم لە لایەك و پێداگریی بەشگەلێکی ئۆپۆزیسیۆن لە خۆ گێل کردن لە ناساندن و ڕێزدانان بۆ مافی نەتەوەکان ڕۆژ بەڕۆژ بە بەرز بوونەوەی ئەو دیوارە بێ متمانەییە زیاد دەکا.

سەرەڕای ئەوەی کە، نەیارانی فیدڕالیزم ئەگەر پاساوەکانی خۆشیان قبووڵ بێ، لانیکەم پێویستە چاویان کەمێك بکەنەوەو، بارودۆخەکە لەبەر چاو بگرن، هەست بە جییدی بوونی کێشەکە بکەن. بۆ بەرژەوەندی خۆشیان بێ، بەدژایەتی کردن دەگەڵ مافی نەتەوەکان و فیدڕالیزمدا بچنەوە. دەڵێن کە مافی هاووڵاتیبوون وەڵامدەری ویستە نەتەوەییەکانە! ئەگەر وابێ بۆچی لە وڵاتانی فرە نەتەوە، کە هەم دێموکراسی و مافی هاووڵاتییان هەیە، بۆ چارەسەری کێشەی نەتەوەیی و دابین کردنی مافی میللی سیستمی فیدڕالیزمیان هەڵبژاردوە؟ وەك: سۆیس ــ کانادا ـ هێندوستان ـ بێلژیك و...هتد.

دێموکراسی و هەڵبژاردنی خەڵك ...

بەردەوام ئەو ڕاستییەمان لە بەر چاوە کە تەواوی گرووپگەلی نێو ئۆپۆزیسیۆنی سەرانسەری بەردەوام لە مەڕ دێموکراسی ـ کۆمەڵگای مەدەنی ـ جاڕنامەی گەردوونی مافی مرۆڤ ـ مافی یەکسانی بۆ هەموان و، هەڵبژاردنی ئازادو ڕای خەڵك قسە دەکەن و دەنووسن و بەڕەواڵەت ئاڵوگۆڕی بیروڕاشیان هەیە. بەڵام هەرکات مەسەلەی نەتەوەکان دێتە گۆڕێ لە پڕێکا هەواکە دەگۆڕێ و، عەقڵیەتی ناسیۆنالیستانەی نەتەوەی باڵادەست بەسەر کەش و هەواکەدا زاڵ دەبێ. ئەم ڕاستییە لە گشت کۆبوونەوەکانی ئۆپۆزیسیۆنی سەرانسەریدا بە زەقی وەبەرچاو دەکەوێ. لە ناکاو مافە سەرەکییەکانی نەتەوەکان دەبنە چەمکێکی لاوەکی و، بۆچوونی فیدڕالیزمیش دەگۆڕێ بە جوداییخوازی و مافی هاووڵاتیش جێگەی مافی نەتەوەیی دەگرێتەوەو ...هتد.

هەموو دەزانین کە دژایەتی دوو چەمکی "ئیسلامییەت" و "جمهورییەت" لە نیزامیی کۆماری ئیسلامیدا هەر لە کاتی بە دەسەڵات گەیشتنییەوە هەتاکوو ڕۆژگاری ئەمڕۆکە، قەیرانی بۆ ڕێژیم خوڵقاندوە. بەداخەوە بەشێك لە ئۆپۆزیسیۆنی سەرانسەری لەمەڕ پێوەندی دەگەڵ کێشەی نەتەوەکان دووچاری وەها تەنگەو چەڵەمەیەك بووی یانی دژایەتیی نێوان ئیدۆلۆژی و بەرنامەی سیاسی. هێندێك لەکەسان و ئۆرگانیزاسیۆنەکانی ئۆپۆزیسیۆن لەلایەك باس لە ئازادی دەکەن و، لەبەرنامەو پرۆگرامەکانیاندا باوەڕ بە دێموکراسی و ڕێزدانان بۆ مافی مرۆڤیان کردۆتە بناخەی سیاسەت و کردەوەکانیان و، لەلایەکی دیکەوە زۆر بە توندی کەوتوونەتە ژێر کاریگەری ئیدئۆلۆژیی پان فارسیزم. ئەوە لە حاڵێك دایە کە ڕوانگەی ئیدۆلۆژیك و شووینیستی و نەژادپەرەستانە هیچکات دەگەڵ بنەماکانی دێموکراسی و یەکسانیی نەتەوەکاندا یەك ناگرنەوە.

دەمهەوێ لە کۆتاییدا ئەوە دووبارە بکەمەوە کە، سیاسەت و ئامانجەکانی کونگرە، دۆستایەتی و هاوکاریی نێوان کەسایەتی و هێزە سیاسیە دێموکراتەکان، لە سەرانسەری ئێراندا لە بەرنامەی دایە. کۆنگرە ئەو سیاسەتە بەشێوەیەکی جییدی دەگرێتە بەرو هیواداریشە بە هاوکاریی دڵسۆزانەی هێزەکان، بتوانین ئێرانێکی ئازادو دێموکراتیك دامەزرێنین و لەودا هەموو نەتەوەو کەمینەکان بەشێوەیەکی شارستانییانە لە پاڵ یەکتردا بژین و، مافی وەك یەکیان هەبێ و هیچ کەس هەست بەوە نەکا کەوەك مرۆڤی پلە دوو چاوی لێ دەکرێ.

لابردنی ستەمی نەتەوەیی، لە سەرنەتەوەکانی غەیرە فارس و بەفەرمی ناسینی مافە نەتەوەیی و ئینسانییەکان، لە نیزامێکی فیدڕالیی یەکگرتوو و دڵخوازانەی نەتەوەکان و کەمینەکاندا دێتە ئاراوە. گرەنتیی بۆ مانەوەو دەستەبەرکردنی دێموکراسی لە ئێراندا دەکا.

بەهیوای ئەو ڕۆژە، دووبارە زۆرتان سوپاس دەکەم کە بە وردی سەرنج و دا قسەکانم.

چاوپێکەوتنی بەرپرسی کومێسیۆنی پێوەندیە نێونەتەوەییەکانی لاوان لە فێستڤاڵی یەکیەتیی نێونەتەوەیی لاوانی سۆسیالیست لە وڵاتی سپانیا

فێستڤاڵەکە لە ڕێکەوتی ١٨ جولای لە لایەن سەرۆکی یەکیەتیی لاوانی سۆسیالیستەوە، بەڕێز فیکیلە مبالولا کرایەوە. بەدوای ئەوەدا ناوی هەموو ئەو ڕێکخراوانەی کە بەشداربوون، خوێندرایەوە.

لەم ڕاپۆرتەدا، چەند نموونەیەك لە دیدارو چالاکییە سیاسییەکانی لوقمان ئەحمەدی بەرپرسی کومیتەی پێوەندیە نێونەتەوەییەکانی لاوان بۆ خوێنەران دەخەینەڕو.

کاتژمێر ١٢ لە ڕۆژی دووهەمی فیستڤاڵەکەدا، لوقمان ئەحمەدی کۆبوونەوەیەکی لەگەڵ سکرتێری گشتیی یەکیەتیی نێونەتەوەی لاوانی سۆسیالیست، ئیڤۆن ئەوکاڵهان، و هەروەها سەرۆکی ئەو ڕێکخراوەدا، لەیلا نارەغی، پێك هێنا.

کاتژمێر ٤ی ئێوارەی هەمان ڕۆژ، مێزگردێك سەبارەت بە ڕۆژهەڵاتی ناوینی مەزن پێکهات کە لەوێدا لوقمان ئەحمەدی بەشداربووو باسێکی پێشکەش کرد. بەدوای ئەودا

ئەحمەدی دیدارێکی کورتی لەگەڵ سکرتێر گشتی سۆسیالیست ئێنترناسیوناڵ هەبووو بیرو ڕایان سەبارەت بە ڕۆژهەڵاتی ناوین و ئێران ئاڵوگۆڕ کرد. شەوی هەمان ڕۆژ ئەحمەدی لەگەڵ لاوانی حیزبی لەیبەری بریتانیا دانیشتنێکی هەبوو و سەبارەت بە ئێران و مەسەلەی کورد لە کوردستانی ئێران بە درێژی باس و موناقشەیان کرد.

لە نێوان ڕێکەوتی ١٩ تاکوو ٢٢ی جولای، لوقمان ئەحمەدی بەشداری چەندین سمینارو کۆبوونەوە بوو و هەوەها دانیشتنی لەگەڵ وەفدی چەندین وڵات لەوانە، ئافریقای باشوور، ئەڵمان، ئیتالیا، ئیسرائیل، یۆنان، نیوزیلند، بورما و مۆنتێنێگرۆ مەسەلەی کوردو دۆخی سیاسی لە ئێران و، ڕۆژهەڵاتی ناوین بە گشتی تەوەری باسەکان بوون کە لە دانیشتنەکان دا هاتنەگۆڕێ.

ڕۆژی پێش کۆتای هاتنی فیستیڤاڵەکە، مێزگردێك سەبارەت بە مەسەلەی کورد پێکهات بە بەشداری زیاتر لە ١٠٠ کەس. لەو مێگزدەدا، لوقمان ئەحمەدی بە دوورودرێژی سەبارەت بە مەسەلەی کوردو کوردستان دواو هەروەها دەوری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی لە خەباتی نەتەوایەتیی کوردستانی ئێراندا بۆ بەشداربووان شیکردەوە. بە دوای ئەوەدا، ئەحمەدی دیدارێکی کورتی لەگەڵ سەرۆك وەزیرانی ئیسپانیا بەڕێز خوسێ .ل.ر. زاپاتێرۆ، هەبوو،

پارلمانی ئورووپا بەم زووانە دەنگ بەپرۆژە بریارێك دەدات سەبارەت بەرەوشی رۆشبیری کورد لەتورکیا

کەناڵی NTV تورکیا ڕایگەیاند: ڕۆسل جۆنستن، وەزیری پێشووی حکومەتی ئسکۆتلەندا ڕاپۆرتێکی لەسەر شێوەی پرۆژە بریارێك پێشکەش بە پارلمانی ئورووپا کردووە لەژێر ناونیشانی "ڕەوشی ڕۆشنبیریی کورد" و چەندین خاڵی گرنگی لەخۆگرتووە لەوانەش:

١ــ پێویستە تورکیا مەرجەکەی وڵاتانی ئورووپا ئیمزاو پەسەند بکات کە بەو پێیە دەبێت پارێزگاریی زمانە ناوچەییەکان و زمانی کەمینەکانی ئەو وڵاتە بکات.

٢ـ تورکیا دەبێت لە سەرژمێری ئایندەدا ئامارێکی ڕاستەقینە بۆ ژمارەی کوردەکانی ناو تورکیا دابنێت.

٣ـ ڕێگە بە فێربونی زمان و ئەدەبی کوردی بدرێت لەنێو زانکۆکانی تورکیادا.

٤ـ زانیاری تەواو بە خێزانە کوردەکان بدرێت سەبارەت بە توانا و ئاسانکاری پێویست لەپێناو فێرکردن و خوێندنی زمانی کوردیدا.

٥ـ پێکهێنانی ناوەندو دامەزراوە لەتورکیا بە مەبەستی ناساندنی ڕۆشنبیریی کورد.

٦ـ پێدانی مۆڵەتی یاسایی و پشتگیریکردنی چەند کۆمەڵێکی ڕۆشنبیریی کورد.

لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە کە ژمارەی کوردەکانی ئەو ناوچەیە بە "٢٥ ـ ٣٠" ملیۆن کەس مەزەندە دەکرێن و یەکەم نەتەوەیشە لەجیهاندا لە ڕووی ژمارەوە کە خاوەنی وڵاتی خۆیان نین و کوردەکانیش بەم شێوەیەش دابەشبوون:

"١٥ ـ ١٢" میلیۆن کورد لە تورکیا، ٨ ملیۆن لە ئێران، ٥ ملیۆن لە عێراق، ١ـ ٢ ملیۆن لە سوریا، ١/٢ ملیۆن کورد لە ئورووپای خۆرئاوا، ٢٠٠ هەزار لە ئەفغانستان، ١٥٠ هەزار لە ئازەربایجان، ٨٠ هەزار لە لوبنان، ٤٥ هەزار لە ئەرمەنستان، ٦٠ هەزار لە جۆرجیا، ٤٠ هەزار لە تورکەمەنستان و ٢٠ هەزار لە ئەمریکاو ١٦ هەزار کوردیش لە کەنەدا نیشتەجێن.

ڕاپۆرتەکەش لە کاتێکدا دێت کە تورکیا شێوازێکی هەڵە لەهێرشەکانی دژبە PKK بەکار دەهێنێت و ئەو ڕەفتارەی تورکیاش بیرۆکەی جیابوونەوەی لەلایەن کوردەکان زیاتر کردووە.

لەساڵی ٢٠٠٤یشەوە جۆرێك لە گۆڕانکاریی لەتورکیا دروستبووە، بەڵام بە شێوەیەکی پێویست نییەو پێویستە لەسەر دامەزراوەکانی ئورووپا و هاووڵاتیانی تورکیا کە باوەڕیان بە پاراستنی گەلی کورد و ڕۆشنبیرییەکەی هەیە، فشار بخەنە سەر حکومەتی تورکیا بۆ ئەوەی گۆڕانکاریی زیاتر لەو بوارەدا بکات.

بڕیاریشە سەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ٢٠٠٦ لەناو پارلمانی ئورووپا و لەشاری ستراسبۆرگ دەنگ بەو پرۆژە بڕیار بدرێت.

سەرچاوە: Pukmedia

هۆی بەرزبوونەوەی رێژەی خۆکوژیی ژنانی کورد لە کوردستانی ئێراندا، چیە؟

چنوور قادری

" دوعام بۆ بکەن با زوو بمرم"، لەم ژیانەدا هەر ئازارو مەینەت بەشی من بووە"، "هاوار! هاوار! لێم گەڕێن با بە دەردی خۆم بمرم"ئەمانەو زۆر نموونەی دیکە لە وشەو رستە خەمناکانەن کە لە قوڵایی دڵی ژنانی چەوساوەو بێپەنای کورد لە گوندو شارە جۆراوجۆرەکانی کوردستانی ئێراندا بەرز دەبنەوەو رۆژ نیە کە ئێمە هەواڵی دڵتەزێنی خۆکوشتنو خۆسووتاندنی کچانو ژنانی کورد لە کوردستانی ئێران نەبیسین، بەداخەوە ئەو رەوشە ساڵانێکی دوورو درێژە کە بەرەورووی ژیانی ژنانی کورد بۆتەوە، بەداخەوە لەم ماوەیەدا لەگەڵ بوونی ئەم دیاردە مەترسیدارە وەك راستییەکی حاشا هەڵنەگر، نەتەنیا هیچ رێگا چارەیەکی گونجاوو ئینسانیی بۆ نەدۆزراوەتەوە، بەڵکوو هەوڵ دراوە ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییە بە شێوەیەك بشاردرێتەوەو بە کەمی باسی لێ بکرێت.

لەم پێوەندییەدا زۆر پرسیار بۆ ویژدانە هوشیارو دێموکراتەکان دێتە گۆرێ کە بۆ چی ژنان دەبێ لەو پەڕی بێپەنایی‌و بێهیوایی‌دا پەنا بەرن بۆ ترسناکترین شێوەگەلی خۆکوشتن، واتە ئاور بەردان لە جەستەی پڕ لە ئێشو ژانی خۆیان. تا چ کاتێك تاكو کۆمەڵگا کە بینەری راستەوخۆی ئەم دیاردەیەن بێدەنگو بێهەڵوێست دەمێننن؟ ئایا تەنیا بە هۆی ئەوە کە لە ئایینی‌دا خۆکوشتن دیاردەیەکی حەرامە، لەو ژنانە کە خۆ دەسۆتێننو ... بێزار بینو لە بیری هیچ رێگاچارەیەکی ئەساسی بۆ پێشگیریکردن لە درێژەدران بە ئەم چەشنە خۆکوژیو خۆسووتاندنانە نەبین؟ ژنانیش تاکەی دەبێ لە مافو ئازادییەکانی خۆیان لە بەرانبەر ئەم توندو تیژییەدا بێدەنگ بن؟

ناکرێ باس لە سەر خۆکوژیی ژنانو کچان لە کوردستان بکەین، بەڵام ئاورێکی هەر چەند کورتیش بێ لە هۆیەکانی ئەم دیاردە کۆمەڵایەتییە نەدەینەوە. بێگومان ئەوە بێ هۆ نیە کە ژنان وەك دوایین رێگاچارە لە بەرانبەر کێشەو ئاریشەو توندو تیژیو پێشڵکاریی مافو ئازادییەکانی خۆیان دەست دەدەنە قوربانیکردنی خۆیان، بەو ئامانجە کە لە لایەك خۆیان لەو ژیانە پڕ لە مەینەتو ژانو ستەمە رزگار بکەنو لە لایەکی دیکەوە بەم شێوەیە نارەزایەتیو بێدەسەڵاتیی، خۆیان بەرانبەر بە تاكو بنەماڵەو کۆمەڵگا بسەلمێنن.

شك لەوەدا نیە کە خۆکوژیی ژنان ناتوانێ هەنگاوێکی ئەرێنیو گونجاوو بۆ رووبەروو بوونەوەو لە نێو بردنی چەوسانەوەو زوڵمو توندوتیژی بە حیساب بێ، چوونکە لەم حاڵەتەدا تەنیا کێشەکان قووڵترو بێچارەسەری دەمێننەوەو ئەوە هیچ خزمەتێك بە کەسانێك کە کێشەو گیروگرفتی وەك ئەوانیان هەیە، ناکا.

بە رای من یەکێك لە هۆکارە سەرەکییەکان کە کاریگەرییەکی راستەوخۆی لە ژیانی ژنان لە هەموو بوارەکان دا هەیە، بوونی دەسەڵاتێکی توتالیترو نادێموکراتیكو دژی گەلی و دژی ژنی وەك کۆماری ئیسلامییە. لە ماوەی ٢٧ ساڵ دەسەڵاتی رەشی ئەم رێژیمە دواکەوتووو کۆنەپەرستەدا نەتەوەی کورد کەوتۆتە بەر شەپۆلی توندی کوشتن، سەرکوتو ئەشکەنجەو ئێعدامو...هتد. کوردستان بە کردەوە یەکێك لە ناوچە بێبەشو هەژارەکانی ئێرانە. نەتەوەی کورد لە بوارەکانی ئابوری،رامیاری ، کۆمەڵایەتیو فەرهەنگی لە ژێر ستەمو چەوساندنەوەدایە. ئەمە وای کردوە کە ژیانی تاكو بنەماڵەو کۆمەڵگای کوردستان لە هەموو بوارەکانی باس کراو باندۆرو تەئسیرێکی بەرچاوو راستەوخۆ وەربگرێ کە لە سەرەتاوە تا ئێستا رۆژ بە رۆژ ژیانیان تاڵترو وەزعیان خراپ تر بووە.

هەژاریو بێکاریی بەربڵاو، ئێعتیاد، زاڵبوونی کولتووری پیاوسالاری، هەبوونی دابونەریتی کۆن لە سەر تاكو کومەڵگا، بەشوودانی زۆرەملیی کچانو دیاریکردنی هاوسەر بۆ ژیانی هاوبەش بەبێ ئەوەی کە ژیانی خۆیان لە هەڵبژاردنی دا رۆڵێکیان هەبێ، نەبوونی یاسای پشتیوانی لە ژنان و پێشێلکردنی مافی ژنان لە لایەن دامو دەزگاکانی رێژیمی کۆماری ئیسلامی، نەخوێندەواریو پێشگیری لە ژنان بۆ درێژەدان بە خوێندن و... هتد.

ئەمانە و زۆر هۆی دیکە کێشەگەلێکی جۆراوجۆر لە ژیانی ژنانی کورددا پێك دێننو لە بەر ئەوەی کە زۆربەی کێشەو ئاریشەکانی ژنان بێ چارەسەر دەمێننەوەو بوونی کولتوورێکی دواکەوتوو لە کۆمەڵگا کە دەبێ ژنان لە بەرانبەر کێشەکانی ژیانیاندا بێدەنگ بنو تەحەمولیان بکەن، تووشی نەخۆشیو قەیرانگەلی دەروونیو رۆحیی کردون. هەر ئەوە دەبێتە هاندەرێك بۆ کوتایی هێنان بەو کێشانە لە رێگای خۆکوژیی کە ئەمرۆ بۆتە قەیرانێکی کۆمەڵایەتی لە کۆمەڵگای کوردستان.

بۆ نەهێشتنو بن بڕکردنی دیاردەی خۆکوژیی ژنانو گشت پێشلکارییەکانی مافو ئازادییەکانی ژنان لە کوردستان پێویستی بە هەنگاوی جیددیو بەکردەوەو بەرپرسانەی هەموو لایەكو لە پێش هەموان، خەباتی ژنان بۆ بە دەست هێنانی مافو ئازادییەکانیان هەیە تا چی دیکە ئێمە بینەری دیاردەی دڵتەزێنی خۆکوژی لە نێو ژنانی کورددا نەبین.

بەو هیوایەی کە ئەم کپیو بێ دەنگییە بەرانبەر بە خۆسووتاندنو خۆکوژیی ژنان بشکێتو دەنگی ژنانی ژێر ستەمو چەوساوە بگا بە ویژدانە وشیارەکان.

هەژاریو بێکاریی بەربڵاو، ئێعتیاد، زاڵبوونی کولتووری پیاوسالاری، هەبوونی دابونەریتی کۆن لە سەر تاكو کومەڵگا، بەشوودانی زۆرەملیی کچانو دیاریکردنی هاوسەر بۆ ژیانی هاوبەش بەبێ ئەوەی کە ژیانی خۆیان لە هەڵبژاردنی دا رۆڵێکیان هەبێ، نەبوونی یاسای پشتیوانی لە ژنان و پێشێلکردنی مافی ژنان لە لایەن دامو دەزگاکانی رێژیمی کۆماری ئیسلامی، نەخوێندەواریو پێشگیری لە ژنان بۆ درێژەدان بە خوێندن و... هتد.

لە قامووسی فیمینیزمدا

(١٦)

وەرگێڕانی: ب.هانا

ئامازوونەکان

Amazonasan

بەو ژنە شەڕکەرانەی باکووری ئەفریقاو ناوچەی دەریای رەش دەگوترا کە خودای مێیان دەپەرست. ئەو بەڵگەو نیشانانەی توێژەرانی فیمینیست کۆیان کردوونەوە، ئەمە دەگەیەنن کە لە کۆمەڵی ئامازووندا جۆرێك لە دایکسەرداری زاڵ بووە کە لەوێدا پیاوان یا کۆچەر بوون یا کۆیلە.

ئەگەرچی توێژینەوە نەریتی‌یەکان بانگەشەی ئەمە دەکەن کە کەلتووری ئامازون شتێکی ئوستوورەیی‌یە، بەڵام فیمینیستە هاوچەرخەکان وشەکانو هێماکانی ئامازوونەکانیان (بۆ نموونە هیلالی مانگ) وەك هێماگەلێك بۆ دەربڕینی دەسەڵاتی فیمینیزم، کردوە بە هی خۆیان.

ماری دەیلی، ئامازوون دەکا بە خوازەیەك بۆ وەسفکردنی ژنانێك کە بۆ جێگیرکردنی شوناسی راستەقینەی دایەگەورەکانیان شەڕیان دەکرد. بەم جۆرە ناوبراو ددان بەوەدا دەنێ کە ژنان دەتوانن بۆ پێکهێنانی کەلتوورێکی بە تەواوی جیاو بێنیاز کەڵك لە شەڕخوازی وەربگرن (Daly,1978).

بۆ وێنە، مارلین ستۆن دەڵێ ئەم وشەیە بۆ وەسفکردنی ئەو کەسانەی خودای مێیان دەپەرستو بۆ پاراستنی پەرستگەکانی خۆیان شەڕیان دەکرد، بەکار هێنراوە (Stone, 1976).

تیۆردارێژانی فەرانسەیی، ئامازوون وەك خوازەیەك بۆ هاوهەنگاوی (هاوئاهەنگی) بەکار دێنن (Wittig&zeig,1976).

فیمینیزمی رەش، سەرنجی هەمووان بۆ لای قۆناغە سەرەتاییەکانی رەگەزپەرستی رادەکێشێ کە لە نیشاندانەوەی ژنانی ئامازوون لە شێوەی ئاژەڵی مێینەی رەشدا، خۆی دەردەخا (hooks, 1981).

ژنانی رەش Blac Women

[لە زمانی ئینگلیزیدا] "پیتی یەکەمی وشەی "رەش" بە [پیتی] گەورە دەنووسم چونکە نەك وەك رەنگێك، بەڵکوو وەك شوناسێکی سیاسی، کەسیو کەلتووری سەیری دەکەم (Joseph,1983,p.b4).

رەشو ژنبوون گوشارێکی دووقاتە، بەڵام ژنانی رەش لە هەوڵی پێکهێنانی چوارچێوەیەکی واتایی نوێ دان کە بڕواکان، بۆچوونەکان، هەڵسوکەوتەکانو بەهها سەربەخۆیەکانی ژنانی رەش بگرێتەوە. بیردۆزی دژ بە یەك لە بارەی ژنانی رەشەوە هەن، وەك ئەم بیردۆزەیە کە پێوەندیی ژنانی رەش لەگەڵ رۆڵ (نەقش)ە نەریتی‌یەکان لە پێوەندیی ژنانی سپی [لەگەڵ ئەم رۆڵانە] لێلترە. "ئولیری" لە خوێندنەوەی ئەو توێژینەوانەدا کە لە بارەی "دایکسەرداریی رەش"ەوە ئەنجام دراون دەگاتە ئەم ئاکامە کە دایکسەرداریی رەش ئوستوورەیەکە کە بۆ سەلماندنی هەبوونەکەی هیچ بەڵگەیەك بە دەستەوە نیە (O' Leary,1977).

واشینگتۆن دەڵێ، سەرەڕای ئەمەش لە ئەدەبیاتدا، وێنایەکی نەمر لە بارەی دایکی رەشەوە هەیە. وا دێتە بەرچاو تەنیا ئەو کاتە دەکرێ لە جۆری پێوەندیی دایكو کچی رەش تێبگەین کە مێژووی ئەوان بناسین (Washingtonk 1975).

سەرچاوە:

کتێبی: "فرهنگ نظریەهای فیمینیستی"، نووسینی مەگی هامو سارا گەمبل

وەرگێڕان بۆ فارسی: فیروزە مهاجر، فرخ قرەداغی، نوشین احمدی خراسانی

لاپەڕەکانی ٣١و ٣٢و٥٩

بۆ هاوکاریی هێزە دێموکراتو پێشکەوتووەکانی ئێران تێبکۆشین

KURDISTAN

Organ of the Central Committee of Democratic Party of Iranian Kurdistan

No: 442   6 Aug 2006

ماڵپەڕەکانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران، ڕۆژنامەی "کوردستان"و ڕادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێت دا:

www.kurdistanmedia.com   http://www.pdk-iran.org   www.rdki.com

e- mail: info@kurdistanmedia.com   e- mail: pdkiran@club-internet.fr   e- mail: rdk_iran@yahoocom

بەر لەماڵاوایی

لوبنان
جارێکی دیکە لەژێر بارانی ئاگردا

ع. وریا

زیاتر لە سێ حەوتوویە خەڵکی لوبنان جارێکی دیکە تووشی شەڕێکی نەخوازراوی ماڵوێرانکەر بوونەتەوە. سێ حەوتوو زیاترە ئەرتەشی ئیسرائیل لە عەرزو ئاسمانو دەریا، شارو گوندەکانی ئەم وڵاتەی داوەتەبەر بارانی بۆمبو ڕاکێتو گوللە تۆپو، وێڕای داگیرکردنەوەی بەشێك لە خاکی ئەم وڵاتە، نزیکەی ١٠٠٠کەس لە خەڵکی بێتاوانی لێ کوشتوە، بە هەزارانی لێ بریندار کردوونو، سەدان هەزاریشی لە ماڵو شارو گوندو تەنانەت وڵاتی خۆیان ئاوارە کردوون. چڵەپۆپەی تاوانو جینایەتی ئەمجارەی ئەرتەشی ئیسرائیل لە لوبنان، ئەو کوشتارەی خەڵکی بێتاوانی "قانا" بوو کە زیاتر لە ٢٠ منداڵ لەگەڵ دەیان ژنو پیاوی دیکەی تێدابوون بە قوربانیو، بووە هۆی هەژاندنی ویژدانی مرۆڤایەتی لە سەرانسەری جیهاندا. لە بەرامبەر ئەو هێرشە بەربڵاوەی ئەرتەشی ئیسرائیلیشدا، حیزبوڵڵای لوبنان بە سەخاوەتەوە ئەو هەزاران مووشەکەی لە کۆماری ئیسلامییەوەو، زۆرتر بە ڕێگای سووریەدا، لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا بۆی ڕەوانەکراون، بە خەڵكو خاکی ئیسرائیلیانەوە دەنێو "شەلم، کوێرم، کەس نابوێرم" دەستیان لێ دەوەشێنێ.

هێرشی ئەمجارەی ئیسرائیل بۆ سەر لوبنان بە دوای پەلامارێکی چەکدارەکانی حیزبوڵڵای ئەو وڵاتە بۆ سەر پێگەیەکی ئەرتەشی ئیسرائیل لە ناوچەی "شەعبا"دا کە بووە هۆی کوشتنی ٨ سەربازی ئیسرائیلیو ڕفاندنی دوو سەربازی دیکە، ڕوویدا. بەر لەم هێرشەی حیزبوڵڵاش، چەکدارە فەلەستینییەکانی سەر بە ڕێکخراوی حەماس لە باریکەی غەززە، سەربازێکی ئیسرائیلییان ڕفاندبووو، وەك بارمتەو هۆکارێکی فشار بۆ ئازادیی هەزاران زیندانیی فەلەستینی لە بەندیخانەکانی ئیسرائیلدا، لای خۆیان ڕایان گرتبوو. دیارە بە دوای خۆبواردنی حەماس لە دانەوەی ئەو سەربازە بە ئیسرائیل، دەوڵەتی ئیسرائیل هێرشێکی پانو بەرینی بۆ سەر غەززە دەست پێکردو، شانبەشانی گرتنو ڕفاندنی ژمارەیەك لە وەزیرانی دەوڵەتی خودموختارو ئەندامانی مەجلیسی فەلەستین، زۆر لە بنکەکانی حەماسو دامو دەزگای دەوڵەتیو، شوێنو ناوەندە غەیرە نیزامییەکانی بۆمبارانو وێران کرد. شەڕو تێکهەڵچوون لە نێوان ئەرتەشی ئیسرائیلو حەماسو لایەنگرەکانی لە غەززە ئێستاش درێژەی هەیە.

لەوکاتەوە کە جارێکی دیکە ئاگری شەڕ لەم ناوچەیە بڵێسەی سەندۆتەوە، ڕووداوەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی عەرەبی دیسان بوونەوە بە جێگای سەرنجی میدیای عالەم، ناوەندە سیاسییەکانی جیهانو بیروڕای گشتیی دنیا. جارێکی دیکە بۆچوون، لێکدانەوەو هەڵوێستی جۆراوجۆر، لە بارەی کێشەی نێوان ئیسرائیلو دراوسێکانی خۆیان دەرخستۆتەوە کە بە شێوەیەکی گشتی ئەم لێکدانەوەو هەڵوێستانە دەبنە سێ دەستە:

دەستەی یەکەم ئەوانەن کە ئەم شەڕە وەك شەڕی نێوان موسوڵمانانو دوژمنانی ئیسلام، وەك شەڕی گەلانی بندەستو زۆرلێکراو لەگەڵ سەهیۆنیزمو پشتیوانەکانی، یا بە وتەیەکی دیکە ئەم شەڕە وەك شەڕی نێوان حەقو نا حەق دەبینن. ئەمانە لە کاتێکدا هەموو سیاسەتو هەڵوێستو ڕەفتارێکی ئیسرائیلو، هەر چەشنە پشتیوانیو هاوپێوەندییەکی ئەمریکاو وڵاتانی دیکەی ڕۆژئاوا لەگەڵ ئەو وڵاتە، یا سیاسەتو هەڵوێستی ئەوان بەرامبەر بەم کێشە لە مێژینەیە مەحکووم دەکەن، بە توندی داکۆکی لە سیاسەتو کردەوەی حیزبو ڕێکخراوە توندڕەوەکانی فەلەستینو لوبنان دەکەنو هیچ عەیبو خەوشو چەوتییەکیان تێدا نابینن.

دەستەی دووهەم ڕاست بە پێچەوانەی دەستەی یەکەم، بە توندی داکۆکی لە سیاسەتو ڕەفتارو کردەوەکانی ئیسرائیلو پشتیوانیی ئەمریکا، بریتانیاو دەوڵەتانی دیکەی ڕۆژئاوا لە دەوڵەتی ئیسرائیل دەکەنو، شەڕی ئیسرائیل لەگەڵ لوبنانییەکانو فەلەستینییەکان بە شەڕ دژی تیرۆریزمو فەندەمەنتالیزمی ئیسلامیو نفووزی دەوڵەتانی دیکتاتۆرو توتالیتێری ناوچە دەزاننو، لە سەرەنجامەکەیدا، هاتنە دیی پرۆژەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی گەورەو جێگیربوونی دیموکراسی لە ناوچەکەدا، دەخوێننەوە.

دەستەی سێهەم ئەوانەن کە واقیعبینانەو بە دوور لە دەمارگرژیی ئایینیو سیاسیو هتد، گۆڕانو ڕووداوەکان هەڵدەسەنگێنن. ئەوانە لە ئەگەری ڕووبەڕوو بوون لە گەڵ بوختانو ناوو ناتۆرەی ئەم یا ئەو دەستە ناترسێنو، پابەندیی خۆیان بە زۆر چەمكو ڕێساو بنەمای ئینسانی، دادپەروەرانەو جێگای پەسندی دنیای پێشکەوتووو شارستانی، بۆ دڵخۆشیی ئەم یا ئەو، پشتگوێ ناخەن. ئەمانە ئەو دەوڵەت، حیزبو ڕێکخراوو کۆمەڵەو کەسایەتیو مرۆڤە جۆراوجۆرانەن کە شتەکان چۆن هەن، ئاوا دەیانبینن. بۆ وێنە ئەگەر لە لایەکەوە کردەوەی تیرۆریستیو توندوتیژیی ڕێکخراوەکانی حەماسو جەهادی ئیسلامی بە دژی خەڵکی سیڤیلی ئیسرائیل مەحکووم دەکەن، لەولاشەوە لە مرۆڤرفاندنی بە ڕۆژی ڕوون لە لایەن ئیسرائیلەوەو، ئەو هەموو خەڵکە بێتاوانەی ئەرتەشی ئیسرائیل لەگەڵ هەر هێرشو پەلامارێکی نیزامیی خۆیدا لە نێویان دەبا، خۆگێل ناکەن. ئەگەر دژی کارشکێنیو دوژمنایەتیی ڕێکخراوە ئیسلامییە توندڕەوەکان لەگەڵ هەر پرۆسەو پرۆژەیەکی ئاشتیو، خۆبواردنی ئەوان لە بەرەسمی ناسینی وڵاتێك بە ناوی ئیسرائیل دەنگ هەڵ دەبڕن، لەولاشەوە لەخۆبواردنی بە ئەنقەستی دەوڵەتی ئیسرائیل لە جێبەجێکردنی زۆر تەعەهودی خۆی کە بە پێی ڕێککەوتنەکانی ئاشتی کەوتوونە سەرشانیو، خەریکە یەك لایەنەو بەپێی بەرژەوەندی خۆی گرفتو بنبەستەکان ببڕێنێتەوە، بێدەنگ نین. ئەمانە هەر وا کە ڕۆڵی تێکدەرانەی دوو ڕێژیمی دیکتاتۆر، دواکەوتووو دژی ئینسانیی کۆماری ئیسلامیو سووریە لەم ناوچەیەداو، کایە کردنیان بە چارەنووسی گەلانی لوبنانو فەلەستین بۆ بەرژەوەندە ناڕەواکانی خۆیان لە قاو دەدەنو، خوازیاری ئەوەن ئەم ڕێژیمە نامەسئوولانە لێبگەڕێن خەڵکی لوبنانو فەلەستین بۆخۆیان بڕیار لەسەر چارەنووسی وڵاتانی خۆیان بدەن، ئەم ڕاستییەش ناشارنەوە کە زلهێزێکی وەك ئەمریکا لە جیاتی ڕێگربوون لەسەر ڕێی جێبەجێبوونی سیاسەتو نیازە ڕەگەزپەرستانەکانی دەوڵەتی ئیسرائیل، بەداخەوە هاندەرو ڕێخۆشکەریەتی.

هەر لە ئێستاوە دەکرێ هێندێك لە ئاکامەکانی هێرشی بەرینی ئەمجارەی ئیسرائیل بۆ سەر لوبنان، پێشبینی بکەین. وەدەرنرانی حیزبوڵڵا لە باشووری ئەو وڵاتەو، چەك کرانیو، جێگیربوونی ئەرتەشی لوبنان لەم ناوچەیە، یەکێك لەو ئاکامانەیە. گومانیشی تێدا نیە کە گوشارێکی نێونەتەوەییو ناوچەیی لە جاران زیاتر دەخرێتە سەر دوو ڕێژیمی سووریەو ئێرانو، بواری خۆتێهەڵقوتاندنیان لە کاروباری لوبنانو فەلەستیندا، لێ تەسکتر دەکرێتەوە کە ئەمە ئارەزووی هەموو مرۆڤێکی دیموکراتو بەرپرس لە سەرانسەری جیهانو بە تایبەتی خەڵکی لە ئازادی بێبەشی سووریەو ئێرانە. ئەمەش لە تەوێڵی داهاتووی ئەم قەیرانەدا دەخوێندرێتەوە کە ڕێکخراوە توندڕەوە ئیسلامییەکان، دیسانیش بە هۆی شەڕی نابەرابەر لەگەڵ ئیسرائیل، زیانی کەمەرشکێنو پرشو بڵاویی زیاتریان پێ دەبرێ. بەڵام لەگەڵ هەمووی ئەمانەشدا دەتوانین بە دڵنیاییەوە بڵێین ئاشتیو ئارامیو سەقامگرتوویی یەکجاری لەم ناوچەیەدا جێگیر نابێ. هەتا عەقڵییەتی لایەنە پێوەندیدارەکان گۆڕانی بەسەردا نەیەو، بڕوا بە پێکەوە ژیان لە تەنیشت یەك لەسەر بناغەی قەبووڵی یەکترو دانانی بە بوونو مافەڕەواکانی یەکتر، لە مێشکی نوێنەرانو بڕیاربەدەستانی گەلانی ئەم ناوچەیەدا جێگیر نەبێ، ئاشتیو تەباییو تەناهی ڕوو ناکاتە ئەوان. ئەزموونی مێژووی ٦٠ ساڵەی کێشەی نێوان ئیسرائیلو دراوسێکانی پێمان دەڵێ سەرکەوتن لە شەڕەکانو باڵادەستی سوپایی، یا خۆدزینەوە لە قەبووڵی یەکترو خۆبواردن لە دانان بە مافی ژیانو هەبوونی کیانی سیاسیو نەتەوەیی یەکتر، ناتوانێ چاری ئەم کێشەیە بکاو، بێجگە لە هەڵگیرسانەوەی شەڕەکانو زیاتر بوونی ژمارەی قوربانییەکانو ڕادەی وێرانییەکان، ئاکامێکی دیکەیان لێناکەوێتەوە. ئایا بەم ئەزموونەوە بڕیاربەدەستانی ئەم ناوچەیە، نابێ ڕێگایەکی دیکەی جیا لە دووپاتکردنەوەی ڕووداوە تاڵەکانی مێژووی هاوچەرخی خۆیان، بگرنەبەر؟

چیاکانی کوردستان
کوڕە میانە Kora Mianah

یەکێکی دیکە لە بەرزاییە جوان، ناسراو و پڕهاتوچووەکانی ناوچەی کەڵاتەرزان (شاری مەریوان)، کوێستانی "کوڕە میانە"یە کە لە سەرسەوزی، دڵگری و، ئاو و هەوای خۆشدا، لە ریزی چیا کەم وێنە و سەرنجڕاکێشەکانی باشووری(ی‌ئێران) دایە.

ناوی ئەم دێیە لەگەڵ ئاوایی مێژوویی "نگل" گرێ دراوە. لە کۆتایی مانگی خاکەلێوەدا تا نێوەڕاستەکانی پووشپەڕ، کوڕەمیانە دیمەنێکی ئەفسووناوی و شایانی بینینی هەیە. ئەم چیایە بە ٢٩٥٥ میتر بەرزاییەوە، لە ٧٠ کیلومیتریی ڕێگای سنە ـ مەریوان و لە ٦ کیلومیتریی شاری سەوڵاوا(ی مەریوان) هەڵ کەوتوە. زۆر ڕێگا بۆ سەرکەوتن لەم چیایە هەن. بۆ وێنە سەوڵاوا، نسڵ و گۆشخانی، نگڵ و ... کە بۆ شاخەوانەکان و سروشتدۆستانی ناوچە، ڕێگای نگڵ ناسراو(تر)ە. کانیاوە پڕئاوەکان، بنارە ڕەنگاوڕەنگەکان، گیابۆنخۆشەکان، دەنگی مەلان و هەورازو نشێوەکانی ئەم چیایە، هەموو ساڵێ دەبنە ڕووگەی هەزاران کەس لە دڵدارانی جوانی و سەرسەوزی.

کوڕەمیانە، حەشارگەی زستانی نیە، کەڵ(ەکێوی)، بزن، مار، "لنگ"، کەو، سمۆرە، هەڵۆ، ڕێوی و ... لە گیانلەبەرانی ئەم چیایەن.

گوڵو گیای وەك چنوور، وەنەوشە، ڕێواس، هەڵاڵەبرمە(شلێر)، لۆ، بەنا، بەڕەزا، وێڕای لێرەواری پێکهاتوو لە بەروو، بەتایبەتی لە داوێنەکانی ڕووکاری ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتی چیاکەدا، بەشی هەرەزۆری ڕووبەری گیایی پێك دێنن. ڕووەکەکانی ئەم چیایە، بە زۆری لە بنەماڵەی چەتربازەکانن.

ئاوەڕۆی کوڕەمیانە دەچێتەوە نێو چۆمی سیروان. چوون بۆ سەر ترۆپکەکانی کوڕەمیانە و هاتنە خوار، ١٠ سەعات دەخایەنێ.

سەرچاوە: "جلوەهای طبیعی کردستان، دفتر اوّل: "کوهها"

ئامادە کردنی: ئەکبەر وەلەدبەیگی

پەیامی پرسەو سەرەخۆشیی دەفتەری سیاسی بەبۆنەی کۆچی دوایی خاتوو سورەیا سیراجەدینی

بەڕێزان ئەندامانی بەڕێوەبەرایەتیی کۆنگرەی نەتەوەیی کورد لە ئامریکای باکوور!

بەسڵاو،

بەداخو پەژارەیەکی زۆرەوە هەواڵی مەرگی نابەوەختو لە نەکاوی خانمی "سورەیا سیراجەینی" جێگری سەرۆکی کۆنگرەی نەتەوەیی کورد "KNC"و تێکۆشەری ڕێگای دێموکراسیو چالاك لەبواری یەکسانی مافی ژنو پیاو لەکۆمەڵداو دۆستێکی ڕاستەقینەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانمان بیستو خەمباری کردین.

بەم بۆنەوە وێڕای دەربڕینی پەژارەمان بۆ لەدەست چوونی ئەو خانمە هەڵسوورو دڵسۆزە سەرەخۆشی لە ئێوەی بەڕێزو هەموو دۆستانو ئاشنایانیو بە تایبەتی هاوسەرو بنەماڵە بەڕێزەکەی دەکەینو خۆمان بە بەشداری ئەم خەمەتان دەزانین. سەبرو سێبووری بۆ هەموو لایەك بەئاوات دەخوازین.

دەفتەری سیاسیی
حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
٢٠٠٦/٧/٢٦ ـ ١٣٨٥/٥/٤

شاری حەسەنکێف وەبن بەنداوی "ئیلی سوو" دەکەوێ

پاش چەندین ساڵ کێشەو ناکۆکیی لەسەر دروستکردنی ئاوبەندێك لەسەر چۆمی دیجلە لە کوردستان تورکیە کە کۆمەڵێك شوێنەواری مێژوویی وەبن خۆیدەدا، سەرەنجام سەرۆك وەزیری تورکیە، ڕەزامەندیی خۆیی بۆ دەستپێکردنی پرۆژەی دروستکردنی ئەم سەدە دەربڕی.

ئەوانەی لەگەڵ دروستکردنی ئەم بەنداوەدان دەڵێن: ئەم سەدە بۆ ناوچە کوردنشینەکانی تورکیە کە لە ناوچەکانی دیکەی تورکیە هەژارترن، ئاو، برقو کار بەرهەم دێنێ. بەڵام ئەوانەی دژی دروستکردنی بەنداوەکەن، دەڵێن ئەم بەنداوە شاری مێژوویی حەسەنکێف وێران دەکاو مێژوویەکی چەند هەزار ساڵە لەگەڵ خۆی نوقم دەکا.

ئەم بەنداوە کە بە ناو گوندێکی نزیك خۆی بە "ئیلی سوو" ناودێر کراوە، لە ٤٧ کیلۆ مێتریی سنووری سوریەو لە پارێزگەی کوردنشینی دیاربەکر، دروست دەکرێو، ئەگەر بێتە بەرهەم، لەباری زۆریی ئاوێك کە تێیدا پاشەکەوت دەکرێ، دەبێتە دووهەم بەنداوی گەورەی تورکیە. پێش بینی دەکرێ دروستکردنی ئەم بەنداوە ٧ ساڵ بخایەنێو زیاتر لە ١/٥ میلیارد دولاری تێ بچێ.

گەڵاڵەی دروستکردنی ئەم بەنداوە، نزیکەی٣٠ ساڵە هەیە، بەڵام دژایەتی لەگەڵ دروستکرنەکەی ئەوەندە زۆر بووە کە پێنج ساڵ لەمەوبەر کۆمپانییایەکی بریتانیایی بە ناوی "بالفور بیتی" کە گرێبەستی بۆ دروستکردنی بەنداوەکە مۆر کردبوو، گرێبەستەکەی هەڵوەشاندەوەو پاشانیش کۆمپانیای ئیتالیایی ئیمپرلیوی‌و بانکی سویسی V.P.S.I لە گەڵاڵەی دروستکردنی ئەم بەنداوە کشانەوەو لە ئاکام دا گەڵاڵەکە ڕاوەستا. لەو ماوەیەدا ڕێکخراوە دەوڵەتیو نادەوڵەتییەکانو دامەزراوە مەدەنییەکانی تورکیەو وڵاتانی دیکەی جیهان، یەکگرتنیان بەمەبەستی دژایەتی لەگەڵ دروستکردنی ئەم بەنداوە بۆ پارێزگاری لە شوێنەوارە مێژووییەکانی شاری حەسەنکێف پێك هێنا، سەرەنجام کۆنسێرسیومێکی ئۆتریشی، ڕێککەوتننامەی بە مەبەستی دروستکردنی ئەم بەنداوە مۆر کرد.

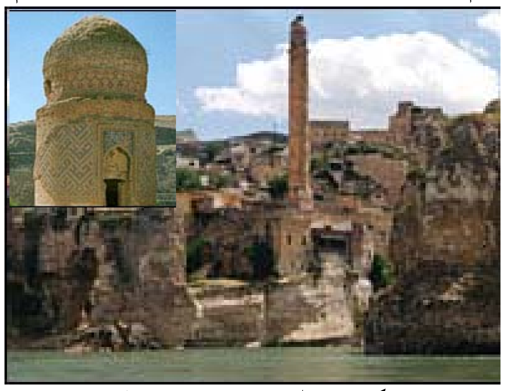

تێکۆشەرانی بواری مافی مرۆڤ دەڵێن بەنداوی "ئیلی سوو" جگە لە وێرانکردنی شوێنەوارە مێژووییەکان بە ژێرئاو خستنی ١٩٩ گوندو شار، دەبێتە هۆی ئاوارەیی ٥٥ تا ٧٨ هەزار کەسو ئەمە کارەساتێکی مرۆیی لێ دەکەوێتەوە. حەسەنکێف، کە شارێکی مێژووییەو لانی کەم ٣٨٠٠ کەسی تێدا دەژی، یەکێك لەو شارانەیە کە وەبن ئاو دەکەوی. شوێنەوارە مێژووییەکانی حەسەنکێف هی ١٢ـ ١٠ هەزار ساڵ لەمەوبەرن. هەروەها هێندێك شوێنەواری شارستانەتییەکانی ئاشوور، ڕۆمو تورکەکانی سەلجووقی لەم شارەدا هەن.

BBC.persian

مرواریی دەریای وشە

ژن وەك مانگی چاردە وایە کە لەسەر سەری ئێمە بە ئاسمانی بێسنووردا دەخولێتەوە، بچێتە هەر جێیەك تیشکی‌خۆی پێشکەشی سروشت دەکا.

(ئەلێکساندر پووشکین)

شانازی، لە سڕینەوەی دڵۆپێك فرمێسك دایە نەك لە وەڕێخستنی لافاوی خوێندا. **(لۆرد بایرۆن)**

هەوڵ بدە تا بڵێسەی ئاگری ئاسمانی، یانی ویژدان و بەرپرسیارەتییەکانی، هەموو کات لە ئاورگی نێو سینگی خۆتدا بە زیندوویی ڕابگری.

(جۆرج واشنگتۆن)

ژیانی کەسانی مەراییکەر و زمانلووس بە بوونی ئەو کەسانە بەستراوەتەوە کە کڕیاری مەراییکردن و زمانلووسی ئەوانن. **(ژان لافۆنتێن)**

فیدراڵیزم

یەکێك لەو پێناسانەی فیدرالیزم کە هەموو خاسیەتە دیارەکانی سیستەمی فیدرالی دەگرێتەوە ئەم پێناسەیە:

" فیدرالیزم بنەماو سترۆکتورو پرنسیپی ڕێکخراوەییو ئۆرگانیز کردنی سیستەمی سیاسییە، کە کەم تا زۆر ئەندامان بە سەربەخۆییو سەربەستی لەسەر پێکهێنانی بنچینەکانی ڕێکخستنی دەوڵەت پێك دێن (Beyme 1968, Oberreuter 1986).

لە ئەڵمانیادا فیدرالیزم بە پلەی یەکەم پشت دەبەستێت بە یاساکانی دەوڵەتو دەستووری دەوڵەت (Vogel 1984).

گەر بمانەوێت هەموو ئەمانەی سەرەوە (خاسیەتە دیارەکانی سیستەمی فیدرالی) لە فۆرمێکی هاوئاهەنگ دا پێناسە بکەین دەتوانین بڵێین: بۆ ئەوەی فیدرالیزم لە ڕووی کارکردنیەوە هاوئاهەنگ بێت، دوومەرجی گرنگی بوونی هەبێت، یەکەمیان: دەبێت هیترۆگینیەت/جوداوازیو هەمەرەنگیی کۆمەڵگە ڕۆڵێکی بەرچاو و دیاری هەبێت. ئەم هەمە ڕەنگیە لە ئاستە ئابووریو سیاسیو سەربازییەکانیدا لەسەر بنچینەی تێکەڵبوونو دانپێدانان بە یەکترو ئوتۆمیەتو سەربەخۆیی هەموو لایەك خۆی سەقامگیر دەکات. دووهەمیان: دەسەڵاتو تەرکیبەی دەسەڵاتی جێبەجێکردن دەبێت شاقوڵی بێتو مافی کەمایەتییەکانو ناوچە جیاجیاکانو دانپێدانانی ئامانجی ئەو سیستەمە بێت Sehutze 1983:93.

سەرچاوە: کتێبی "فیدرالیزمو ئەزموونە جیاوازەکانی"، ئامادەکردنو وەرگێڕانی لە ئەلمانییەوە: ئیسماعیل حەمەئەمین، لاپەڕەکانی ٢٤و ٢٥